

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZ
LETME ANABİLİM DALI
YÖNETİM ve ORGANİZASYON PROGRAMI**

**TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİNDE YÖNETİME
KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: AYDINLIK ÖRNEK
ÖRNEK**

Ash GÖNLÜGÜR

**Danışman
Doç. Dr. Necdet BİLGEN**

MAN SA-2015

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 08.10.2015 tarih ve 25/2 sayılı toplantısında jürimiz tarafından Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 23. Maddesi gereğince Enstitümüz İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Yüksek Lisans Programı öğrencisi Aslı GÖNLÜGÜR'ün "*Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Yönetime Katılımı Etkileyen Faktörler: Aydın İli Ör-Koop Örneği*" konulu tezi incelenmiş ve aday 12.11.2015 tarihinde saat 10.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 70 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna

OY BİRLİĞİ

DÜZELTME yapılmasına

OY ÇOKLUĞU

RED edilmesine

ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın tez konusu değiştirilir veya adayın isteği halinde tezsiz yüksek lisans programına geçişi sağlanır.

BAŞKAN
Doç. Dr. Necdet BİLGİN
(Danışmanı)

ÜYE
Prof. Dr. Sevinç KÖSE

ÜYE
Prof. Dr. Murat YERCAN

Evet

Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Yönetime Katılımı Etkileyen Faktörler: Aydın İli Ör-Koop Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

23/11/2015

Aslı GÖNLÜGÜR

ÖZET

TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİNDE YÖNETİME KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: AYDIN İLİ ÖR-KOOP ÖRNEĞİ

Kooperatiflerin etkin yönetimi, ortakların yönetime katılımına bağlıdır. Çalışmamız; tarımsal kalkınma kooperatiflerindeki ortakların, yönetime katılma algısını etkileyen öncülleri açıklayabilmeyi amaçlamıştır.

Araştırmada; yönetime katılma algısının öncülleri olarak, örgütsel davranış literatüründen iki kavram kullanılmıştır: Güven ve Örgütsel Bağlılık. Bu kavramlar genel olarak çalışan ve örgüt arasındaki ilişkiyi tanımlayan örgütsel davranış kavramlarıdır. Kooperatifin ortakları ise genellikle kendi kendilerinin patronu olan çalışanlar olsa da örgütsel bağlılık ve güven, onların kooperatifiyle ilgili kısımda sosyal bir bağlantı olarak görülebilir.

Çalışmanın araştırma sorusu; kooperatif ortaklarının yönetime duyduğu güven ve örgütsel bağlılığı onların yönetime katılma davranışları üzerinde etkili midir? Bu soruya cevap bulmak için araştırmanın başlıca değişkenleri “yönetime katılım algısı”; bağımsız değişkenleri ise “örgütsel bağlılık” ve “yönetime güven” olarak belirlenmiştir.

Araştırma evreni Aydın ilinde tarımsal kalkınma kooperatifi alanında faaliyet gösteren 1741 ortaklı Ör-Koop kooperatifidir. Ör-Koop’tan 192 kooperatif ortağıyla anket çalışması yapılmış ve elde edilen veriler SPSS 21.0 paket programında analiz edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre; duygusal bağlılık, normatif bağlılık ve güven, üyelerin kooperatif yönetimine katılım algısında pozitif yönlü güçlü bir etkiye sahiptir. Ancak devam bağlılığı ile yönetime katılım algısı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

ABSTRACT

FACTORS AFFECTING OF PARTICIPATION TO THE GOVERNANCE IN AGRICULTURAL DEVELOPMENT COOPERATIVES: THE CASE OF (ÖR-KOOP) IN AYDIN

Effective management of cooperatives is depend on participation of their members. Our study aims to explain the factors affecting members' perception of participation to the governance in the Agricultural Development Cooperatives.

In this study, two terms were used from organizational behavior literature as precursors for perception of participation to the governance. These are trust and organizational commitment. These terms generally identify the relationship between organization and employee. Even if cooperative members are their own boss, trust and organizational behavior can be seen as a social link in their relationship with their cooperative.

The question of study is that whether organizational behavior and trust toward their cooperative are effective elements on members' participation to the governance or not. In order to find an answer to this question, we identified are dependent variable, perception of participation to the governance, and two independent variables, organizational commitment and trust to governance.

The example of our research is Ör-Koop Cooperative consisting of 1.741 partners and located in the province of Aydın. We conducted a pool on 192 members of cooperative and analyzed the data obtained in this research by using SPSS 21.0 Software.

According to the results, trust and normative commitment, affective commitment have a strong and positive effect on members' participation to the governance cooperatives. However, there is negative relation between perception of participation to the governance and continuance commitment.

TE EKKÜR

Çalı mamın her a amasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danı man hocam Sayın Doç. Dr. Necdet B LG N'e, bilgi ve tecrübesi ile lisansüstü ö renim hayatımın tüm zorlu a amalarında yardımcı olan, tecrübeleri ile beni aydınlatan ve deste ini hiç eksik etmeyen, kendisini tanımaktan büyük onur duydu um sevgili hocam Sayın Prof. Dr. Sevinç KÖSE'ye, yüksek lisans tezimle ilgili yapıcı ele tirilerde bulunarak bana yeni bakı açıları kazandıran Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Ö retim Üyesi Sayın Prof. Dr. Murat YERCAN'a te ekkürü bir borç bilirim.

Çalı malarım sırasında manevi deste ini her zaman hissetti im de erli abim Tufan GÖNLÜGÜR'e, ö renim hayatım boyunca hep yanımda olan annem Reyhan GÖNLÜGÜR'e ve annesiyle vakit geçirebilmek için sabırla bekleyen o lum Berkay YILMAZ'a da yürekten te ekkür ederim.

Aslı GÖNLÜGÜR
Manisa, 2015

Ç İNDEK İLER

ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
TE EK KÜR METN	viii
Ç İNDEK İLER	ix
KISALTMALAR	xiii
TABLolar L STES	xiv
EK LLER L STES	xvi
EKLER L STES	

G R	1

B R NC BÖLÜM KOOPERAT FÇ L K

1.1. KOOPERAT FÇ L N TAR HÇES	5
1.1.1. Dünya’da Kooperatifçili in Tarihsel Geli imi	5
1.1.2. Türkiye’de Kooperatifçili in Tarihsel Geli imi	8
1.2. KOOPERAT F N TANIMI	11
1.3. KOOPERAT F NE DE LD R?	12
1.4. KOOPERAT FÇ L N LKELER	14
1.4.1. Gönüllü ve Açık Üyelik	14
1.4.2. Demokratik Üye Kontrolü	14
1.4.3. Üyelerin Ekonomik Katılımı	15
1.4.4. Özerklik ve Ba ımsızlık	15
1.4.5. E itim, Ö retim ve Bilgilendirme	15
1.4.6. Kooperatifler Arasında ıbirli i	16
1.4.7. Topluma Kar ı Sorumlu Olma	16
1.5. KOOPERAT FLER N YÖNET M YAPILARI	16
1.5.1. Genel Kurul	16
1.5.2. Yönetim Kurulu	17
1.5.3. Denetim Kurulu	17

1.6. KOOPERAT FLERDE BÜTÜNLE ME HAREKETLER	18
1.6.1. Yatay Bütünle me Stratejileri	19
1.6.1.1. Yatay Birle me	19
1.6.1.2. Üst Örgütlenme	19
1.6.2. Dikey Bütünle me Stratejileri	20
1.7. DEVLET VE KOOPERAT F L K LER	20
1.7.1. Serbest Sistem	21
1.7.2. Karma Sistem	21
1.7.3. Vesayet Sistemi	21
1.7.4. Devletçilik Sistemi	22
1.8. KOOPERAT FLER N SINIFLANDIRILMASI	22
1.8.1. Tarımsal Kooperatifler	22
1.8.1.1.Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri	24
1.8.1.2.Sulama Kooperatifleri	25
1.8.1.3.Su ürünleri Kooperatifleri	25
1.8.1.4.Pancar Ekicileri Kooperatifleri	26
1.8.1.5.Tarım Kredi Kooperatifleri	27
1.8.1.6.Tarım Satı Kooperatifleri	29
1.8.2. Tarım Dı ı Kooperatifler	31
1.9. KOOPERAT FLER N SORUNLARINA GENEL BAKI	32

K NC BÖLÜM

KOOPERAT FLERDE YÖNET ME KATILMA VE ÜYELER N YÖNET ME KATILIMINI ETK LEYEN FAKTÖRLER

2.1. YÖNET ME KATILMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVES	36
2.1.1. Yönetim	36
2.1.2. Katılma	37
2.1.3. Endüstriyel Demokrasi	38
2.1.4. Yönetime Katılma	38
2.1.5. Kooperatiflerde Üyelerin Yönetime Katılması	39
2.1.6. Pasif Katılımdan Pro-Aktif Katılma	42

2.2. GÜVENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	43
2.2.1. Güvenin Tanımı	44
2.2.2. Örgütsel Güven	45
2.2.3. Yönetime Güven	46
2.2.4. Üyelerin Birbirine Güveni	46
2.2.5. Kooperatiflerde Güvenin Önemi	47
2.3. ÖRGÜTSEL BAĞLILIKIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	50
2.3.1. Örgütsel Bağlılığın Tanımı	52
2.3.2. Örgütsel Bağlılığın Sınıflandırmaları	53
2.3.2.1. Etzioni Sınıflandırması	53
2.3.2.2. Mowday Sınıflandırması	53
2.3.2.3. Kanter Sınıflandırması	54
2.3.2.4. Meyer ve Allen Sınıflandırması	54
2.3.2.4.1. Duygusal Bağlılık	54
2.3.2.4.2. Devam Bağlılığı	55
2.3.2.4.3. Normatif Bağlılık	56
2.3.3. Kooperatiflerde Örgütsel Bağlılığın Önemi	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİNDE YÖNETİM KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: AYDINLIK ÖRNEK ÖRNEK

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	60
3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	60
3.1.2. Alanda Yapılan Çalışmalar	61
3.1.3. Hipotezler	68
3.1.4. Araştırma Modeli	69
3.1.5. Evren ve Örneklem	70
3.1.6. Verilerin Toplanması	72
3.1.6.1. Veri Toplama Araçları	72
3.1.6.2. Ölçme Araçları	72
3.1.7. Verilerin Analizi	74

3.2. ARA TIRMANIN BULGULARI	74
3.2.1. Tanımlayıcı statistikler	75
3.2.2. Katılımcı Grupların Pro-aktiflik Ölçümü	78
3.2.3. Faktör Analizi	80
3.2.3.1. Verilerin Faktör Analizi için Uygunluğunun Değerlendirilmesi	81
3.2.3.2. Yönetime Katılım Algısı Ölçeği Faktör Analizi	82
3.2.3.3. Yönetim Kuruluna Güven Ölçeği Faktör Analizi	85
3.2.3.4. Örgütsel Bağlılık Ölçeği Faktör Analizi	88
3.2.4. Güvenilirlik Analizi	92
3.2.5. Korelasyon Analizi	94
3.2.6. Regresyon Analizi	95
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	106

S İMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birli i
Deb	Devam Ba lılı ı
DGRV	Deutscher Genossenschafts- und Raiffeisen verband (Almanya Kooperatifi ve Raiffeisen Konfederasyonu)
Dub	Duygusal Ba lılık
ICA	Uluslararası Kooperatif Alyansı
ILO	Uluslararası Çalı ma Örgütü
ISO	İstanbul Sanayi Odası
KMO	Kaiser-Meyer-Olkin
MEB	Milli E itim Bakanlı ı
MEGEP	Mesleki E itim ve Ö retim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi
OR-KOOP	Orman Kooperatifleri Merkez Birli i
ÖR-KOOP	Örnek Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama Kooperatifi
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
TARIM-KOOP	Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Milli Birli i
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TKK	Tarım Kredi Kooperatifi
TMKB	Türkiye Milli Kooperatifler Birli i
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlü ü
TSK	Tarım Satı Kooperatifi
vd	Ve Di erleri

TABLolar L STES

Tablo 1: Köy ve ehir Nüfuslarının Da ılımı	5
Tablo 2: Tarımsal Örgütlenme Tablosu (31.12.2014 tarihine kadar).....	11
Tablo 3: Türkiye’de Yıllar tibiariyle Tarımsal Kooperatiflerin Sayılarındaki Artı Rakamları.....	23
Tablo 4: Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Yıllar tibiariyle Kar ıla tırmalı Örgütlenme Tablosu.....	24
Tablo 5: Sulama Kooperatifleri Yıllar tibiariyle Kar ıla tırmalı Örgütlenme Tablosu.....	25
Tablo 6: Su Ürünleri Kooperatifleri Yıllar tibiariyle Kar ıla tırmalı Örgütlenme Tablosu.....	26
Tablo 7: Pancar Ekicileri Kooperatifleri Yıllar tibiariyle Kar ıla tırmalı Örgütlenme Tablosu.....	26
Tablo 8: En Büyük 500 Sanayi Kurulu u Sıralamasında Bulunan Birlikler.....	27
Tablo 9: Tarım Kredi Kooperatifleri Yıllar tibiariyle Kar ıla tırmalı Örgütlenme Tablosu.....	28
Tablo 10: Yıllar tibiariyle Ortaklara Kullanılan Kredi Limitleri.....	29
Tablo 11: Tarım Satı Kooperatifleri Yıllar tibiariyle Kar ıla tırmalı Örgütlenme Tablosu.....	29
Tablo 12: Birliklerin Çalı ma Konusuna Göre Ürünleri ve Çalı ma Bölgeleri.....	30
Tablo 13: En Büyük 500 Sanayi Kurulu u Sıralamasında Bulunan TSK Birlikleri..	31
Tablo 14: Ankete Katılan Üyelerin Demografik Özellikleri.....	75
Tablo 15: Üyelerin Kooperatif Yönetiminde Görev Alma ve Genel Kurulda Oy Kullanma Durumları.....	78
Tablo 16: Katılımcıların Pro-Aktiflik Ölçümü.....	79
Tablo 17: Katılımcı Grupların Frekans ve Yüzde Da ılımı.....	80
Tablo 18: Ölçeklerin Faktör Analizine Uygunlu una li kin Veriler.....	82
Tablo 19: Yönetime Katılım Algısı Ölçe i Soruları.....	82
Tablo 19.1: Yönetime Katılım Algısı Ölçe i Faktörü Madde Yük De erleri.....	83
Tablo 19.2: Yönetime Katılım Algısı Faktörü Bile enlerinin Faktör Yükleri.....	83
Tablo 19.3: Yönetime Katılım Algısı Faktörü Varyans Açıklayıcılı ı Tablosu.....	84
Tablo 20: Yönetime Güven Ölçe i Soruları.....	86
Tablo 20.1: Yönetime Güven Ölçe i Faktörü Madde Yük De erleri.....	86

Tablo 20.2: Yönetime Güven Ölçe i Faktörü Madde Yük De erleri.....	87
Tablo 20.3: Yönetime Güven Faktörü Bile enlerinin Faktör Yükleri.....	87
Tablo 20.4: Yönetime Güven Faktörü Varyans Açıklayıcılı ı Tablosu.....	87
Tablo 21: Örgütsel Ba lılık Ölçe i Soruları.....	89
Tablo 21.1: Örgütsel Ba lılık Ölçe i Faktör Yükleri.....	89
Tablo 21.2: Örgütsel Ba lılık Faktörü Bile enlerinin Döndürülmü Faktör Yük De erleri.....	90
Tablo 21.3: Örgütsel Ba lılık Faktörü Bile enlerinin Döndürülmü Faktör Yük De erleri.....	90
Tablo 21.4: Örgütsel Ba lılık Faktörü Varyans Açıklayıcılı ı Tablosu.....	91
Tablo 22: Ölçek Güvenirlili inin Yapısal De erlendirilmesi.....	93
Tablo 23: Faktörlerin Tanımlayıcı statistikleri ve Güven katsayısı.....	93
Tablo 24: Faktörler Arasındaki Korelasyon De erleri.....	94
Tablo 25: Regresyon Katsayıları Tablosu.....	97

EK LER L STES

ekil 1: Üyelerin Ya Da ılım Grafi i.....	76
ekil 2: Üyelerin E itim Durumları Da ılım Grafi i.....	76
ekil 3: Üyelerin Kooperatife Vermi Oldu u Günlük Ürün Miktarları Da ılım Grafi i.....	77
ekil 4: Üyelerin Kooperatif Yönetiminde Görev Alma Durum Grafi i.....	78
ekil 5: Üyelerin Genel Kurulda Oy Kullanma Durum Grafi i.....	79
ekil 6: Yönetime Katılım Algısı Ölçe i Faktörü Kırılım Grafi i.....	85
ekil 7: Yönetime Güven Faktörü Kırılım Grafi i.....	88
ekil 8: Örgütsel Ba lılık Ölçe i Faktör Kırılım Grafi i.....	92
ekil 9: Ba ımlı De i kenin (Katılım) Saçılma Diyagramı.....	96
ekil 10: Ba ımlı De i kenin (Katılım) Normallik Grafi i.....	96

EKLER L STES

EK 1: Anket Formu

G R

Tarım sektörü, ülke ekonomisinde dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınma için stratejik öneme sahiptir. Çünkü tarımsal üretim, kırsal kesimin ekonomik ve sosyal kalkınmasının yanında, tarımsal kaynakların sanayiye aktarılmasıyla sanayinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle tarım sektörü sanayiciler açısından da ucuz ve kaliteli hammadde anlamına gelmektedir.

Özellikle kırsal alanda sağladığı istihdamla, ülkemiz ekonomisinde etkin rol oynayan tarım sektörünün önemi ne yazık ki yeteri kadar anlaşılamamış ve sektöre olan destek giderek azalmıştır. Sermaye yetersizliği nedeniyle modern tarıma geçemeyen ya da etkili yatırımlar yapamayan küçük ölçekli işletmeler, piyasada rekabet gücü bulamamış bu nedenle işletmelerini kaybederek göç veren köylerde tarım topraklarının önemli bir kısmı boş bırakılmıştır. Bu süreçten hem tarım sektörünün hem de tarıma bağlı olan tüm sektörlerin etkilenmiş olması, tarımda kooperatifle meninin önemini ve zorunluluğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Çünkü kooperatiflerin en önemli özelliği küçük ölçekli işletmelerin birleştirilerek büyük işletmeler gibi davranabilmelerini ve serbest pazar ekonomisinde söz sahibi olabilmelerini sağlamaktır.

Özellikle tarım alanında diğer sektör ve alanlara göre dünya üzerinde çok daha yaygın ve başarılı olduğu bilinen kooperatifçilik uygulamaları (Rehber, 2011: 245) kırsal bölgelerde tarımsal üretim yapan üreticilerin; girdilerini daha uygun koşullarda alabilmelerini, bunları modern teknolojilerle üretebilmelerini ve pazarında satış sunabilmelerini sağlamaktadır.

Tarımsal kooperatifler, kaynakları etkili kullanma yoluyla en iyi üretimi yakalamak için bu kaynakları bir araya getiren çiftçilerden oluşan gruptur. Tarımsal alanda faaliyet gösteren bu kooperatifler, üyeleri için ürünün yetiştirilme sırasında gerekli olan tohum veya zirai makineleri sağlamak gibi konularda güven vererek manevi ve finansal açıdan destekleme, daha iyi ve daha adil fiyatlar sağlamak için pazarlama kanalları arama, depolama ve nakliye gibi servisleri kar edilebilmektedir (Msimango ve Oladele, 2013: 113).

Bu nedenle özellikle Türkiye gibi milli gelirinin büyük kısmını tarımdan veya tarıma dayalı sanayilerden sağlayan ülkeler için kooperatifçilik önemini giderek arttırmaktadır.

Ülkemizde kooperatifçilik uygulamaları geçmişten günümüze kadar çeşitli olaylarla hareketlilik kazanmış ya da bazı nedenlerle durgunluk göstermiştir. Özellikle Cumhuriyet döneminde Atatürk kooperatife verdiği önemi, bizzat kurulan kooperatiflerin ortağı olarak göstermiş, kooperatifçiliği ulusal kalkınma modeli olarak benimsemiş ve yeni Türk devletinin başına geçmesinden ölümüne kadar olan süreçte kooperatifçilik hareketinin önderliğini üstlenmiştir (Kocabaş, 2010: 13-106).

2014 yılı itibarıyla ise ülkemizde de iki konularda faaliyet gösteren 12.514 tarımsal amaçlı kooperatif ve bu kooperatiflere üye 4 milyonu aşkın kişi bulunmaktadır. Ancak kurulu faaliyetlerini tamamladığı halde faaliyete geçememiş veya faaliyetini çeşitli nedenlerle yarıda kesmiş çok sayıda tarımsal amaçlı kooperatif de mevcuttur. Devletten destek alma gibi çeşitli nedenlerle kurulmuş ancak seviyelerini yeterli kadar yerine getirememiş ve çözümlenmiş sonuçlanmış bu örnekler, kooperatiflerin imajını zedelemiş ve kooperatiflere olan güven duygusunu azaltmıştır (Kocabaş, 2008: 122).

Diğer yandan ihtiyaç sonucu kurulmuş, ortaklarınca desteklenmiş ve faaliyetlerini giderek genişletmiş olan başarılı kooperatiflerin sayısı da oldukça fazladır. Bu nedenle, başarısız kooperatif örnekleri sebebiyle kooperatifçilikten vazgeçme yerine, başarılı kooperatifleri destekleyerek veya onları model olarak kooperatifçiliği geliştirmek gerekir (Kocabaş, 2008: 122).

Dünya nüfusunun yaklaşık %10'u kooperatif üyesidir. 3 milyara yakın kişiye hizmet götüren ve 100 milyonun üzerinde kişiye istihdam sağlayan bu örgütlenmeler, kooperatif hareketinin geldiği noktayı ve günümüzdeki önemini açıkça göstermektedir. Uluslararası Kooperatif Alyansı (ICA) 2012 Uluslararası Kooperatif Yılı için “Kooperatif Girişimler Daha İyi Bir Dünya Yaratır (Cooperative Enterprises Build a Better World)” ifadesini slogan olarak kabul ederek kooperatifçiliğin önemini bir kez daha vurgulamıştır (Rehber, 2011: 1-5).

Bu çalışmanın en önemli amacı dünyanın birçok ülkesinde; “demokrasinin, yoksullukla mücadelenin, gelir dağılımını dengelemenin” kısaca ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli bir aracı olarak kabul edilen kooperatifçiliğin (Altunöz, 2011: 11) ülkemizde, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi yönünde katkı sağlamaktır. Bunun için kooperatifin başarısında son derece önemli bir yeri olan “Üyelerin Yönetime Katılım Algısı” üzerine bir çalışma gerçekleştirildi. Çünkü kooperatifler ortakların sahip olduğu ve ortakları tarafından kontrol edilen organizasyonlardır. Bu nedenle

ortakların kooperatifin karar mekanizmasına katılımı kooperatifin i ley i ve sürdürülebilirli i için oldukça önemlidir.

Kooperatifçilik alanında, üyelerin kooperatiflerine kar ı tutumlarını inceleyen ara tırmacılar, kooperatif yönetimine katılımın güçlü ve ba arılı bir kooperatifçili in odak noktası oldu unu öne sürmü lerdir. Bu nedenle çalı mada, üyelerin kooperatif yönetimine katılımını etkileyen faktörler üzerine odaklanılmı ve bu amaç do rultusunda daha önceki çalı malardan yola çıkılarak yönetime katılımı etkileyen faktörlerden iki kavram belirlenmi tir. Güven ve örgütsel ba lılık.

“Güven”in kooperatiflerdeki düzen için çok önemli bir yöntem oldu u ortak kabul görmü (Borgen, 2001: 209) ve tarımsal kooperatiflerdeki üyelerin azalmasıyla “örgütsel ba lılık” arasındaki ili kinin varlı ı yapılan birçok ara tırmada ortaya koyulmu tur (Westgren vd., 2009: 1).

Buradan hareketle ara tırma kapsamında Aydın ili Nazilli ilçesinde tarımsal kalkınma kooperatifi olarak faaliyet gösteren Ör-Koop’un (Örnek Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama Kooperatifi) ortaklarına anket çalı ması yapılarak “Yönetime Güven” ve “Örgütsel Ba lılı ın”, “Yönetime Katılım Algısı” üzerindeki etkisi ara tırılmı tir.

Ara tırma üç bölümden olu maktadır. İlk bölümde, kooperatifçilik kavramı kuramsal olarak ele alınmı ve kavramlarıyla ilgili gerekli tanımlamalara yer verilmi tir.

İkinci bölümde güven ve örgütsel ba lılık kavramları ele alınmı ve kooperatif yapısı içerisinde bu kavramların önemine de inilmi tir.

Üçüncü bölümde ise Ör-Koop kooperatifi ortakları ile yapılmı ara tırma örne inin; amacına ve önemine de inilmi , alanda yapılan çalı malar özetlenmi , ara tırma yöntemi hakkında bilgi verilmi ve bulgular payla ılarak yorumlanmı tir.

B R NC BÖLÜM

KOOPERAT FÇ L K

Avrupa’da endüstri devrimi ile gelen sıkıntılara çözüm aray ları sosyal ekonomiyi do urmu tur. Bu sosyal ekonomi içerisinde ise kooperatifler; topluma veya ortaklarına yönelik çalı an, asıl amacı kâr gütmek olmayan faaliyetler olarak ortaya çıkmı tır (Karaahmeto lu, 2013: 14).

Tarımsal kooperatiflerin olu um amacı; gıda güvenli i bakımından güvenilir bir çevre yaratmak, toplumun di er üyeleri arasında ya am standardını geli tirmek ve sanayile mi ülkelerde tarımın geli mesini sa lamaktır (Msimango ve Oladele, 2013: 113).

Batı Avrupa’dan ba layan kooperatifçilik hareketi Do u Avrupa’ya do ru yayılarak sanayile me hareketlerinin yayılma sürecine paralel bir geli me göstermi tir. Hızla artan üretim mallarına pazar aray ları, kooperatif hareketinin yayılmasına hız kazandırmı tır. Bu nedenle kapitalist ekonomik düzenle ortaya çıkan kooperatifler yayıldıkları ülkelerin de sosyal ve ekonomik yapısına göre farklılık göstermi tir (Bal, 2002’den aktaran Özcan, 2007: 3).

Ülkemizde ise ekonomik geli me süreci içerisinde tarımsal politikalarla, tarımın önemi vurgulanmı ve bu alanda örgütlenmenin sa lanabilmesi için çe itli adımlar atılmı tır. Ancak üreticilerin gereken niteliklerde örgütlenememesi önemli bir sorun olmu tur. Verimlili in ve üretim gelirlerinin istikrarlı bir ekilde artması için tarım alanında faaliyet gösteren çiftçilerin kendi ba larına örgütlenmeleri ve bu örgütlenmenin sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmeleri gerekmektedir (Özkurnaz ve Güven, 2014: 62).

Bir tarım ülkesi olmamıza ra men tablo 1’de görüldü ü gibi 1927 yılında %75,78 olan köy nüfusu 2014 yılı verilerine göre %8,25’e kadar dü mü tür. Bu nedenle tarım kooperatifçili inin kurulması ve yaygınla ması geçimini topraktan sa layan insanlarımızın refah düzeylerini yükseltmek için mutlak suretle desteklenmelidir (Özcan vd., 2014: 68). Çünkü tarımsal kooperatifçili in “tarım-sanayi entegrasyonunu” sa lamak ve “insanlarımızı kendi toprakları üzerinde doyurmak” gibi oldukça önemli yararları vardır. Ancak bu yolla kırsal kesimin ekonomisi canlanabilir, kırsaldan kentlere göç önlenebilir ve kentlerdeki i sizli in önüne geçilebilir. Bu sayede çiftçi, topraklarından kopmak zorunda kalmadan, yerinde kendi istihdamını sa layabilir (Karaahmeto lu, 2013: 14).

Tablo 1: Köy ve şehir Nüfuslarının Dağılımı

Sayım Yılı	Toplam	Yüzde	şehir Nüfusu	Yüzde	Köy Nüfusu	Yüzde
1927	13.648.270	100,00	3.305.879	24,22	10.342.391	75,78
1940	17.820.950	100,00	4.346.249	24,39	13.474.701	75,61
1950	20.947.188	100,00	5.244.337	25,04	15.702.851	74,96
1960	27.754.820	100,00	8.859.731	31,92	18.895.089	68,08
1970	35.605.176	100,00	13.691.101	38,45	21.914.075	61,55
1990	56.473.035	100,00	33.326.351	59,01	23.146.684	40,99
2000	67.803.927	100,00	44.006.274	64,9	23.797.653	35,1
2014	77.695.904	100,00	71.286.182	91,75	6.409.722	8,25

Kaynak: TÜİK 1927-2000 Genel Nüfus Sayımları ve 2007-2014 ADNKS Sonuçları

Özetle; üreticiler için ürünlerini, tüketiciler içinse birikimlerini ortaklaştırmak ve korumanın bir örgüt biçimi olarak ortaya çıkan kooperatifçilik hem küçük üreticiler hem de dar gelirli tüketiciler için sorun çözücü bir araçtır. Zaten emekçinin karlılığını yeterince alamayan küçük yoksul üreticinin ürün değerini, aracı kesimin gereksiz kârlarıyla yükselmekte, bu tüketim mallarını almak zorunda kalan tüketici de bundan zarar görmekte ve alım gücü düşmektedir. “Bu açıdan kooperatifle emekçinin gelir dağılımını dengeleyici bir rol de üstlenmektedir” (Geray, 2014: 25).

1.1. KOOPERATİFÇİLİK TARİHÇESİ

1.1.1. Dünya’da Kooperatifçiliğin Tarihsel Gelişimi

İkel toplumlardan günümüze kadar, insanların kendi başlarına üstesinden gelemeyecekleri sorunlar karşısında birliktelene yöneldikleri ve bu yolla birçok işi başardıkları görülmüştür. Gün geçtikçe birlik ve beraberlik yönündeki uygulamaların rolü ve önemi artmış, dayanışma duygusu toplumda etkisini daha belirgin bir şekilde göstermeye başlamıştır. Bu süreç ise kooperatifçilik hareketinin doğmasına ivme kazandırmıştır (Yaslıkaya, 2015: 6).

Hemen hemen her millette dayanışma kurumlarını görmek mümkündür. Bunların bazı örnekleri; İsviçre Alplerindeki süthaneler, Slav kökenli ülkelerdeki ortak arazi kullanım alanları, Anadolu’da kullanılan imce usulleri, “Ta kent” Türklerinde görülen “Hacılar” ve Kazan Türklerindeki “Ömür” eklinde kendini

göstermi olsa da süreklilik gösteren atılımlar pek görülmemi tir (Tan, 1977'den aktaran Ecer, 1986: 5-6; Çınar, 2005: 4; Uluocak, 2009: 30).

Sanayi devrimi, toplumların yapılarında geni çapta ve büyük ölçekte de i iklikler meydana getirirken aynı zamanda bireylerin fikir dünyalarında ve birbiriyle olan ili kilerinde de i ikliklere neden olmu tur. Nihayetinde toplumsal dayanı malar ve sosyal bütünle meler eski i gelenekleri ile gerçeğe emez hale gelmi tir (ahin, 2015: 10).

Birçok Avrupa ülkesinde düzenli bir kooperatif hareketinin yükseli i öncesinde tarım, çiftçiyi yoksulla tıran ve çiftçinin sürekli cesaretini kıran ve aynı zamanda tüketiciyi de istismar eden bir aracı komisyoncu tarafından kontrol edildi. Üretti ini pazarlamak için ba ka seçene i olmayan çiftçi ürününü bu aracılar yoluyla pazarlamak zorunda kaldı. Kapitalizm geli tikçe, büyük irketler çiftçilere girdi sa layıp ürünlerini satın almaya ba ladıklarında ise çiftçi kendini sömürülmekten korumak zorunda kaldı (Chloupkova vd., 2003: 241-242).

Aynı ekilde, Thugutt (1937), Inglot (1966) ve Maliszewski (1995); (aktaran Chloupkova vd., 2003: 242) Polonya kooperatif sektörünün, erken kapitalizmdeki sosyal yapıların dönü ümüne tepki olarak ortaya çıktığı iddiasını desteklemektedir. Nispeten güçsüz toprak sahipleri ve çiftçiler kapitalizm tarafından sömürülmeye ve kendilerini daha üst sınıflara kar ı savunmaya yardımcı olacak hiçbir örgüte sahip de ildi. Bu durum tarımsal kooperatiflerin geli imini te vik etti.

1844 yılında ngiltere'nin Rochdale kasabasında 28 dokuma i çisinin sosyo-ekonomik temeller üzerine kurdu u ilk tüketim kooperatifi (Hazar, 1981'den aktaran Çınar, 2005: 4), sınıf ayrıcalıkları ve tekellerine kar ı anti-kapitalist bir tepki olarak kurulmu tur (Chloupkova vd., 2003: 242). Bugünkü anlamda ilk kooperatif uygulaması olan bu kooperatif, dünya kooperatifçili inin de temelini olu turmu tur. Endüstri devriminin ngiltere'de ba lamı olması ve devrimin yarattığı sonuçlar kooperatifle me hareketinin burada ba lamı olmasının nedeni olarak gösterilmektedir (Ürper, 1999'dan aktaran Uluocak, 2009: 30-33).

Bu geli meden sonra ilk toptan ve kredi kooperatifi olan çiftçiler cemiyeti Rochdalr'dan 90 gün sonra ubat 1845'te Slovakya'da kuruldu. Ve Çek kırsal kesiminde özellikle 1919'dan sonra kooperatif hareketi güçlü bir ekilde büyüdü. Erken Do u Avrupa tarımsal kooperatiflerin di er örnekleri Vojvodina'da 1922 yılında kurulan AGRARIA, Hırvatistan'da Gospodarska Sloga (1935) ve 1920'lerin sonlarında kurulan Bulgar Tarım Kooperatifi Bankası'dır (Chloupkova vd., 2003:

242). Bu olayı besleyen fikir ve dü ünçe akımları ise kısa zamanda dünya ülkelerinde kendini göstermiştir.

Dünyada kooperatifçilik hareketinin gelişiminde İngiltere, Fransa ve Almanya çok önemli bir yere sahiptir. Kooperatifçilik ilkeleri, bu ülkelerdeki deneyimler ve çalı malar sonucunda evrensel bir konuma ulaşmıştır. Genel itibarıyla ise; İngiltere tüketim kooperatifçiliğine, Almanya kredi kooperatifçiliğine ve Fransa üretim kooperatifçiliğine öncülük yapmıştır (Ürper, 1996'dan aktaran Uluocak, 2009: 30-33).

20. yüzyılın başlarında ise kooperatifçilik, dünyada daha çok yoksul kimseler için bir ümit ışığı olarak yaygınlaşmıştır, insan gereksinimlerinin çeşitli alanlarında ortaya çıkmıştır. Örneğin; Romanya dinlenme alanında kendini geliştirirken, Polonya'da kentsel alanda üretilen konutların yüzde 75'i kooperatifçilik yoluyla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bir tür "kooperatifler adası" olarak nitelenmekteyken, Hindistan'da bir sütçülük kooperatifi dünyanın en büyük süt ürünleri fabrikasını kurmuştur (Geray, 2014: 73).

Dünyanın adeta tek pazar haline gelmesi ve gittikçe artan rekabet koşulları; hükümetleri, yerel sorunlara yerel çözümler üretmeye yöneltmiş ve kooperatiflerin, sosyal ekonomi kapsamına alınmasını sağlamıştır. 1994 yılında Birleşmiş Milletler her yıl temmuz ayının ilk cumartesi gününü Dünya Kooperatifler Günü olarak kabul etmiş ve ICA 2005 Yılı Dünya Kooperatifçiler Günü'nde "kooperatifler en başarılı mikro finans kurumlarından biridir ve özellikle, tasarruf ve kredi kooperatifleri, ortaklık esasına dayalı sigorta kooperatifleri ve kooperatif bankaları milyonlarca insana daha güvenli ve sürdürülebilir geleceklerini yaratmada yardım etmektedirler" mesajı verilerek kooperatifçiliğin önemi bir kez daha yinelenmiştir (Aypek, 2015: 4). 2012 Uluslararası Kooperatifler Yılı ise amaçlarını şöyle sıralamıştır (Geray, 2014: 80-81) :

- *Kooperatifler konusunda halkta bir duyarlılık ve bilinçlenme yaratmak.*
- *Halkın ekonomik gereksinimlerini karşılamak, güçlenmek amacıyla ile kooperatiflerde birleşmelerini özendirme.*
- *Devletlerin kooperatifçilik politikalarını geliştirmesi, yasal düzenlemeler yapmasını desteklemek.*
- *Küresel kooperatifçilik konusunda ve bunun toplumsal gelişime, barış demokrasi konusundaki çabaların farkında olmasını sağlamak.*

Kooperatifler 1895 yılından bu yana Uluslararası Kooperatif Alyansı (ICA)'nın çatısı altında örgütlenmiş bulunmaktadır. Bu örgüte bağlı 92 ülke, 248 kooperatif örgütü ve bu örgüte bağlı bir milyarın üzerinde üye bulunmaktadır. Bu rakamlar bize dünya nüfusunun yaklaşık %10'unun kooperatif üyesi olduğunu göstermektedir. Bu kooperatifler, Birleşmiş Milletler verilerine göre 3 milyara yakın kişiye hizmet götürmekte ve Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) göre ise 100 milyonun üzerinde kişiye istihdam sağlamaktadır. Bu veriler, kooperatif hareketinin geldiği noktayı ve günümüzdeki önemini açıkça göstermektedir (Rehber, 2011: 1).

1.1.2. Türkiye'de Kooperatifçiliğin Tarihsel Gelişimi

Avrupa'da henüz 150 yıllık bir geçmişi olan kooperatifçiliğin Türk toplumunda yedi asırlık bir geçmişi bulunmaktadır. Türkiye'de kooperatifçilik tarihinin gelişimi içinde ahilik tekilatı, imece usulü, esnaf loncaları, ortak köy fırınları, ortak dermenler gibi farklı isimler altında dayanışma ruhunun bulunduğu kuruluşları görmek mümkündür (Yüksel, 2005'den aktaran Günlen, 2006: 16).

Ortaçağ boyunca, ahi birliklerinin tüketiciyi koruma amacıyla aldığı tedbirler ve tabii ki bunların uygulaması konusunda gösterdiği hassasiyet, üretici ile tüketici arasında herhangi bir aracı sınıfın girmesine engel olmuştur. Sosyal hayatın düzenlenmesinde önemli roller üstlenmiş olan ahilik tekilatı o dönemde; “çatı macılık, vurgunculuk, serbest rekabet ve aırı kazancı reddetmiş, uzlaşmacı sosyal ve ekonomik münasebetlerin” kurulmasında büyük emek sarf etmiştir. 18. yüzyıla kadar bu anlayışı çerçevesinde kendini gösteren ahilik tekilatı 20. yüzyılın başlarına kadar “gedik ve lonca” isimleriyle esnaf tekilatları biçiminde çalışmalarını sürdürmüştür (ahin, 2015: 12-13).

Türkiye'de kooperatifçilik hareketinin doğuşu ve gelişimi, Cumhuriyet öncesi dönemde Mithat Paşa'nın kurmuş olduğu Memleket Sandıkları ekinde kendisini göstermiştir (Özdemir, 1981'den aktaran Sönmez, 2011: 24).

1863 yılında Mithat Paşa'nın üretim ve kredi kooperatifçiliğini birleştirerek daha çok yüksek faizlerle kredi verenlere karşı kurduğu “Memleket Sandıkları” ülkemizdeki modern kooperatifçiliğin başlangıcıdır. Devlete ait boş araziler köylüler tarafından ekilip biçilerek, elde edilen ürün ilçede köy ve ihtiyar heyeti gözü önünde satılmış ve elde edilen gelir memleket sandıklarına sermaye olarak aktarılmıştır (Sönmez, 2011: 24; Aypek, 2015: 3).

Zamanla imece uygulamasının aksaması ve tarımdaki kredi gereksiniminin artması sonucunda daha sonra adı “Menafi Sandıkları” olarak değiştirilen “Memleket Sandıkları” 1883 yılında tüm sermayesi ile Ziraat Bankası’na aktarılmıştır (Yıldırım, 1992’den aktaran Gün en, 2006: 17). Bu dönemden sonra uzun süre kooperatifçilik faaliyeti görülmemiştir.

“Aydın ncir Müstahsilleri Kooperatifi” 30 Kasım 1915’te kurulan Türkiye’nin ilk tarım satışı kooperatifi örneğidir. Ege bölgesindeki üreticilerin bazı sorunları a ma yolu olarak kooperatifçiliği görmesiyle kurulmuştur ve bu bölgedeki üreticileri kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda örgütlemiştir (Kösem, 2008: 10).

Genel anlamda Türkiye’de kooperatifçilik cumhuriyet döneminde başlamıştır. Bu dönemde Atatürk’ün kooperatifçiliğe olan yoğun ilgisi, Cumhuriyetin ilk yıllarında kendini göstermiş ve kooperatifçilik yeni düzenlemelerle geliştirilmiştir.

Atatürk tarımsal kalkınmaya verdiği önemi yaptığı bir konuşmasında şu sözlerle anlatmıştır: “Ben de çiftçi olduğumdan biliyorum. Makinesiz tarım olmaz, el emeği güçtür. Birle irseniz birlikte makineler alırsınız. Yılda yüz dönüm çalış ır, on katını eker, yüz katını elde edersiniz” (Kocaba , 2010: 107).

1925 yılında Ankara Memurlar Tüketim Kooperatifine Gazi Mustafa Kemal Atatürk, smet nönü, Fevzi Çakmak, Celal Bayar ve Abdülhak Renda kurucu ortaklık yapmıştır (Aypek, 2015: 3).

1930 yılında Atatürk 21 ilde çe itli geziler düzenlemiştir ve buralarda incelemelerde bulunmuştur. İlk inceleme konusu tarım kredi kooperatifleri, ilk gittiği yer ise zmir’deki Ziraat Bankası olmuştur. stanbul Üniversitesi’nde 1931’de Atatürk tarafından kurulan “Türk Kooperatifçilik Cemiyeti” ise halen faaliyetine devam etmektedir (Kösem, 2008: 11).

1964 de “Köy Kalkınma Kooperatifleri” nin kurulmasıyla ülkemizde ilk kez tabandan gelen bir kooperatifçilik hareketi başlamıştır. Özellikle 1965 yılında “Dı Ülkelere ç i Göndermede Kooperatif Kuran Köylülere Öncelik Tanıma Projesi”nin uygulanmasıyla köy kalkınma kooperatifleri hızla ivme kazanmıştır (Gün en, 2006: 17-18).

1969 yılında “Kooperatifler” 1163 sayılı “Kooperatifler Kanunu” ile Türk Ticaret Kanunundan çıkarılmış ve kendine özgü bir yasal düzenlemeye kavu turulmuştur. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu tarım satışı ve tarım kredi kooperatifleri dı ındaki tüm kooperatifleri kapsamaktadır.

1973-1977 Üçüncü Be Yıllık Kalkınma Planı ve 1979-1983 Dördüncü Be Yıllık Kalkınma Planı'nda; kooperatifle meyle ilgili olarak örgütlenmenin yaygın bir ekilde arttı ı ancak bu artı nın niceliksel oldu u, kooperatiflerin niteliksel anlamda istenilen seviyeye gelemedi i açıklanmı tır. Kooperatiflerin ba arısını engelleyen en önemli sebeplerinden biri olarak, kurulan kooperatiflerin kaynaklarını verimli kullanamıyor olması ve üyelerin kooperatif yönetime katılmaktan kaçınıyor olması gösterilmi tir. Bu kalkınma planlarının içinde kooperatifçili in “ortaklarına e it haklar tanıyan ve e it sorumluluklar yükleyen demokratik örgütler olarak geli tirilmesi planlanmı tır”. Ayrıca bu planlar içerisinde kooperatiflere örgütlenme ve e itim konularında devlet deste i sa lanaca ı ve demokratik kooperatifçili i yaygınla tırma ve mevcut sorunları a maya yönelik tedbirler alınaca ı hakkında bilgilere yer verilmi tir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2015).

80'li yıllar ise kooperatifçilik açısından olumsuz geli melere sahne olmu , demokratik ve toplumsal anlamda kooperatifçilik zayıflamaya ba lamı , 1982 Anayasası ile devlet kooperatiflere siyasetle u ra amaz ve siyasi partilerle i birli i yapamaz ibaresiyle siyasi tedbirler getirmi tir (Kocaba , 2010: 272-273).

“1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunuyla kurulması öngörülen Türkiye Milli Kooperatifler Birli i ise ancak 1991 yılı sonunda kurulabilmi tir. 2005 yılında tarımsal kooperatiflerin üst örgütlenmesinde beklenmedik bir geli me olmu ve ülkemizdeki mevcut tarımsal kooperatif merkez birliklerinin 7'si bir araya gelerek 09.08.2005 tarihinde Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Milli Birli i'ni (Tarım-Koop) kurmu lardır” (nan, 2006'dan aktaran Özen, 2013: 49).

Tablo 2'de görülece i gibi 2014 yılı itibariyle; 7.531 Tarımsal Kalkınma, 2.380 Sulama, 548 Su Ürünleri, 31 Pancar Ekicileri, 1.625 Tarım Kredi ve 399 Tarım Satı Kooperatifi olmak üzere toplam 12.514 kooperatif faaliyet göstermektedir. Bu kooperatifler 4 milyonu a kın üyeyi bünyesinde barındırmaktadır.

Tablo 2: Tarımsal Örgütlenme Tablosu (31.12.2014 tarihine kadar)

Tabi Oldu Kanun	Birim Kooperatifler			Kooperatif Bölge Birlikleri				Kooperatif Merkez Birlikleri			
	Türü	Sayısı	Ortak Sayısı	Türü/Çe idi	Sayısı	Ortak Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Sayısı	Ortak Birlik Sayısı	Ortak Koop. Sayısı	Ortak Sayısı
1163,3476 S.K.	TARIMSAL KALKINMA	7.531	805.631	KÖY-KOOP.	14	1.403	165.171	1	20	1.767	196.111
				TARIM	12	464	58.096	1	13	850	106.959
				HAYVANCILIK	34	1.998	198.056	1	33	1.966	191.660
				ORMANCILIK	18	966	115.653	1	27	2.382	286.148
				ÇAY	5	41	66.516	1	5	41	66.516
	SULAMA	2.380	282.860	SULAMA	12	698	90.208	1	13	1.140	149.645
	SU ÜRÜNLER	548	30.625	SU ÜRÜNLER	16	224	14.658	1	15	215	13.566
PANCAR EK C LER	31	1.564.320	PANCAR EK C LER	1	31	1.564.320	0	0	0	0	
1581,5330 S.K.	ARA TOPLAM	10.490	2.683.436		112	5.825	2.272.678	7	126	8.361	1.010.605
	Tarım Kredi	1.625	1.054.636	Tarım Kredi	16	1.625	1.054.636	1	16	1.625	1.054.636
4572 S.K.	ARA TOPLAM	12.115	3.738.072		128	7.450	3.327.314	8	142	9.986	2.065.241
	Tarım Satı	399	568.282	Tarım Satı	17	322	524.587	0	0	0	0
	Genel Toplam	12.514	4.306.354	Toplam	145	7.772	3.851.901	8	142	9.986	2.065.241

Kaynak: TRGM, 2014

Ancak niceliksel olarak sayısı giderek artan kooperatiflerin hala istenilen düzeye gelememi olmasının; yetersiz yönetim, sermaye yetersizliği, mevzuatla ilgili sorunlar, emtimsizlik, güven sağlayamayan yöneticiler gibi sorunları hala devam etmektedir (nan, 2008: 253).

1.2. KOOPERATİFİN TANIMI

Charles Gide'e göre (aktaran Kocaba, 2010: 17) "kârı ortadan kaldırma amacını güden bir birleşme" olarak tanımlanan kooperatifçiliğin temelinde birliğin anlatılan, hukuksal ve ekonomik anlamda birçok tanımı yapılmıştır.

Kooperatifçilik kelimesi latince "cooperatio" kelimesinden türetilmiştir. "Cooperatio" latince de birliğin ve bunun fiili "cooperari" kelimesi de birliğin etmek anlamındadır. Kooperatifçilik ya da kooperasyon (co-operation) geniş anlamında büyük bir kitlenin aradığı bir sonuca ulaşmak için ortakla gösterilen bir faaliyette gayret ve olanakları birleştirerek, bir araya toplamak (koordine etmek) ve ahenkle çalışmak demektir (Çıkmış ve Karacan, 1994: 1).

1163 sayılı kooperatifler kanunda kooperatif “Tüzel kişilere haiz olmak üzere; ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını, iş gücü ve parasal katkılarıyla karlıkları yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlamak amacıyla, gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan dernekler, ortaklı ve dernek sermayeli ortaklıklar” olarak tanımlanmıştır (Gün en, 2006: 11).

Kooperatif demek işbirliği demektir çünkü kooperatif; ortaklarına, fayda yaratmanın yanında çalışanları için iş ortamı sağlar, yöneticiler için ekonomik faaliyet alanı yaratır ve devlet içinde güçlü bir kalkınma aracıdır (Salam, 2006: 34).

Kooperatifçilik sosyal yönüyle ele alınırsa; emek ve ürünü değerlendirilmesinin yanında yaşam kalitesini iyileştirmek suretiyle çeşitli zümreler arasında muhtemel çekişmeleri önlemek, sınıf farklılıklarını azaltmak ve dolayısıyla toplumun sosyal sorunlarını çözmek amacıyla birer denge unsuru olacaktır (Hazar, 1990’dan aktaran Kösem, 2008: 6).

Kooperatiflerle birlikte, insanların bireysel olarak yapamadıkları faaliyetleri bir araya gelerek yapmalarına olanak sağlar ve bu da halkın kendi işinin kendi elinde hayat bulması demektir. Dolayısıyla ferdi ekonomiye olan katkılarının yanında toplumsal kalkınmanın da bel kemiği olacaktır.

Örgütlerin yarı devletlerin kurulma amaçlarının temelinde toplumların sosyal yarı ekonomik ihtiyaçları yer almaktadır. Bu nedenle kooperatifçilik hareketi devletin sosyal ve ekonomik alanda yetersiz kaldığı durumlarda genellikle bilinçli toplumlarda başlamış ve gelişmiştir. Karlıkları güç birliği esasına dayanan bu kurumlar devletin hizmetlerini tamamlayıcı bir rol üstlenmişlerdir (Gülpak, 1997’den aktaran Özcan, 2007: 4).

1.3. KOOPERATİF NEDİR?

Kooperatif genellikle kendi işletmeleri olan ve yönetimini kendi ortaklarından oluşan kurullar aracılığıyla uygulayan işletmeler olarak tanımlanırlar. Fakat kooperatiflerle kooperatif olmayan yarı kooperatifler arasındaki farklılıklar genellikle açıktır. Kooperatifler birbirlerinden yarı devletlerin diğer formlarından kendilerini farklı kılmakta çok da başarılı değildir (Lasley vd., 1997: 3).

Kooperatifçilik tıpkı dernekler gibi insanların belli bir amacı gerçekle tirmek için bir araya gelmesidir. Ancak kooperatifler belli bir ekonomik amaca yöneliktir. Dernekler ise, daha çok sosyal yönüyle ortaya çıkar (MEB, 2014: 5).

Bir ba ka deyi le dernekler amaçlarını gerçekle tirmek için ekonomik olmayan faaliyetlerde bulunur yani ekonomik bir i letmesi yoktur. Bu nedenle kooperatifçili i geli tirmek için bir kooperatif kurulamaz fakat bir kooperatifçilik derne i kurmak mümkündür. Kooperatifçili i dernek olmaktan ayıran en önemli farklardan birisi de yoksullara, yoksul çocuklara yardım etmekten ziyade “özüne yardım ilkesine” dayanmasıdır. Sözle melerinde üyeler için toplumsal yardımla malar öngörölmü tür ve bu yardımla malar güç birli i yapanlar arasında kar ılıklı bir dayanı ma eklindedir (Geray, 2014: 23-31).

Kooperatifin tam bir ticari kurulu la (ortaklıkta) benzer tarafları oldu u kadar aykırı olan tarafları da vardır. Benzer yanları; her ikisinin de iktisadi bir amaç gütmesi, iktisadi kurallara göre çalı ması, ortakların koydu u belirli ortaklık paylarının olması ve hukuken birer ticari ortaklık olmasıdır. Farklıla tıran yapıları ise (Özcan, 2007: 13-14).

- ✓ Kooperatif ortaklarının aynı meslek veya ihtiyaç sahibi olması fakat anonim irket ortaklıklarında böyle bir zorunlulu un olmaması.
- ✓ Ticari ortaklı ın en önemli amacının kâr olmasına kar ın kooperatif ortaklıklarının kârın yanı sıra ihtiyaçların el birli i ile kar ılanması ve kar ılıklı yardım yoluyla ortaklara hizmeti amaçlaması.
- ✓ Sermaye ortaklıklarının, irket ortaklarının koydukları sermaye payları ile meydana gelmesi ancak kooperatiflerde hem emek hem de sermayenin birle mi olması.
- ✓ Tam bir ticari ortaklıkta yıllık kârın koyulan sermaye oranında ortaklara da ıtılması, kooperatiflerde ise kârın (risturn) ortakların kooperatiften yaptıkları i lem oranında da ıtılması.
- ✓ Sermaye irketinde ortaklık payını temsil eden kâ ıtların borsada serbestçe dola abilmesi ancak kooperatiflerde bu payların devrinin bir takım kayıt ve artlara ba lanmı olması.
- ✓ Sermaye ortaklıklarında oy kullanımının sermaye payı ile orantılı olması, kooperatiflerde ise orta ın sermaye payı ne olursa olsun her orta ın tek bir oy hakkına sahip olması olarak sıralanabilir.

1.4. KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ

Kooperatifçilik ilkeleri, kooperatiflerin sürdürülebilirliğini ve gelişimini sağlamak için (Msimango ve Oladele, 2013: 114) kooperatiflerin kendi değerlerini uygulamaya koyarken temel aldıkları kurallardır.

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) kuruluşunun 100. yılında (1995) Manchester kentinde yaptığı genel kurul toplantısında son değerlendirmelerle birlikte, kooperatifin yönetiminde ve ekonomisinde üye odaklı bir yaklaşım sergilemi, devlete ve finans örgütlerine karşı özerklik vurgulamıştır. Uluslararası Kooperatifler Birliği kooperatifi, yedi ilkeyi yerine getirmek için bir araya gelmiş olan insanlar olarak tanımlamaktadır. Bu yedi ilke ise şöyledir; (Özcan, 2007: 8-9; Geray, 2014: 44; ICA, 2015).

1.4.1. Gönüllü ve Açık Üyelik

Kooperatife giriş gönüllüdür. Bir başka deyişle ortaklığın sorumluluğunu alan herkese açık organizasyonlardır. Kooperatife girişte eşitlik söz konusudur; din, dil, ırk, cinsiyet, sosyal veya politik ayırım gözetilemez. Ancak kooperatifin ana sözleşmesiyle kişiler arasındaki eşitliği zedelemeyen kısıtlamalar koymak mümkündür. Bununla beraber sözleşmede belirtilen şartlar altında serbest çıkış ilkesine de sahiptir. Ancak ayrılan ortağın sorumluluğu belli bir süre için devam eder (Eken, 2010: 17; TMKB, 2015).

1.4.2. Demokratik Üye Kontrolü

Kooperatifler, koydukları sermayeye bakılmaksızın tüm ortakların eşit oy hakkına sahip olduğu demokratik organizasyonlardır. Bu ilke, gerek mevzuatta gerek uygulamada bir ortağa bir oy hakkı ile ifade edilir. Bu nedenle “kooperatif, ekonomik demokrasinin beşiğidir” (Geray, 2014: 29). Ortaklar, politika oluşturma ve karar alma süreçlerine katılırlar. Seçilmiş temsilcileri ise ortaklara karşı sorumludur (Rehber, 2011: 112-113).

1.4.3. Üyelerin Ekonomik Katılımı

Ortaklar kooperatifin anaparasına adil bir ekilde katkıda bulunur ve bunu demokratik olarak yönetirler. Para kooperatifin ortak çıkarı için kullanılır. Ortaklar üyelik ko ulu olarak sınırlı bir bedel ve kooperatifi geli tirmek için ek bedel öderler. Sermayenin bir kısmı genellikle kooperatifin ortak mülkiyetidir. Ço unlukla ortaklar, ortaklı ın bir ko ulu olarak taahhüt edildi i üzere varsa sermaye üzerinden kısıtlı miktarda gelir elde etmektedir. Gelir fazlasını “en azından bir kısmı taksim olunamaz kaynaklar” olu turma yoluyla kooperatiflerini geli tirme, kooperatiflerle yapmı oldukları i lemlerle orantılı olarak ortaklarına kâr sa lama ve ortaklarca onaylanan di er faaliyetlere destek olma gibi amaçları için ayırırlar (Özcan, 2007: 8-9; TMKB, 2015).

1.4.4. Özerklik ve Ba ımsızlık

Kooperatifler, ortakları tarafından yönetilen ve kendi kendine yeten özerk organizasyonlardır. Hükümet veya di er organizasyonlarla anla maya girmeleri veya dı kaynaklardan anapara artırmaları durumunda bunu ortaklarının demokratik kontrolünü sürdürecektir ve özerk yapıyı koruyacak ekilde gerçekle tirirler. Kooperatiflerin 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ile kurulu larından da ılmalarına kadar tüm i lemleri belirlenmi tir (Ülker, 2011: 42).

1.4.5. E itim, Ö retim ve Bilgilendirme

Kooperatifler geli im odaklıdır. Ba ta ortaklar olmak üzere; temsilciler, yöneticiler ve çalı anlar için e itim ve ö retim imkânı sa lamaktadır. Tüm ilkeler arasında oldukça önemli bir yere sahip olan e itim, halkın kooperatifçilik görü üne öncülük eder. Bu nedenle kooperatiflerin e itime fon ayırması ve bu yolla e itimi geli tirmesi makro açıdan ülke kalkınmasına da fayda sa layacaktır. Kooperatifler genel kamuoyunu özellikle de gençleri ve kamuoyunu olu turanları, i birli inin ekli ve yararları konusunda bilgilendirmelidir (Özcan, 2007: 8-9; TMKB, 2015).

1.4.6. Kooperatifler Arasında Birli i

Kooperatifler, kooperatif hareketini güçlendirip daha verimli hale getirmek için yerel, milli, bölgesel veya uluslararası yapılar olu turarak ortaklarına daha etkin bir biçimde hizmet verirler (Eken, 2010: 21; TMKB, 2015). Özel kesime kar ı güçlü olmak için yatay ve dikey i birli i yapmaları yasayla öngörölmü tür. Bu açıdan özellikle kırsal bölgedeki birle meler oldukça önemlidir (Geray, 2014: 42).

1.4.7. Topluma Kar ı Sorumlu Olma

Kooperatifler ortaklarının gereksinimlerine ve isteklerine odaklanma ile birlikte, toplumların geli imi ve kalkınması için de ortaklar tarafından onaylanan politikalara göre çalı ırlar. Kooperatifler bu politikalar aracılı ıyla ortaklarının menfaatleri yanında toplumun çıkarları için de hareket ederler (Ülker, 2011: 42).

1.5. KOOPERAT FLER N YÖNET M YAPILARI

Kooperatiflerin yönetim yapıları; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu olmak üzere üç ana organdan olu maktadır. Ortaklar genel kurulun yanında yönetim kurullarına da katılarak karar verme mekanizmasındaki rollerini arttırabilir. Bu yolla bir ortak kooperatifin stratejileri, politikaları ve projelerini direk olarak etkileme fırsatına sahip olabilir (Cechın vd., 2013: 446).

1.5.1. Genel Kurul

Oy kullanma hakkına sahip tüm kooperatif ortaklarının olu turdu u toplulu a genel kurul denir. Genel kurul, kooperatiflerde ortakları temsil eden en yetkili organ olmakla birlikte aynı zamanda ana sözleşmeye uygun olmak kaydı ile her konuda karar almaya yetkilidir. Genel kurul, ortakları kooperatifin yönetimi ile ilgili bilgilendirmek, kooperatifin yönetim ve denetim kurullarını seçmek, bir önceki yıl görev yapan yönetim ve denetim kurullarının çalı malarını incelemek için toplanır.

Ola an genel kurul yılda en az bir kere toplanmak zorundadır. Bunun dı nda kooperatiflerin faaliyetleri ile ilgili acele bir karar alınması gerekirse ola anüstü genel kurul toplanabilir.

Genel Kurulun görev ve yetkileri; gerektiğinde kooperatif ana sözleşmesinde belirtilen işlemleri yapmak, yetkili organları ve gerektiğinde tasfiye kurulunu seçmek, yönetim ve denetim kurullarını ibra etmek, bilanço, gelir gider farkı hesaplarını ve yıllık faaliyet raporlarını incelemek, kooperatifi ilgilendiren yasa ve ana sözleşme ile genel kurula tanınmış konular hakkında karar vermek, ortaklara ek ödeme yükümlülüğü getirmek şeklinde sıralanabilir (Özdemir, 1981'den aktaran Bilgin, 2005: 13; Megep, 2007: 90).

1.5.2. Yönetim Kurulu

Yönetim kurulu, aslında bir karar organıdır; alınan kararları uygulamakla yükümlü, kooperatifin faaliyetlerini yöneten ve kooperatifi temsil eden bir yürütme organıdır. Kooperatifin faaliyet konusuyla ilgili olan işlemler, genel kurulca yönetim kuruluna seçilebilirler. Yönetim kurulu en az üç asıl ve üç yedek üyeden oluşur ve bu üyelerin kooperatif ortağı olması zorunludur. En fazla 4 yıl için seçilirler ve ana sözleşmede aksine bir hüküm yoksa ikinci defa seçilebilirler (Özdemir, 1981'den aktaran Bilgin, 2005: 14; Megep, 2007: 94).

Yönetim kurulu, kooperatif işlemlerinin en iyi şekilde yürütülmesinden sorumludur. Kooperatifin gidişatını etkileyebilecek işlemleri yapmaktan sorumlu olduğu için kooperatifin başarısını yönetim kurulunun başarısına bağlıdır (Megep, 2007: 94).

Yönetim kuruluna doğru insanların seçilmesini sağlamak için işlemler için son derece önemlidir. Yönetim kuruluna seçilecek ortakların; güvenilir, bilgili ve deneyimli kişiler olması kooperatifin başarısına katkı sağlayacaktır.

Yönetim Kurulu; kooperatifin faaliyet politikalarını belirlemek, üyeleri arasında görev dağılımı yapmak, ortaklardan yükümlülüklerini yerine getirmelerini istemek, ortakları temsil ederken tarafsızlık ilkesini benimsemek gibi görev ve yetkilere sahiptir (Megep, 2007: 97).

1.5.3. Denetim Kurulu

Denetim kurulu, kooperatiflerin yapısını ve faaliyetlerini denetler. Kooperatifin denetimini, ortaklar adına ve yönetim kurulundan bağımsız olarak yapar. Faaliyet raporlarını yıllık raporlar halinde genel kurula sunar ve genel kurula karar

sorumludur. Denetçiler, yaptıkları denetleme sonucunda zorunlu gördükleri takdirde genel kurulu ola anüstü toplantıya ça ırma yetkisine sahiptir (Özdemir, 1981'den aktaran Bilgin, 2005: 14; Megep, 2007: 99).

Kooperatif defterlerinin düzenli tutulup tutulmadı ını saptamak, ayda en az bir kere kooperatif defter ve belgelerini incelemek, kooperatifin kasasını saymak, bilanço ile gelir ve gider farkı hesabının defterlere uygun olup olmadı ını kontrol etmek denetim kurulunun görevleri arasındadır (Megep, 2007: 100).

Ne yazık ki pratikte denetim kuruluna seçilenlerin büyük bir kısmı yetki ve görevlerini bilmemektedir. Bu nedenle kendilerini gereksiz görmekte, i i önemsememekte ve neredeyse seçildikleri dönem boyunca görevlerini yerine getirmekten kaçınmaktadır. Denetleme kurullarından verim alınamamasının en önemli nedenlerinden birisi de budur (DGRV ve TRGM, 2012: 36).

1.6. KOOPERAT FLERDE BÜTÜNLE ME HAREKETLER

Ekonomideki birle me ve bütünle me hareketleri genel olarak kooperatiflerde de görülmektedir. Pazarlarda olu an fırsatları yakalama ve rekabet gücünü arttırma gereksinimi kooperatifleri de birle me ve bütünle me e ilimine sokmu tur (Hudson ve Herndon, 2000'den aktaran Bilgin, 2005: 14).

Kooperatif organizasyonlar kapsam ve yapı bakımından çe itlilik gösterirler. Örne in, bir kooperatif organizasyon, resmi olmayan, veri girdisi (input) veya satı çıktısı (purchase output) sa lamaya yönelik, sözlü anla malara dayanan bir ili kiden olu abilir. Di er kooperatifler ise daha resmi olup organizasyona kaynak sa lamaya yönelik yazılı anla malardan olu abilir ve kooperatif üyelerince seçilen yöneticiler tarafından kolektif olarak organize edilebilirler. Bu tipteki kooperatifler tarım endüstrisinde yaygındırlar. Bu kooperatiflerin üyeleri, kaynaklarını ortak bir havuzda biriktirmek için anla ırlar ve maliyet veya gelir avantajları elde etmeyi beklerler (Morrow vd., 2004: 49).

Kooperatifçilik hareketinin en alt seviyesi olan birim kooperatiflerin kurulması örgütlenmenin önemli bir adımıdır. Ancak birim kooperatiflerin ulusal düzeyde gereksinimleri kar ılması ve kendilerini büyük irketlere, büyük aracı kurumlara, sanayici ya da holdinglere kar ı koruyabilecek güce eri mesi için bütünle meleri zorunlu hale gelmi tir (Mülayim, 1992: 34).

Kooperatiflerde bütünle me stratejileri; yatay bütünle me stratejileri ve dikey bütünle me stratejileri biçiminde ortaya çıkmaktadır.

1.6.1. Yatay Bütünle me Stratejileri

Günümüzde işletmeler, firmalar arası rekabette avantaj sağlamanın yolunun diğer firmalarla kooperasyondan geçtiğinin farkına varmaya başladılar. Bu kooperatif organizasyonlar, kaynakların ve yeteneklerin birleştirilerek ortak çıkarların hedeflendiği organizasyonlar arasında kurulan anlaşmalar olarak tanımlanmaktadır (Morrow vd., 2004: 49).

Kooperatiflerde yatay bütünle me stratejileri; yatay birleşme ve üst örgütlenme şeklinde gerçekleşir.

1.6.1.1. Yatay Birleşme

Yatay birleşme; iki veya daha fazla birim kooperatifin, mal varlıklarını tüm unsurlarıyla ortakların faydası yönünde bir araya getirdikleri, anlaşmalı hukuki ve ekonomik birleşimdir. Yatay birleşme ile birim kooperatifler, ekonomik güçlüklerle ve yetersizliklerle karşı yeni bir birim kooperatif bünyesinde birleşmektedirler. Birleşen birim kooperatifler, hukuki varlıklarını ve ekonomik bağımsızlıklarını yitirmekte ve yeni bir birim kooperatif kurmaktadır. Böylece, birbirleriyle rekabet eden kooperatifler ortadan kalkmakta, kaynakların daha etkin kullanımı sağlanmakta ve büyük ölçekli olmanın avantajlarından yararlanılmaktadır (Duymaz, 1985: 47; Korkmaz, 2000: 144-145).

1.6.1.2. Üst Örgütlenme

Bireylerin tek başlarına yapamayacakları ya da birlikteliklerinden çok daha fayda sağlayacakları işler için bir araya gelip iktisadi güçlerini birleştirmelerinden birim kooperatifler oluşmaktadır. Birim kooperatiflerin örgütlenmesi ile de birimler üstü kooperatifler meydana gelmektedir. Üst örgütlenme, birim kooperatiften başlayarak birlik, merkez birliği ve ulusal birlikler şeklinde yapılarak, aşağıdan yukarıya doğru piramit şeklinde, dikey olarak örgütlenmeyi ifade etmektedir (Mülayim, 1992: 33-34).

Üst örgütlenme yoluna giden birim kooperatifler, hukuki varlıklarını ve işletme bütünlüklerini korurlar ve ortaklaştıkları bazı kararlar dışında, faaliyetlerini serbestçe yürütürler. Burada kooperatifler birleştirek de il, ilbirli ine giderek büyümektedirler. Kooperatifçiliğin geliştirdiği bütün ülkelerde kooperatifler 19.yüzyılın sonlarından itibaren federatif bir biçimde örgütlenmeye başlamışlardır. ABD, Kanada, İsveç, İtalya, Japonya vb. ülkelerde kooperatifler uzun yıllardan birimler üstü örgütlenmiş bulunmaktadır (Mülayim, 1992: 34-35).

1.6.2. Dikey Bütünleşme Stratejileri

Kooperatiflerin bir ürünün üretiminden pazarlanmasına kadar bütün aşamalarında yer alması dikey bütünleşmedir (Çıkmış ve Karacan, 1994: 274). Kooperatiflerin dikey bütünleşmeye gitmelerinde amaç birbirini izleyen üretim ve pazar kademelerine katılmayı sağlamaktır (Duymaz, 1985: 59). Bu yolla kooperatif ürünün sadece üretim veya satışına aracılık etmekle kalmaz, ürünün depoya sevki, saklanması, işlenmesi ve ambalajlanması gibi birçok kademesinde rol alır. Bütünleşme sayesinde; firmalar aracılardan kazancını kendilerine çevirmekle kalmaz, hammaddelerini kendileri üretmiş olmaları suretiyle birçok avantaj elde ederler (Çıkmış ve Karacan, 1994: 274-275).

Bütünleşme yoluyla tarım-sanayi ve ticaret sektöründe rekabet gücüne sahip olan kooperatifler “üretim ekonomisi, sermaye birikimi, gelir dağılımı, yerleşim düzeni ve yeni istihdam” imkânları yaratabileceklerdir. Ancak sağlıklı ve etkin işleyen bir dikey bütünleşme için öncelikle yatay bütünleşmenin sağlanması gerekmektedir. Yatay bütünleşmeyi gerçekleştirilemeyen kooperatifler kendi aralarındaki rekabetle mücadele etmek durumunda kalır. Bu nedenle de dikey bütünleşme imkânsız hale gelebilir (Demirci vd. 1994’den aktaran Korkmaz, 2000: 159-160).

1.7. DEVLET VE KOOPERATİFLER

Kooperatiflerin devletle olan ilişkileri genel olarak ait olduğu “devletin temel yapısına, siyasal rejimine, toplumun ekonomik özelliklerine ve yapısına göre değişlik göstermektedir” (Geray, 2014: 45).

Sahip oldukları geni ortak kitlesi ile piyasada denge unsuru olan kooperatifler o ülkenin bütün ekonomisi üzerinde etkilidir. Bu nedenle kooperatiflerin devletle ili kisiz olması dü ünülemez. Ekonomiye yön verici özelli i olan bu kooperatifler, devlet politikaları ve yasalar ile de yakından ili kilidir. Devlet ve kooperatifler arasındaki bu ili kiler sistemini dört gruba ayırmak mümkündür (Kösem, 2008: 22).

1.7.1. Serbest Sistem

Bu tür sistemlerde devlet, kooperatifçili e herhangi bir destek sa lamazken, herhangi bir engelleme ya da müdahalede bulunmaz. “Bunun en önemli nedeni ise toplumun e itim düzeyinin yüksek olması gösterilmektedir” (Rehber, 2011: 131).

Bugün birçok batı ülkesinde mevcut olan serbest sistem ngiltere’de o kadar kuvvetlidir ki “kooperatifler, devlet içinde devlettir”. Danimarka’da ise yo un olarak kooperatif bulunmamasına ra men devlet kooperatifçilik hareketlerini tamamen serbest bırakmı tır (Kösem, 2008: 22).

1.7.2. Karma Sistem

Devletin kooperatiflere öncülük yaptı ı bu sistem Fransa’da do mu tur. Devlet kooperatiflerin ihtiyaç duydu u desteklemeleri sa lamakta ve bu yardımlarla kooperatiflere kendi ba larına ayakta kalmayı ö reterek bir nevi e itici rolü üstlenmektedir. Buna kar ılık kooperatifin yönetimlerine karı mamaktadır (Kösem, 2008: 22).

1.7.3. Vesayet Sistemi

Vesayet sisteminde, devlet kooperatiflerin aksayan yönlerine müdahale eder ve kooperatiflere ait yasalar çıkartır. Aynı zamanda kooperatif yönetiminde sorumluluk alan bu sistem, kooperatif mantı ıyla ters dü mektedir. Bilindi i gibi kooperatif hareketi demokratik yönetim ilkesine göre hareket etmektedir. Vesayet sistemi ile bu temel ilke ihlal edilmi bulunmaktadır. Bu sistem özellikle az geli mi ülkelerde ve geli mekte olan ülkelerde uygulanmaktadır (Kösem, 2008: 23).

1.7.4. Devletçilik Sistemi

Kooperatifçilik hareketini demokratik olmaktan çıkaran bu sistemde kooperatifler devletin bir organı olarak hareket etmektedir. Özellikle 1958 öncesi Çin’de uygulanan bir modeldir. “Çin’de her bir kooperatif üyesinin komünist partinin üyesi oldu u ve Çin’de kooperatif hareketinin tamamen devlet tarafından uygulanmaya çalışılan politikaların bir aracı oldu u belirtilebilir” (Rehber, 2011: 131).

1.8. KOOPERATİFLERİN SINIFLANDIRILMASI

Kooperatiflerin genel amacı, ekonomik olarak yeteri kadar güce sahip olmayan gerçek kişilerin, meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını; karlılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle rasyonel bir şekilde ve ekonomik olarak karlılıktır (Salam, 2006: 34).

Ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına önemli katkı sağlayan kooperatifçilik, bugün ülkemizde 8 milyondan fazla insanımızın gönüllü olarak katıldığı bir ekonomik girişim modeli olmayı başarmıştır. Bu çerçevede, Türkiye’de kooperatifçiliğin ideal yönde geliştirilmesi, özellikle kırsal alanın kalkınması doğrultusunda oldukça önemli katkılar sağlayacaktır.

Kooperatiflerin kuruluş amaçları birbirinden farklı olduğu için çeşitleri de farklılıklar göstermektedir. Kooperatifleri birçok kritere göre sınıflandırmak mümkündür. Çalışma kooperatifleri en çok kabul gören sınıflandırmaya göre, tarımsal ve tarımdışı kooperatifler olarak iki grupta incelenmiştir (Megep, 2007: 11).

1.8.1. Tarımsal Kooperatifler

“Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyesi olması için çalışmaların bütün hızıyla devam ettiği son günlerde uyum sürecinde yapılması gerekenler ve alınması gerekli tedbirler her platformda tartışılmakta ve çoğu zamanda ülkenin gündemini oluşturmaktadır”. Bu süreç içerisinde tarım sektörü ve bu sektör içinde en önemli görülen tarımda örgütlenme en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır (Yercan, 2007: 19).

Dünyadaki ülkelerin pek ço unda tarımda örgütlenme ile ilgili çe itli örnekler bulunmaktadır. En ba arılı örneklerinden biri olan kooperatifle me, uygulandı ı ülkelerde milli gelirin artmasını sa lamı , çiftçinin refah seviyesini artırmı ve en önemlisi de kırsal kesimde istihdam imkânı yaratmı tır (Toparlan, 2009: 36).

Tablo 3'te ülkemizde 2004-2013 yılları arasında 1163 sayılı kanuna ba lı olarak kurulan tarımsal kooperatiflerin sayıları verilmi tir.

Tablo 3: Türkiye’de Yıllar itibariyle Tarımsal Kooperatiflerin Sayılarındaki Artı Rakamları

KOOPERAT F TÜRÜ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	10 YILIN TOPLAMI	GENEL TOPLAM	
												Koop. Sayısı	Ortak Sayısı
Tarımsal Kalkınma Koop.	901	575	368	281	209	313	366	117	81	71	3.282	7.874	844.041
Sulama Koop.	51	35	42	43	46	31	17	18	15	43	341	2.432	291.824
Su Ürünleri Koop.	27	22	27	18	7	17	15	7	9	10	159	573	31.248
Pancar Ekicileri Koop.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	31	1.564.320
Toplam Koop.	979	632	437	342	262	361	398	142	105	124	3.782	10.910	2.731.433

Kaynak: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerinden aktaran Demirta vd., 2014: 1247

Tablo 3’ün rakamlarına göre yıllar itibariyle yeni kurulan kooperatif sayılarında azalma görülse de 2013 yılı verilerinin toplamına bakıldı ında toplam 7.814 Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin 3.282 tanesinin bu yıllar arasında kuruldu u görülmektedir. Bu da 2013 yılındaki mevcut kooperatiflerin yaklaşık %42’sidir. Bu artı ın en önemli nedeni ise Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ı’nın kalkınma kooperatifleri üzerinden vermi oldu u desteklemeler olarak görülmektedir. Sulama ve Su Ürünleri Kooperatiflerinde son on yıla ait önemli bir artı görülmezken, Pancar Ekicileri Kooperatiflerinde 2004-2013 yılları arasında kooperatif kurulmamı tır (Demirta vd., 2014: 1247-1248). Genel itibariyle geni kesimleri bünyesinde barındıran ve bir ortaklık modeli olan kooperatiflerimizin sayısının her geçen gün artmakta oldu u görülmektedir.

Tarımsal kooperatifçilik sektöründe geni bir kitleyi kapsayan 6 temel kooperatif çe idi vardır. Bunlar tarımsal kalkınma, sulama, su ürünleri, pancar ekicileri, tarım kredi ve tarım satı kooperatifleridir.

1.8.1.1. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri

Tablo 4: Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Yıllar itibariyle Kar ile Tırmalı Örgütlenme Tablosu

YILLAR		1993	2004	2010	2014
TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİ	FAAL KOOPERATİF SAYISI	3.719	5.572	7.923	7.531
	ORTAK SAYISI	538.557	712.201	797.778	805.631

Kaynak: TRGM, 2014; Ülker, 2011: 46; Or-Koop, 2004; Erdoğan, 1995: 58

Tarımsal kalkınma kooperatifleri bünyelerinde barındırdığı; seracılık, hayvancılık, depolama, nakliye gibi önemli tarımsal alanlarda faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu açıdan çiftçi gelirine direkt etki eden çok amaçlı kooperatiflerdir. Tarımsal alanda üyelerine birçok konuda destek sağlayan tarımsal kalkınma kooperatifleri; süt sektöründe olduğu gibi özellikle ihale yapılan bölgelerde, üreticilerini temsil ederek pazarlık güçlerini arttırmaktadır (Yavuz, 2005: 127).

Tarımsal kooperatifler girdi temini sağlamak, pazarlamayı destekleme gibi tarım işletmelerini verimli hale getirecek birden fazla amacı gerçekleştirmek için kurulmuştur (Önan, 2004'den aktaran Sağlam, 2006: 35).

Tablo 4'te tarımsal kalkınma kooperatiflerinin yıllar bazında faaliyet gösteren kooperatif ve ortak sayısı gösterilmiştir. Tablo 4'ten de görüldüğü üzere tarımsal kalkınmanın vazgeçilmez bir aracı olarak görülen tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sayısı giderek artmaktadır. Bu konuda özellikle alanında başarı göstermiş örnek kooperatiflerin bilimsel anlamda yapılan çalışmalarıyla incelemeye alınması ve tanıtılması diğer kooperatiflere örnek olması açısından faydalı olacaktır.

1.8.1.2. Sulama Kooperatifleri

Tablo 5: Sulama Kooperatifleri Yıllar itibariyle Kar ile Tırmalı Örgütlenme Tablosu

YILLAR		1993	2004	2010	2014
SULAMA KOOPERATİFLERİ	FAAL KOOPERATİF SAYISI	1.356	2.256	2.483	2.380
	ORTAK SAYISI	143.936	267.146	287.010	282.860

Kaynak: TRGM, 2014; Ülker, 2011: 46; Or-Koop, 2004; Erdoğan, 1995: 58

Sulama kooperatifleri, tarla içi sulama tesisleri kurmakta veya mevcut tesisleri işletim bakımını yapmaktadır (Ülker, 2004'den aktaran Sağlam, 2006: 35). Bu açıdan yeraltı veya yerüstü su kaynaklarından programlı olarak faydalanmak isteyen çiftçilerin ekonomik güçlerini birleştirerek kurdukları demokratik organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır (Yavuz, 2005: 127).

Tablo 5'e göre 1993 yılından bu yana sulama kooperatiflerinin ve buna paralel olarak kurulan kooperatiflere üye olanların sayılarında bir artış görülmektedir. Bu organizasyonların öncelikli amacı sulama hizmetlerinin en iyi düzeyde yürütülmesini sağlamaktır. Ana sözleşmelerine göre bu faaliyetlerinin dışında üretim, tüketim, pazarlama, kalkınma ve eğitim gibi çok amaçlı bir kooperatif niteliği de taşımaktadır (Yavuz, 2005: 127).

1.8.1.3. Su Ürünleri Kooperatifleri

Su ürünleri kooperatifleri, ortaklarına su ürünleri üretimi, depolama, üretim girdilerini düşük maliyette sağlamak veya ortaklarının balıkçılık ürünlerini değerlendirme gibi birçok alanda fayda sağlamaya çalışmaktadır (Ülker, 2004'den aktaran Sağlam, 2006: 35).

Balıkçıların en önemli sorunlarından biri balığın deri fiyatına satılması amacıyla pazarlamada karlılıkları güçlüklerdir. Bu noktada kooperatifler

pazarlama masraflarının düürülmesi ve daha az kâr marjıyla çalı ma suretiyle üreticilerin ürünlerini daha de er fiyata satabilmektedir (Ünal ve Yercan, 2006: 225).

Tablo 6: Su Ürünleri Kooperatifleri Yıllar tibiyle Kar ıla tırmalı Örgütlenme Tablosu

YILLAR		1993	2004	2010	2014
SU ÜRÜNLER KOOPERAT FLER	FAAL KOOPERAT F SAYISI	262	424	543	548
	ORTAK SAYISI	15.034	23.203	28.677	30.625

Kaynak: TRGM, 2014; Ülker, 2011: 46; Or-Koop, 2004; Erdo an, 1995: 58

Tablo 6'ya göre su ürünleri kooperatiflerinin sayısının yıllar bazında arttı 1 görülmektedir. Her ne kadar bu artı yeterli görünmese de gelecek için umut kayna 1 olu turmaktadır.

1.8.1.4. Pancar Ekicileri Kooperatifleri

Tablo 7: Pancar Ekicileri Kooperatifleri Yıllar tibiyle Kar ıla tırmalı Örgütlenme Tablosu

YILLAR		1993	2004	2010	2014
PANCAR EK C LER KOOPERAT FLER	FAAL KOOPERAT F SAYISI	30	31	31	31
	ORTAK SAYISI	1.405.148	1.624.211	1.642.344	1.564.320

Kaynak: TRGM, 2014; Ülker, 2011: 46; Or-Koop, 2004; Erdo an, 1995: 58

Pancar ekicileri kooperatifleri ortaklarına tohum, gübre, ilaç, makine gibi girdilerin toptan teminini sa layarak veya ürünlerini uygun ko ullarda satarak destek vermektedir (nan, 2004'den aktaran Sa lam, 2006: 35).

Tablo 7'ye göre pancar ekicileri kooperatiflerinin faal kooperatif sayısında herhangi bir artı görünmemesine ra men ortak sayılarındaki artı yeni bir kooperatif

olu umundan ziyade kurulan kooperatiflere üye katılımını sağlayarak ortak sayılarını arttırmayı başarılarını göstermektedir.

Pancar ekicileri kooperatifinin örgütlenmesi olan Pankobirlik ülkemizdeki en demokratik örgütlenmeyi göstermektedir (Toparslan, 2009: 40). Pankobirlik yaklaşık 60 yıldır modern tarıma öncülük etmektedir. Ortaklarına hizmet etmenin yanında ekonomiye de oldukça önemli katkılar sağlayan Pankobirlik bunu devletten bugüne kadar herhangi bir destek almadan tamamen üyelerinin kendi imkânlarıyla olmuştur ve sermayeleri ile başarımıştır. Bu başarı tüm kooperatiflerimize örnek teşkil etmelidir (Arınsılıgil, 2013: 6-7).

Tablo 8: En Büyük 500 Sanayi Kurulu u Sıralamasında Bulunan Birlikler

	2011	2012	2013	2014
PANKOBİRLİK (KONYA EKİCİLERİ)	49	44	39	40
PANKOBİRLİK (KAYSERİ EKİCİLERİ)	120	135	101	97

Kaynak: T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı; İstanbul Sanayi Odası, 2013-2014

Tablo 8’de görüldüğü gibi İstanbul Sanayi Odasının (SO) ilk 500 büyük sanayi kuruluşu içinde önemli bir kooperatif üretici kuruluşu olan Pankobirlik iştiraki Konya ekicileri 39. sırada, Kayseri ekicileri ise 101. sırada yer almıştır.

Pankobirlik ülkemizin 64 ilinin pancar üretimini gerçekleştirmektedir. Yaklaşık 1,6 milyon ortaıyla, 31 pancar kooperatifinin 308 üyesi, 5 kooperatif ekicileri fabrikası ve 50’nin üzerinde tarımsal amaçlı iştiraki bulunmaktadır. Pankobirlik, ortaklarının tarımsal faaliyetlerinde kullandıkları her türlü girdi teminini, dağıtımını, denetimini ve koordinasyonunu yapan bir üretici örgütüdür. Kooperatifi olmasıyla ülkemiz ekonomisine son derece güçlü katkılarda bulunmaktadır (T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 2015).

1.8.1.5. Tarım Kredi Kooperatifleri

Tarımsal üretimin ağırlıklı olarak küçük ölçekli işletmelere ve tarımsal işletmelerin de genellikle küçük ve sınırlı kaynaklı olması gibi nedenlerden dolayı finansman sorunları oldukça yaygın olmuştur. Çiftçiler gerekli olan dış finansman ihtiyaçlarını çeşitli yollardan temin etmeye çalışmışlar ancak bazen ise zor durumlarda

tefecilerden aldıkları borçlar sebebiyle üretimlerinin önemli bir kısmını borcuna kar ılık vermek zorunda kalmı lardır (Çıkın ve Karacan, 1994: 350-351).

Dünyadaki en yaygın tarım kooperatiflerinden biri olan kredi kooperatifleri ise; kredi sa lamak, kredi maliyetini dü ürmek, ortaklarına kredi konularında bilgiler vermek, alınan kredilerin yerinde kullanılmasını sa layarak üretimi arttırmak ve mevduat toplamak gibi önemli görevler üstlenmi tir (Çıkın ve Karacan, 1994: 352-353).

Tablo 9: Tarım Kredi Kooperatifleri Yıllar tibarikle Kar ılı tırmalı Örgütlenme Tablosu

YILLAR		1991	2004	2010	2014
TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ	FAAL KOOPERATİF SAYISI	2.474	2.076	1.800	1.625
	ORTAK SAYISI	1.480.000	1.500.000	1.113.827	1.054.636

Kaynak: TRGM, 2014; Ülker, 2011: 46; Or-Koop, 2004; Do ruel, 1993: 50

“28 Haziran 1995 tarihinde yürürlü e giren 553 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile devlet, tarım kredi kooperatifleri ve birlikleri üzerindeki idari vesayetten vazgeçme yönünde olumlu bir adım atmı tir”. Bu yasa ile tarım kredi kooperatiflerindeki yönetim ve denetim kurullarına, üyelerin devlet tarafından atanması uygulamasına son verilmi tir. Yeni uygulama ile kurulların seçilmi ortaklardan olu ması yönünde karar verilmi tir. Getirilen bu hukuki düzenlemeler ile demokratik kooperatifçilik anlayı mın yerine gelmesi sa lanmı tir. 2000’li yıllarda ise piyasa ko ullarının de i mesi yeni finansman kaynakları ihtiyacını arttırmı tir. “6 Nisan 2005 tarihinde kabul edilen 5330 sayılı Kanun ile birlikte 1581 sayılı Kanunun 11. maddesi de i tirilerek tarım kredi kooperatiflerinin her türlü kredi ihtiyaçlarını yalnızca T.C. Ziraat Bankası’ndan de il, tüm yurtiçi banka ve finans kurulu larından kar ılımasının yolu açılmı tir” (Demir, 2012: 19).

Tablo 10: Yıllar itibariyle Ortaklara Kullandırılan Kredi Limitleri

Yıllar	Kooperatif Yetkisi Genel ahıs Haddi	Bölge Birli i Yetkisi Özel ahıs Haddi	Bölge Birli i Yetkisi Sözle meli Üretim ahıs Haddi	Merkez Birli i Onaylı ahıs Haddi
2007	15.000 TL	30.000 TL	45.000 TL	100.000 TL
2008	15.000 TL	45.000 TL	45.000 TL	100.000 TL
2009	20.000 TL	60.000 TL	60.000 TL	250.000 TL
2010	20.000 TL	100.000 TL	100.000 TL	250.000 TL

Kaynak: TKK'leri Merkez Birli i IX. Ola an Genel Kurul Verilerinden aktaran Ülker, 2011: 52

Tarımsal kredi kullandırmada Ziraat Bankası ve tarım kredi kooperatifleri ilk iki sırada yer almaktadır. Tablo 10'da 2006'dan sonraki dönemde ortaklara kullandırılacak kredi limitlerinde önemli artışlar görülmektedir (Ülker, 2011: 52).

1.8.1.6. Tarım Satı Kooperatifleri

Tarım satı kooperatifleri (TSK) ve birlikleri, üreticilerin güçlerini birle tirme yoluyla bir araya geldikleri, ürün arz zincirinde birbirlerini destekledikleri ve bu sayede rekabet ve pazarlık gücünü arttırdıkları kurulu lardır.

Tablo 11: Tarım Satı Kooperatifleri Yıllar itibariyle Kar ıla tırmalı Örgütlenme Tablosu

YILLAR		1991	2004	2010	2014
TARIM SATI KOOPERAT FLER	FAAL KOOPERAT F SAYISI	421	350	328	399
	ORTAK SAYISI	685.000	671.928	597.133	568.282

Kaynak: TRGM, 2014; Ülker, 2011: 46; Or-Koop, 2004; Do ruel, 1993: 50

Özellikle küçük çiftçiler için en önemli ekonomik sorun ürünlerini de erinde satabilmektir. Fakat aracı kurumların fazlalı ı nedeniyle, ürünlerin fiyatının tüketiciye ula ıncaya kadar artması, tüketicinin talebini azaltmakta bu da çiftçinin ürünü daha da ucuza satmasına neden olmaktadır. Hatta bu durum dı satımlarda ola anüstü bir boyut kazanmakta, ihracatçı tüccarlar dı piyasadan haberi olmayan üreticilerin ürünlerini çok makul fiyatlara almakta ve aradaki farkı kendilerine kâr

yapmaktadır. Bu durumda çok önemli rol oynayan tarım satı kooperatiflerinin amacı; ortakları olan çiftçilerin ürünlerinin iç veya dış pazarlarda de er fiyatına satı nı gerçekle tirmek ve bu satı tan gelen paranın olabildi ince fazla kısmının ortakları olan üreticilerinin cebine girmesini sa lamaktır (Mülâyim, 2006: 305-306).

Bu amaçla tarım satı kooperatifleri, ortakların üretim için ihtiyaç duydu u her çe it üretim faktörlerini temin etmekte veya gerekirse ürünleri i leyip ürün haline getirerek piyasaya sürmektedir (Yavuz, 2005: 127).

Böylelikle piyasada üretici ile tüketici arasında bir çe it dengeleyici köprü görevi üstlenen TSK, kooperatif orta ı olan çiftçilerin mallarını de erinde satmalarını ve aynı zamanda tüketici kesiminin ürünleri daha uygun fiyatlarda almalarını sa lamı olmaktadır.

Tablo 12: Birliklerin Çalı ma Konusuna Göre Ürünleri ve Çalı ma Bölgeleri

B RL N ADI	B RL N ÇALI MA KONUSUNA A T ÜRÜN	B RL E A T ÇALI MA BÖLGELER
Tari Pamuk	Pamuk, Ya lı Tohumlar	Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Denizli, zmir, Manisa, Mu la
Tari ncir	Kuru ncir	Aydın, Balıkesir, zmir
Tari Üzüm	Çekirdeksiz Kuru Üzüm	Denizli, zmir, Manisa
Tari Zeytinya ı	Zeytin, Zeytinya ı	Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Manisa, Mu la
Çukobirlik	Pamuk, Yerfıstı ı, Soya, Ya lı Tohumlar	Antalya, çel, Adana, Hatay, K.Mara , .Urfa, Elazı , Diyarbakır, Adıyaman, Mardin, Gaziantep, Batman, ırnak
Antbirlik	Pamuk ve Narenciye	Antalya
Fiskobirlik	Fındık	Giresun, Ordu, Trabzon, Sakarya, Düzce, Samsun, Artvin, Rize, Bolu, Zonguldak, Bartın
Trakyabirlik	Ayçiçe i	Edirne, Tekirda , Kırklareli, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, stanbul, Sakarya, Ankara, Kütahya, Afyon, Kocaeli, Aydın
Karadenizbirlik	Ayçiçe i, Soya	Samsun, Amasya, Çorum, Tokat, Kırıkkale, Yozgat, Diyarbakır, Kır ehir, Elazı
Güneydo ubirlik	Çekirdekli Ya ve Kuru Üzüm, Kırmızı Biber, Zeytinya ı, Antep Fıstı ı, Baklagiller	Gaziantep, .Urfa, Adıyaman, K.Mara , çel, Mardin, Hatay, Malatya, Siirt, Diyarbakır, Kilis
Marmarabirlik	Zeytin, Zeytinya ı	Bursa, Balıkesir, Tekirda
Kozabirlik	pek Kozası	Bursa, Bilecik, Eski ehir, Sakarya, Edirne, Antalya, Diyarbakır
Gülbirlik	Gülçiçe i	Isparta, Burdur
Taskobirlik	Çekirdekli Ya ve Kuru Üzüm, Kayısı, eftali ve Vi ne	Nev ehir, Konya, Karaman, çel

Tiftikbirlik	Tiftik	Afyon, Aksaray, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Bolu, Ankara, Karaman, Kırıkkale, Kütahya, Yozgat
Gapbirlik	Pamuk, Antep Fıstığı, Kırmızı Biber, Kuru Üzüm	anlıurfa

Kaynak: Aydemir, 2012: 6

Ülkemizdeki TSK'nın bağımsızlığı sayılan Aydın Kooperatifçilik Müstahsilleri Anonim Şirketi (1914), hedeflediği amaçlara büyük oranda ulaşmış ve böylece kooperatiflerin tarımsal faaliyetleriyle üreticilerin sorunlarına çözüm getirebildiğini göstererek, yeni kooperatiflerin kurulmasına öncülük etmiştir (Aydemir, 2012: 3).

1994 yılında destekleme alımlarının kaldırılması ve 2000 yılında 4572 sayılı Kanunla yeniden yapılandırılan bu kuruluşlar özerk ve mali yönden bağımsız kılınmıştır. Yeniden yapılandırma dönemiyle birlikte yaşanan finansman sıkıntıları ve bazı temel yapısal sorunlara rağmen TSK ürün piyasalarında büyük bir paya sahiptir ve faaliyet konusu ürünlerde bölge üretiminin neredeyse tamamına yakınına sahiptir.

Tablo 12'de bu birliklerin çalışma konusu ürünleri ve çalışma bölgeleri ayrıntılarıyla gösterilmiştir. Tablo 13 ise bu birliklerden bazılarının yıllar itibarıyla Türkiye'deki 500 büyük sanayi kuruluşu sıralamasında aldığı yeri göstermektedir. Tablo 13, SO verilerine göre Trakyabirlik 2014 yılı itibarıyla 129. sırada ve Marmarabirlik 418. sırada Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu sıralamasında yerini almaya başlamıştır.

Tablo 13: En Büyük 500 Sanayi Kuruluşu Sıralamasında Bulunan TSK Birlikleri

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
TRAKYABİRLİK	126	118	109	101	65	76	76	77	77	129
MARMARABİRLİK	475	364	353	401	345	340	418	465	433	418

Kaynak: T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı; İstanbul Sanayi Odası, 2013-2014

1.8.2. Tarım Dışı Kooperatifler

Tarım Dışı Kooperatifler, ülkemiz ekonomisi ve kalkınması için kurulmuş, tarım sektörü dışındaki iktisadi örgütlenme modelidir. Çok çeşitli tarım dışı

kooperatiflerimizin bulunmasının yanında, ara tırma kapsamı dı ında kaldı ı için burada sadece bazılarının isimlerine yer verilmi ancak açıklamalarına girilmemi tir.

Konut Yapı Kooperatifleri, Tüketim Kooperatifleri, Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri, Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifleri, Üretim ve Pazarlama Kooperatifleri, Tedarik ve Kefalet Kooperatifleri, Küçük Sanat Kooperatifleri, Yayıncılık Kooperatifleri, Yardımla ma Kooperatifleri, Ya Sebze ve Meyve Kooperatifleri ülkemizdeki tarım dı ı kooperatiflerden bazı örneklerdir (Toparslan, 2009: 42).

1.9. KOOPERAT FLER N SORUNLARINA GENEL BAKI

Kooperatifler üyelerinin kendi hür iradeleri ile olu umuna karar verdi i, mevcut imkânları birle tiren ve buna milli nitelikler kazandıran son derece güçlü ve mükemmel bir dayanı ma örne idir. Sosyal ve ekonomik çıkarları payla an, “dürüstlük, açıklık ve sosyal sorumluluk gibi etik de erlere” sahip olması gereken bu örgütler “ki isel yardım, ki isel sorumluluk, demokrasi, e itlik ve dayanı ma” üzerine kurulmu tur. Bu açıdan ülkemiz ekonomisinde son derece önemli olan kooperatifçili in geli tirilmesi ve sa lıklı bir yapıya kavu turulması toplum düzen ve i leyi i bakımından da önemli bir yer arz etmektedir (Uluocak, 2009: 2).

“Kooperatifteki iktisadi maksatlı birle meler, sermayelerin birle mesi de il insanların birle mesidir”. Bu açıdan kâr amaçlı irketlerden ayrılır. Üyelerin koymu oldu u sermaye miktarının bir önemi yoktur. Kooperatifin ihtiyacı olan ey, üyelerin kooperatifin faaliyetlerine i birli i ile katılmalarıdır. Bu i birli i ne kadar güçlü ve sürdürülebilir olursa kooperatifte aynı oranda güçlenir (Ecer, 1986: 2-3).

Ülkemizde kooperatifçilikle ilgili yapılan çalı malarda kooperatifçili in önündeki engellerle ilgili; ço u i letmenin küçük ölçekli olması nedeniyle rekabet güçlerinin zayıf olması, örgütlenmede bilinç eksikli i, finansman yetersizli i, kooperatifçili in olumsuz örneklerini öne çıkarma, kooperatifçili e ayrılan kaynakların yetersizli i, kooperatifçilik e itimi eksikli i, kooperatiflerde denetim sorunu, yönetme yetenekleri, kooperatiflerin ki isel çıkarlar için kullanılması gibi bazı sorunlar tespit edilmi tir. Kooperatifçili in önündeki engelleri kaldırmak ve Türkiye’de üçüncü bir sektör olarak hak etti i yere gelmesini sa lamak için kooperatif üst kurulu larının yanı sıra akademisyenlerin de çalı malara katılımı ülkemiz kooperatifçili indeki sorunlara farklı çözüm yolu üretmede etkili olacaktır.

Geray (2014)'a göre kooperatiflerin önemli sorunlarından biri ulusal kooperatif politikasının olmayıdır. Bu sorun özellikle “uluslararası ça da kooperatifçilik ilkeleri ve temel de erlerine uygun politikaların, özellikle kooperatif üst kurulu ların katılımıyla birlikte saptanmamasından kaynaklanmaktadır”. Kooperatifçili e ili kin ulusal ve uluslararası belgelerde yer alan ilke ve de erlerin yanında, Türkiye artlarına ve gerçeklerine uygun “Ulusal Kooperatifçilik Politikaları” belirlenmeli ve uygulamaların denetimi sa lanmalıdır (Geray, 2014: 185-186).

Ülkemizde faaliyet gösteren kooperatiflerin, bir ba ka önemli sorunu ise finansman sorunudur. Yeteri kadar sermaye sa layamamı bir i letmenin faaliyete geçmesi veya üyelerine avantaj sa layabilmesi mümkün de ildir (DGRV ve TRGM, 2012: 5-6). Sermaye yetersizli inin giderilmesi ve kredi olanaklarının geni letilmesi için üst örgütlenme düzeyinde kurulan bir “Kooperatifler Bankası”, sorunun çözümüne yönelik oldukça önemli bir adım olarak görülmektedir (Altunöz, 2011: 10).

E itim sorunu, Türkiye'deki kooperatiflerin önemle üzerinde durması gereken bir sorundur. Ortaklarının büyük bir kısmının ilkokul mezunu olması ve kooperatifçilik konusunda çok dü ük e itimli olması, kooperatifçili in geli mesinde ve kooperatifçilik bilincinin anla ılmasında oldukça önemli bir engel te kil etmektedir. Kooperatifçilik ilkelerini ve de erlerini bilmeyen bu kitlelerin ba arılı olması oldukça güç görünmektedir (DGRV ve TRGM, 2012: 6). Temel e itimden üniversite düzeyine kadar okul programlarına kooperatifçilik derslerinin konulması ve kooperatifçili in bilinçlendirilmesi için üniversite bünyesinde bu alanda yapılan çalı malara a ırlık verilmesi e itim sorununun çözülmesinde etkili bir adım olacaktır.

Üyelerin yönlendirilmesi ve kooperatif faaliyetlerinin güçlendirilmesi konusunda yöneticilere büyük bir görev dü mektedir. Bu nedenle yöneticiler açısından da kooperatifçilik e itimi oldukça önem ta ımaktadır. Kooperatifin hedefe ulaşmasını sa layacak öncü ki iler olan yöneticilerin, genel e itim düzeylerinin yüksek olmasının yanı sıra; kooperatifçilik, yöneticilik, pazarlama gibi yan bran lar da da e itim almı olmaları gerekmektedir. E itimli ve donanımlı bir yönetici, e itimin ve bilinçlenmenin önemini bilerek üyelerinin e itimi için de çaba harcayacak ve kooperatifin di er sorunlarıyla ba etmenin yollarını bulabilecektir (Toparlan, 2009: 93).

Literatürde yönetici üzerine tartışılan bir başka konu ise, kooperatif bünyesindeki bir yöneticinin kooperatifin performansını geliştirip geliştirmeyeceğidir. Özellikle daha tecrübeli yöneticilere sahip olan kooperatiflerin daha iyi performans sergileme eğiliminde olduğu görülmektedir (Franken ve Cook 2013: 19) Ayrıca yöneticiler kendilerini uzman statüsünde görürler ve daha fazla yararlı olabilirler (Franken ve Cook 2013: 3).

Özel ve kamu sektörünün yanında örgütlenmiş üçüncü bir sektör olarak ortaya çıkmış olan kooperatifçilikten beklenen faydanın gerçekleşmesinde denetimin çok önemli bir rolü vardır (Çınar, 2005: 1-2). Çünkü sosyal sermayenin yükseltilmesi için en önemli araçlardan birisi denetimdir. Etkili bir denetim sistemi ile ortaklara ve potansiyel ortaklara güvenilir bilgiler sunuldukça kooperatife olan güven artacaktır. Elbette bunun için kooperatifin başarıyla yönetiliyor olması ve ortaklarına avantaj sağlayabilmesi gerekmektedir (DGRV ve TRGM, 2012: 7). Kurulacak bağımsız demokratik bir “Kooperatif Denetim Birliği”, denetim sorununa yönelik başka bir çözüm önerisi olarak düşünülmektedir (Altunöz, 2011: 10-11).

K NC BÖLÜM

KOOPERATİFLERDE YÖNETİME KATILMA VE ÜYELERİN YÖNETİME KATILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Üyelerin varlıklarını bir havuzda toplayarak, piyasa üzerindeki pazarlık güçlerini arttırmak için kurdukları kooperatiflerin yönetim yapıları; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu olmak üzere üç ana organdan oluşmaktadır. Bu organlar kooperatiflerin üyeleri tarafından yönetilir. Üyeler koydukları sermayeye bakılmaksızın demokratiklik ilkesine göre bir üyeye bir oy prensibiyle kooperatifin karar alma süreçlerine katılabilir (genel kurul) ve bu yolla kooperatifin stratejilerini ve politikalarını direkt olarak etkileme fırsatına sahip olabilir. Yönetici ya da yönetim kurulu üyesi olarak alınan kararların etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine katkıda bulunabilir ya da denetim kuruluna katılarak üyeler adına kooperatiflerin yapısını ve faaliyetlerini denetleyebilirler.

Gönüllü organizasyonlar olan kooperatiflerde yönetime katılım, bu oluşumun ayrırt edici özelliğidir ve demokratik bir karar mekanizması sürecine dayanır. Kooperatifin başarısında oldukça önemli olan bu süreçte üyelerin yönetime katılımını etkileyen bazı faktörler mevcuttur. Güven ve bağlılık örgüt üyelerinin örgüte karşı tutumlarını etkileyen faktörlerden bazılarıdır ve bu faktörler kooperatif üyelerinin yönetime katılımında etkili olabilmektedir. Bu nedenle kooperatif yapılarının örgütsel bağlılık ve güven temeli üzerine kurulması kooperatifin başarısı için hayati bir önem taşımaktadır. Çünkü örgütün değerlerini benimseyen ve yönetime güven duyan üyeler, takım ruhunu yaratabilir ve gönüllülük esasıyla örgüte bağlılığını sürdürebilir.

Ekonomik ve sosyal açıdan tarihi bir rol oynayan tarımsal kooperatiflere katılım, piyasada söz sahibi olmak yoluyla tarımsal sektör üzerinde geniş bir etki yaratmak, büyük toptan alımlar sayesinde ürün girdilerini daha ucuza mal etmek veya aracı kurumları ortadan kaldırarak ürünün değerinde satımını sağlamak gibi birçok avantaj sağlamaktadır. Ancak kooperatiflere üye olmanın avantajlarına rağmen birçok çiftçinin kooperatiflerde yer almaması ya da üyesi olduğu kooperatifin yönetimine katılmaması kooperatiflerin başarısı için bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle yönetime katılımı etkileyen bu faktörleri incelemek kooperatiflerin geleceği açısından önemli bir yer arz etmektedir.

2.1. YÖNETİME KATILMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Çalışmaların yönetime katılmasının önemi 1920'lerin sonu ve 1930'ların başlarında işletme stratejisi olarak ilk defa vurgulanmaya başlandı ve Hawthorne çalışmaları, verimliliğin belirleyicisi olan insan faktörüne olan ilgiyi arttırmaya başlamıştır. Ancak insan faktörünün verimliliği arttırdığına dayalı bu teoriler için uygulama desteklerinin eksikliği, ilk coşkuyu ya da istekliliği inancsızlığa dönüştürmüştür. İnsan kaynakları yönetimiyle ilgili son zamanlardaki popüler yaklaşım ise, yüksek performanslı çalışma sistemlerinin kullanımını kapsamaktadır. Bu sistemlerin açıklayıcıları genellikle; yönetime katılım, işçi programlarına katılım, yetkilendirme ya da işyeri demokrasisi gibi işletmelerin işletme yönetimlerine katılımını içerir. Son zamanlarda yönetim alanındaki uygulamalar işletmelerin katılımının; performansı ve verimliliğini arttırdığını göstermiş ve bu konunun yeniden ilgi görmesini sağlamıştır (Cabrera vd., 2003: 43-44).

Yönetime katılma; "işçilere kendilerini ilgilendiren kararlarda söz hakkı tanınması" olarak basit şekilde tanımlanabileceği gibi, "örgüt çalışanlarına ilişkin kararların o kararları yürütecek olan kişiler tarafından alındığı bir örgütsel işleyi biçimi" olarak geniş bir şekilde de tanımlanabilmektedir (Dicle, 1980: 9-11).

Yönetime katılmanın üç temel ilkesi vardır. Bunlardan ilki "bir ekonomik kuruluşun mülkiyetine katılma yani pay sahiplerinin elindeki sermayeye ortak olmaktır". İkinci temel ilkesi "yönetici ile birlikte karar verme veya yöneticinin alacağı kararlara müdahale etme" anlamını taşımaktadır. Son olarak da alınan kararların nasıl denetleneceği ile ilgili olarak çalışanların denetim konusunda sorumluluk üstlenmelerinin gerekliliği yönetime katılmanın üçüncü temel ilkesi olarak yer almaktadır (Akçaylı, 1995: 12-16).

2.1.1. Yönetim

"Üretimin küçük ve dağınık birimlerden büyük ve belli yerlerde merkezleşmiş birimlere-fabrikalara dönüşmesi ile bugün anlamımız ve kullandığımız anlamda yönetim-management faaliyeti ortaya çıkmıştır" (Koçel, 2014: 52).

"Sanatların en eskisi, bilimlerin en yenisi" olarak nitelendirilen yönetim kavramının, konuyla ilgisi olanlara göre pek çok farklı tanımlanmıştır. Bazen "bir

süreç”, bazen “bu sürecin unsurları olan organlar”, bazen de “yönetimin belirli bir bilgi topluluğu olarak ele alınarak bunun yöneticilerin karar verme ve liderlik gibi faaliyetlerinde nasıl kullanılabileceği” gibi üzerinde durulan pek çok tanımlamayla birlikte en genel anlamda “yönetim, bakaları vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir” (Koçel, 2014: 80-81).

2.1.2. Katılma

Katılma sözlük anlamı ile “iletilim veya ortak davranışta bulunma yoluyla belirli bir toplumsal duruma girme süreci” olarak tanımlanmaktadır (Seçer, 2009: 22).

Katılma eylemi, bireysel amaçların veya örgüt amaçlarının gerçekleştirilmesi için oldukça önemli bir araç görevi görmektedir ve bazı evrensel niteliklere sahiptir. Özellikle katılmanın nitelik boyutu örgüt üyelerinin, bireysel ya da grup bazında amaçları gerçekleştirme üzere yaptıkları katkılar ile belirlenmektedir (Işıklı, 2012: 6).

Katılma davranışı; örgüt üyesinin örgüt faaliyetlerine katılma oranı yüksek olduğunda “aktif”, sadece ortak değerlere ve amaçlara katılma veya yönetimin sunduğu amaçları kabul etme ekinde kendini gösterdiği zaman “pasif” olarak nitelendirilir. Katılmanın bir başka anlamı ise ideolojiktir. Ideolojik katılım, grup üyelerinin “gönüllü ve bilinçli” olarak otoritenin benimsediği amaçlara aktif katılımıdır (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003: 294).

Bununla birlikte, astların karar üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı, amacın katılma eylemi yaratmak değil sadece katılma duygusu yaratmak olduğu katılım türü “sözde katılım” olarak nitelendirilmektedir. Literatürde bir uygulamanın gerçek anlamda katılım sayılabilmesi; katılımı gerçekleştirenlerin tüm benlikleriyle sorumluluk ve yükümlülük altına girmesi, karara etkide bulunuyor olması ve yalnızca fiziksel olarak değil duygusal olarak da karara katılıyor olması gibi bazı ayırıcı özelliklere bakılmasıdır (Işıklı, 2012: 8).

Amacı birlik yaratarak güçlenmek olan kooperatifleşme sistemine katılımın üyeler için farklı nedenleri vardır. Kooperatifleşme hareketlerinin görüldüğü tarihten bu yana süregelen nedenlerden en güçlüsü ise kooperatifin oluşum ideolojisidir. Fakat bu ideoloji yavaş yavaş zayıflamakta ve artık çiftçiler ürünlerine en yüksek parayı veren üretici firmalarla çalışmaya başlamaktadır. Ancak giderek yalnızca an

bu üreticiler yo un rekabet ortamında yok olma riski ile kar ı kar ıyadır (Ollila vd., 2011: 1). Bu açıdan üye ba lılı nı tekrar kazanmak ve bu ba lılı nın azalmasına neden olan faktörleri ara tırmak tarımsal üreticilerin tekrar birlik olabilmeleri için son derece önemli görünmektedir.

2.1.3. Endüstriyel Demokrasi

“Endüstriyel demokrasi” ço u kez “yönetime katılma” ile aynı anlamda kullanılan bir kavramdır (Seçer, 2009: 21) ve “endüstri ya amının yönetimini, demokrasi kurallarına göre yürütmek” anlamına gelir. Endüstri ya amının dengeli ve düzenli sürmesi için bu süreçte en temel yapı olan emek ve sermayenin, demokratik bir yönetimini yansıtmaktadır (I ı ıçok, 2012: 3).

Literatürde geçen bir ba ka tanıma göre ise endüstriyel demokrasi “geçimlerini sa lamak çabası içinde bulunan kitlelerin kendi kendilerini yönetmeleri, kendi kendilerini denetlemeleri ve kendi kendilerine yön vermeleri” olarak açıklanmı tır (Dicle, 1980: 19).

Kooperatifleri ve di er hükümet dı ı organizasyonları da içeren gönüllü örgütlere, demokratik çerçevede devletten ba ımsız örgütler olarak önemli bir yer atfedilmi tir. Dünyada demokrasinin anla ılmasında önemli bir görev üstlenen gönüllü örgütler; demokratik kuralların, dü ünme biçimlerinin ve davranı larının ö renildi i bir okul olarak dü ünülmü lerdir (Pestoff, 2011: 277).

Demokrasi ilkesi, kooperatifçili in ba langıcından beri kooperatif faaliyetlerinin ana unsuru olmu tur. Çünkü bir kooperatif yapısı gere i, kooperatifin ortakları tarafından yönetilir ve denetlenir. Bu, ortakların menfaatlerine hizmet edebilirlik için gereklidir. Ancak ortakların ço unlu u denetimi nasılsa birinin yapaca nı dü ünerek hareket ederse, bu kooperatif yönetimi ile ilgili kontrolün giderek azalmasına neden olur (Österberg ve Nilsson, 2009: 181).

2.1.4. Yönetime Katılma

Koçel (2014) yönetime katılmayı “organizasyonun çe itli kademelerindeki personelin do rudan ki i olarak veya seçilmi temsilcileri kanalı ile karar verme sürecinin çe itli safhalarına katılmaları” ekinde ifade etmektedir. Burada

vurgulanan şey “karar verme sürecinin” aynı zamanda “yönetime katılma” aracı oldu (Koçel, 2014: 170).

Yönetime katılma “klasik liberal ekonomik sistemlerde üretim araçlarını elinde bulunduranların sahip oldukları tek başlarına yönetim anlayışına alternatif olarak ortaya çıkmış bir yönetim anlayışıdır” (Hekimler, 2006: 7).

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren yönetime katılma çabası bilimsel çevreler tarafından gelen ilk fikirlerle kendini göstermeye başlamıştır (Hekimler, 2006: 18).

İçerilerin sömürülmesine karşı olan ve toplumsal denetimin gelecekte üreticilere geçeceğini savunan “İlk Toplumcu Düğümler” arasında Fransız Comte de Saint-Simon, Charles Fouriêr ve Philippe-Joseph-Baptise Buchez ile İngiliz Robert Owen önemli bir yer tutmaktadır. Bu “İlk Toplumcu Düğümler” içerileri verenler arasında yakın bir ilişki önermiştir (Dicle, 1980: 26).

Owen’ın İngiltere’de yaymaya çalıştığı üretim kooperatiflerinin amacı içerilerin kârdan belirli bir pay alması ve bu yolla yönetime katılma hakkına sahip olmasıdır (İçerik, 2012: 28). Blanc ise tamamen içeriler tarafından yönetilen kooperatiflerin kurulup geliştirilmesini savunmuştur. 1844 yılında kurulan ilk tüketim kooperatifinin de başarıya ulaşmasıyla, kooperatifçilik tüm dünyaya yayılmıştır (Dicle, 1980: 29).

2.1.5. Kooperatiflerde Üyelerin Yönetime Katılması

Tüm işletmelerde, çalışanların yönetime katılması ile verimlilik arasında doğrusal ve yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bulunduğu örgütün karar alma mekanizmalarına eşit yetkilerle katılan üyeler başkanları tarafından alınan kararların birer robot uygulayıcısı olmaktan kurtulur (Talas, 1997: 494-495) ve alınan kararlarda etkisi olması sayesinde örgüt üyelerinde; güven, performans artışı, bağlılık ve iş tatmini gibi birçok olumlu çıktıyı da beraberinde getirir (Bitmiş vd., 2015: 1).

Diğer taraftan literatürde yönetime katılma konusunda yapılan birçok araştırma; tüm işletmeler için çalışanların yönetime katılımının, üretimin miktar ve kalitesinde belirgin bir artış sağladığını ve aynı zamanda çalışanın işletmeye bağlılığını arttırdığını desteklemektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz: 2003: 298).

Kooperatiflerde ortaklar, genel kurul veya yönetim kurullarına katılarak yönetime katılırlar. Karar verme mekanizmasında önemli bir rol oynayan yönetime

katılma; kooperatifin stratejileri, politikaları ve projelerini direk olarak etkileme fırsatına sahip olmak için oldukça önemlidir (Cechin vd., 2013: 446).

Bir kooperatifin başarısı ise üyelerinin yönetime katılım derecesine bağlıdır. Gönüllü organizasyonlar olan kooperatiflerde yönetime katılım, demokratik bir karar mekanizması sürecine dayanır ve güçlerin dengesini sağlar. Dahası bir kooperatifin yönetiminde üyelerin katılımı örgütün bu oluşumunun ayırt edici özelliğidir (Barraud-Didier vd., 2012: 2).

Kooperatiflerde katılım türlerinin her biri ortakların sağduyusuna bırakılmıştır ve herhangi bir kontrol veya yaptırım yoktur. Ortakların kooperatif yönetimine katılması daha çok vatandaşlık davranışının sivil erdemine benzetilmektedir. Bu kavramki ilerin sosyal yaşamda herhangi bir kuruluşa aktif olarak katılımı veya bir kimsenin, bir kuruluşun siyasal yaşamına sorumluluk duyarak katılmasını ifade eder. Bir kuruluş için bu davranışların faydası daha iyi performans üretmesi olarak tanımlanırken, tarım kooperatiflerinde birlik ve beraberliğin güçlenmesini sağlayarak başarısını arttırdığı söylenebilir (Barraud-Didier vd., 2012: 4).

Ancak kooperatiflerde üyelerin yönetime katılmadaki bağlılığı, bireysel olarak farklılıklar göstermektedir. Bazı ortaklar genel kurula ve yönetim kuruluna her zaman katılımı tercih ederken bazı ortaklar, kooperatif toplantılarına hemen hemen hiç katılmamayı tercih ederler. Bu durum ortakların aktif yada pasif katılım konusunda da bireysel farklılıklara sahip olduğunu göstermektedir (Cechin vd., 2013: 444-445).

Bununla beraber birçok ortak, kooperatif yönetimine katılmak için isteye ve ilgiye sahiptir. Katılım sağlayan ortaklar için kooperatif oldukça önemlidir çünkü onlar kooperatiflerine yatırım yapmışlardır ve çiftçilik faaliyetlerini genellikle kooperatife bağlamışlardır. Dolayısıyla ortaklar, kooperatiflerinin kendi menfaatleri için çalışmasını ve başarılı işletmeler olmasını isterler (Österberg ve Nilsson, 2009: 182).

Diğer taraftan kooperatif üyesi içinde amaç, ekonomik ve sosyal gereksinimleri karşılamaksa bu ihtiyaçlar ne kadar çok karşılanırsa kooperatifin başarısı da o ölçüde artacaktır (Bilgin vd., 2007: 78). Çünkü üyeler beklentilerini kooperatife katılımlarından alacaklarına inandıkları sonuçlara göre geliştirirler ve buna dayanarak kooperatifin faaliyetlerine katılırlar (Hansen vd., 2002: 45).

Ortaklar kooperatif yönetimine çe itli yollarla katılabilmektedir. Bir ortak kooperatifinin yöneticisi olarak kooperatifi kontrol etti i, stratejileri belirledi i için direk yönetime katılabilir ve bu yolla uzun vadede kooperatifinin amaçlarının garantörü olabilir. Ortaklar karar verme sürecinde ve kooperatifin siyasi hayatında resmi olmayan rollerde yer alarak da etkin rol oynayabilir. Bir ortak yıllık genel kurul toplantılarında dolaylı olarak yönetime katılabilir. Yıllık genel kurul toplantıları, bir orta a bir oy ilkesiyle demokratik olarak yürütülen toplantılardır ve ortaklar kooperatif bütçesinin harcanması, yöneticilerin seçilmesi gibi konular üzerinde katılım sa layarak etkin rol alabilirler (Barraud-Didier vd., 2012: 4).

Ancak üyelerin katılımı, özellikle i letme faaliyetlerinin çe itli oldu u büyük kooperatiflerde giderek artan bir problemdir. Uluslararası faaliyetlerde dikey birle me, kooperatiflerde giderek yaygınla maktaki ve buna ba lı olarak ortakların kooperatiflerde olan karma ık faaliyetleri anlamaları zorla maktadır. Bu da çok az bilgiye sahip ortakların topluluktan soyutlanmasıyla sonuçlanmaktadır (Österberg ve Nilsson, 2009: 182-182). Barraud-Didier vd. (2012)'de ortakların kendilerini anla ılması zor ve karma ık uluslararası stratejilerde bulmasının, kooperatiflerdeki demokratik yönetime katılmayı azalttı nı desteklemektedir (Barraud-Didier vd., 2012: 2).

Katılımla ilgili bir ba ka önemli konu ise, geni co rafik i letme bölgelerinde (ortakların çok çe itli faaliyetlerde çalı maları) ortakların menfaatlerinin çeli mesidir ki bu da ortaklarda duyarsızlı a neden olabilir. Aynı zamanda e it ayrılmamı öz sermayenin büyük miktarlarıyla finanse edilen kooperatifler, ortakların yönetime katılmada dü ük motivasyona sahip olmasına neden olabilir. Bu durum ortakların kooperatiflerine yatırım yapmaktan kaçınmasına veya bo verme davranı ı e ilimi içine girmesine sebep olabilir. Üyelerin bu tür davranı ları kooperatiflerin ba arısızlı na neden olmaktadır (Österberg ve Nilsson, 2009: 182).

Özetle yönetime katılım, iyi i leyen demokratik bir yönetim sisteminde üyeler için son derece önemlidir. Çünkü üyelerin ait oldu u örgütlerdeki yönetim mekanizmalarına katılması, kendilerini temsil edecek ki ileri seçme ansı ve önemli stratejik kararları etkileme fırsatı verir. Ayrıca i letmenin ba arısı üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir.

Mahazril'Aini vd. (2012), Malezya'daki kooperatifler üzerinde yaptı ı çalı mada kooperatif performansı ile üyelerin katılımı arasında zayıf pozitif bir ili ki oldu unu; Cechin vd. (2013), Brezilya'daki tarımsal kalkınma kooperatifinde üyeli e

devam etmede ekonomik motivasyonun genel kurula katılım için etkili oldu unu ancak yönetim kuruluna katılımında etkili olmadığını; Österberg ve Nilsson (2009), çok büyük ve karmaşık çalı ma faaliyetlerine sahip geleneksel kooperatiflerde ortakların, kooperatif faaliyetleri üzerinde kontrole sahip olmadığını algılamasının, yönetime katılmama e ilimi ile sonuçlandı nı ortaya çıkarmı tır.

Örgütsel psikoloji üzerindeki klasik literatür raporları; insanlara kararı etkilemek için fırsat sunulmasının, onların alınan kararları içtenlikle kabul etmesini sa ladı nı söyler. Österberg ve Nilsson (2009)'a göre bu mantık kooperatif ba lamında paralellik gösterebilir. E er üyelere kooperatif yönetimine katılmada fırsat verilirse onlar kooperatiflerine daha ba lı olabilir. Ayrıca yönetime katılma yönetim kuruluna güven üzerinde de olumlu etkilere sahip olabilir (Österberg ve Nilsson, 2009: 186).

Çalı mada ba ımlı de i ken olarak kullanılan “Yönetime Katılım Algısı Ölçe i”, Österberg ve Nilsson'un 2009 yılında yaptı ı çalı ma örnek alınarak Türkiye'deki kooperatif üyeleri için uyarlanmı ve yönetim sistemlerine katılmada üyelerin öznel de erlendirmeleri yorumlanmı tır.

Buradan hareketle çalı mada, yönetime katılma algısı üzerinde güçlü bir ekilde etkili olabilece ini umdu umuz, yönetime güvenin ve örgütsel ba lılı nın etkisi ara tırlmı tır.

2.1.6. Pasif Katılımdan Pro-Aktif Katılıma

Kooperatiflerin karar verme yapılanmaları dünyanın her yerinde genel kurul ve yönetim kurulundan meydana gelir ve yönetim kurulu ba kanı aynı zamanda kooperatifinde ba kanıdır. Üyeler için kooperatiflerin yönetimine katılmanın iki yolu vardır. Genel kurula katılmak veya herhangi bir pozisyonda görev alarak yönetim kuruluna katılmak. Yılda bir kez gerçekleşen genel kurulda oy kullanma, kooperatif üyelerinin karar verme mekanizmasındaki önemli haklarından biridir ve bir üyeye bir oy hakkı prensibiyle uygulanır. Üyeler genel kurulda yönetim kurulunu seçer, büyük stratejik kararlar üzerinde oy kullanır ve kooperatiflerin yıllık finansal raporlarını onaylar. Genel kurula ek olarak üyeler yönetim kuruluna katılarak karar verme mekanizmasındaki etkinliklerini arttırabilirler. Bu yolla bir üye kooperatifin politikalarını, stratejilerini veya projelerini direk olarak etkileme fırsatına sahip olabilir. Kaynakların yararlı kullanımı ve tasdik edilen kararların en iyi ekilde

uygulanması yönetim kurulunun sorumluluğundadır. Genel kurul tarafından atanan başkan ise sadece üyelerin menfaatlerinden değil bir bütün olarak örgütün menfaatlerini gözetmekten sorumludur (Cechin, 2013: 446-447).

Çalışmada üyeler hakkında daha fazla bilgi edinebilmek için “üyelerin kooperatif yönetiminde herhangi bir pozisyonda görev alıp almadığı” ve yine kooperatif üyelerinin “genel kurulda ne sıklıkta oy kullandığı” sorulmuştur. Bu sorular Cechin vd. (2013)’in üyelerin başkan ya da temsilci pozisyonunda görev alma ve genel kurula katılma sıklığını birleştirerek kooperatif yönetime katılmanın ortaklaşa biçimlendirmesi ile pro-aktiflik seviyesini ölçmek için kullandığı değişkenlerdir.

Üyelerin katılımının bir tipolojisini takip ederek tasarladıkları katılımcı grupları şöyledir:

(1) Hiçbir yolla karar mekanizmasına katılmayan sadece kooperatifi ile ekonomik ilişkiye sahip olan “Pasifler”, (2) Stratejik kararlar üzerinde direkt etkiye sahip olabilmek için genel kurulda bazen oy kullanan “Genel Destekleyiciler”, (3) Üyelerin söz hakkını kullanmasının önemli olduğunu düşünen ve demokratik karar mekanizmalarına daha fazla katılan genel kurulda her zaman oy kullanan “Katılımcılar”, (4) Yönetici ya da temsilci olarak kooperatifin performansını her zaman etkileyebileceklerine inanan ve çeşitli düzeylerde kurulda ya da komitede görev alan Pro-aktiflerdir. Onlar kooperatifin ya liderleridir ya da potansiyel liderleridir. (Cechin vd., 2013: 447).

2.2. GÜVENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Küreselleşmenin yarattığı yoğun rekabet ortamında, güvenin kurumsallaştığı bir örgüt yapısına duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Örgütler, işbirliği ve örgütlenme yeteneği bakımından daha fazla güçlenebilmek için güven iklimini yaratmaya ve böylelikle çalışanların bilgi ve yeteneklerinden maksimum derecede faydalanmaya çalışmaktadır (Demirel, 2008: 180).

Teorik perspektif açısından da okullar, organizasyon içindeki güvenin ilkeleri ve gelişimini, güveni kötüye kullanma, güven ve güvensizlik arasındaki fark gibi konuları geniş oranda derinlendirmeye almıştır. Araştırmacılar bilimsel olarak güvenin; organizasyonları bireysel, grup ve organizasyon seviyesinde nasıl etkilediğini incelemiştir (Morrow vd., 2004: 48).

Yapılan çalı malar güvenin, örgütsel yapıyı etkileyen bir faktör oldu unu göstermi tir. Örne in; La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer ve Vishny (1997) çalı malarında (aktaran James ve Sykuta, 2006: 137) güvenin firmaların ekonomideki büyüklü ü ile olumlu bir ili ki içinde oldu una dair kanıtlar sunmaktadır. Bu ili ki firmalarda güven ortamının sa lanmasının firmaların büyüme e ilimlerine önemli katkılar sa ladı ını ortaya koymaktadır. Aslında basitçe güven, büyük firmaların varlı ını açıklamaktadır.

Örgüt üyeleri arasındaki güven duygusu, örgüt için verimlilik olu turmanın yanında i lem maliyetlerinin de dü mesini sa layarak örgütsel ba arıyı etkilemektedir. Örgüt güvenirlili inin en önemli göstergesi ise tutulabilecek sözlerin verilmesi ve bu sözlerin zamanında yerine getirilmesidir (Yaman, 2000'den aktaran Asunakutlu, 2006: 17-25).

Kooperatifler; teknik, ekonomik, stratejik veya çevresel anlamda üyelerine tavsiyeler vererek ya da yatırımlarla ilgili alınan isabetli kararlarla güvenirlili ini ve yeterlili ini gösterebilir. Ancak unutulmamalıdır ki; bir kooperatif ekonomik amaçlara sahip olsa da üyeleriyle olan sosyal ili kilerini ihmal etmemelidir (Barraud-Didier vd., 2012: 15).

2.2.1. Güvenin Tanımı

Wilson (2000)'un bir ara tırmasına göre (aktaran Hansen vd., 2002: 43) güvenin ekonomistler, sosyologlar ve i letme okulları tarafından birçok farklı tanımlı ve tipolojileri geli tirilmi tir.

Güven her dönemde insanları dayanı ma ve i birli i ile bir arada tutan duygudur (Gökırmak, 2003'den aktaran Bilgin, 2005: 73). Bu duygu bireylerin birbirlerine dürüst davranaca ma, isteyerek ya da bilerek birbirlerine zarar vermeyeceklerine ve onların kar ılıklı ticari ahlâklarına dair inançlarıdır (Dönerta , 2008: 34).

Levin (1999)'e göre ise (aktaran Demirel, 2008: 181) güven, “herhangi bir bireyin, olayın veya durumun mantıksal kabulü ve onun güvenirlili ine, tutarlılı na, adalet duygusuna ve samimiyetine inanmak, ondan emin olmaktır”.

Güvenin tarif edilmez bir do ası vardır ve kooperatiflerdeki düzen için çok önemli oldu u ortak kabul edilmi bir görü tür (Borgen, 2001: 209).

Bununla beraber insanların yüksek hassasiyetleri güven üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. İnsanların güvenleri boşa çıktığında, güvenme olasılığı da o kadar düşer. Çünkü güven, birinin bir başkası tarafından istismar edilmeyeceğinin beklentisidir ve insanların güveni boşa çıkmadığı zamanlarda kazanılan güven ne kadar çoksa, birine güvenme ihtimali de o kadar yüksek olacaktır (James ve Sykuta, 2006: 137).

2.2.2. Örgütsel Güven

Bir gruba girme ve o gruba bağlılığı sürdürmeyi istemede “üyelerin dayanması” olarak tanımlanan grup seçimi, üyelerin pozitif hislerinin bir sonucu olarak meydana gelir (Hansen vd., 2002: 43). Bu nedenle örgüt içindeki güven iklimi belirli bir gruba üye olmada oldukça önemlidir.

Örgütlerde güven kavramı, hem birey hem de örgüt düzeyinde gerçekleşmektedir. Örgüt üyelerinin birbirine güveni ve örgüte güveni birleşik ise toplamda örgütsel güveni oluşturmaktadır (Polat ve Celep, 2008: 310).

Diğer yandan yöneticiye ve örgüte güven farklı ama birbiriyle ilişkili kavramlar olarak kabul edilir ve bir bütün olarak örgütsel güven olarak adlandırılır (Nyhan ve Marlowe, 1997’den aktaran Sayın, 2009: 49). Bu güven; bireylerin örgütün güvenilirliğine inanması, örgüt çalışanının menfaatlerini gözetmeye ve zararına bir faaliyette bulunmayacağına yönelik algılaması olarak tanımlanır (Büte, 2011: 174).

Bir başkası tanıma göre ise örgütsel güven, “çalışanların belirsiz veya riskli bir durumla karşılaşmalarında örgütün kendilerine verdikleri sözleri ve taahhütleriyle, göstermiş oldukları davranışlarının tutarlı olup olmadığına dair inançlarıdır” (Matthai, 1989’den aktaran Büte, 2011: 174). Örgüt içerisinde bu inanca sahip bireyler, örgüte karşı hissettikleri güven duygusunu, başkalarına aktarırlar. Kefil olma yoluyla güven duydukları kişileri birbiriyle tanıtırarak bir nevi güven aracılığı yapan bu kişiler, güven duygusunun tüm örgüte yayılmasına aracılık etmiş olur. Örgütün sürdürülebilirliği ve başarısı için oldukça önemli bir rol oynayan her bir kişi ise bu zincirin bir halkasını oluşturur (Dönerta, 2008: 36).

2.2.3. Yönetime Güven

Çalışan ve yönetici arasındaki etkileşim, örgütsel yaşamda oldukça önemli bir husustur. Bu etkileşimi örgüt için kritik kılan durum ise çalışanın, örgütü temsil eden olarak gördüğü yöneticiye duyduğu güveni, tüm örgüte duyduğu güvenle birleştiriyor olmasıdır. Nitekim örgütsel bağlamda güven ilgisini başlatan ilk adım, yöneticinin davranışlarıdır, diğer bir deyişle bu süreci başlatmak yöneticilerin sorumluluğundadır (Whitener vd., 1998'den aktaran Arslan, 2009: 14).

Güvenilir yönetici; sözüne inanılan, dürüst, yaptığı işler açık ve denetlenebilir olan, teknik ve kavrayabilme yeteneğine sahip kişidir. Aynı zamanda çalışanın yöneticiye güven duyması, yöneticinin yaptığı işlerdeki başarılarına ve kararlarındaki isabet derecesine de bağlı olmaktadır (Zaheer vd., 1998'den aktaran Eren ve Hayato lu, 2011: 112).

Özellikle örgütün içerisinde karar vericilerin kararları nasıl aldığını anlamak, karar amaçlarındaki faaliyetlerin tarafsızlığına inanmak, çalışanların karar vericilere güven duymasını sağlamaktadır (Dinç, 2007: 37).

Örgüt üyelerinin, karar verme mekanizmalarına katılımlarının sağlanması ve örgüt için önemli bilgilerin örgüt üyeleriyle paylaşılması da örgütlerde güveni artırıcı unsurlar olarak görülmektedir. Gilbert ve Tang (1998)'e göre güvenin, dört temel unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar; “açık iletişim, çalışanlara yüksek ölçüde karar verme hakkının tanınması, kritik nitelikli bilgilerin paylaşımı ve duygu ve algılayıcıların doğru paylaşımı” olarak sıralanmaktadır (Asunakutlu, 2006: 23-25).

Kooperatifler üzerindeki literatürde üyelerin davranışını açıklamak için güvenden yararlanılır. Bu alanda yapılan birçok çalışma, organizasyona bağlılık ve katılım davranışının bir açıklayıcısı olarak güveni göstermektedir. Ortakların katılımcı olarak yönetimden bekledikleri, maliyetler ve faydalar arasındaki denge adil olması ve ortakları için oransal faydalar getirmesidir (Barraud-Didier vd., 2012: 2).

2.2.4. Üyelerin Birbirine Güveni

Kurumların başarısı için ortak hedefler paylaşılması ve bunun için birlikteliğin içinde gerçekleştirilmesi örgütün başarısı için son derece önemlidir. Bazı kurumlar cezalandırma gibi caydırıcı yöntemlerle örgütte birlikteliğini sağlamaya çalışmaktadır.

Ancak nitelikli bir i birli i için caydırıcı yöntemlerden ziyade örgütte güven ortamının sa lanması gerekmektedir. Bunun için bireylerin örgütü ya da birbirlerini güvenilir bulması; örgütün, üyelerinin faydası için çabalayaca ına ya da en azından onların zararına durumlar yaratmayaca ına inanması gerekmektedir. (Erdem, 2003: 166). Bu durum bireyin i birli ine girmesinin önemli bir adımını olu turur ki üyeler birbirlerine ne kadar güvenirse i birli i o ölçüde ba arılı olur. Süreklilik kazanan i birlikleri örgütte de erlerin daha yo un payla ılması için ortam hazırlar, yardım etme davranı ları artar ve bu yolla sosyal ili kileri geli tirir (Erdem, 2003: 167).

Her örgüt gibi kooperatiflerde de üyenin özümsemi i prensipler ve kar ılıklı ahlâki yükümlülükler, üyelerin birbirine güven duyması için zemin hazırlar (Fukuyama, 1998'den aktaran Bilgin, 2005: 52). Örgüt içerisinde sa lıklı bir ileti imin temelini olu turdu u gibi i birli ini sa ladı ı ve örgüt faaliyetlerine katılımı arttırdı ı bilinen güven ikliminin (Bilgin, 2005: 73) sa lanması ve kalıcı hale gelmesi için sürekli bir özen ve çaba gösterilmedi.

2.2.5. Kooperatiflerde Güvenin Önemi

Organizasyonlarda güvenin rolü, i letme bilimciler ve ekonomistler tarafından son yıllarda artan bir ilgi görmü tür. Yapılan çalı malarda güvenin; maliyetli pazarlıklar ve anlaşmaların önüne geçerek i lem (transaction) maliyetini azalttı ı ve ayrıca güven ortamının karde firmaların ili kisine izin vererek kooperatif ortaklarına gelir artı ı sa ladı ı yönünde ili kiler bulunmu tur (Morrow vd., 2004: 49).

Güven, birle me kararı almada pozitif bir etkiye sahip oldu unu göstermi tir. Bu da birle menin sonuçları hakkında pozitif beklentilerin göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu nedenle güvenin kooperatif üyelerinin performans-tatmin algıları üzerinde “halo etkisi”nin bir örne i olarak pozitif bir etkiye sahip olması muhtemeldir (Hansen vd., 2002: 45).

letmelerin farklı formları olarak kooperatifler, toplu amaçlara do ru birlikte çalı an ortakların güveni üzerine kuruludur. Kooperatifin kalbinde güven yatar ve üyelerin ortak faydalar için aradı ı ileti ime temel sa lar. Birbirlerine güven duymayan insanlar ileti im kuramaz ve sonuç olarak kooperasyon kurulamaz (Lasley vd., 1997: 2).

Kooperatiflerde katılım eksikliği baskısıyla çalışmaya tecrübesi bulunmayan üyeler sebebiyle veya üyelerin birbirleriyle çalışmak için kendilerini yeterince güvende hissetmediğinde ortaya çıkabilir (Msimango ve Oladele, 2013: 114). İnsanlar birlikte çalıştıkları kişilerle tanışmalı ve onlara güvenmelidir. Açık ve samimi iletişim, kooperatifin amaç ve hedeflerinin anlaşılmasına ve bu yolla ortaklığının inandırılmasına yardımcı eder (Lasley vd., 1997:2).

Güven, baskılarından beklenen davranışların ya da maksatların pozitif beklentiyle sonuçlanmasını içeren psikolojik bir durumdur ve kooperatif içerisinde bir tarafın tutumu, güveni belirleyici bir faktör olabilmektedir. Kooperatif ortakları kendilerince haklı nedenler ortaya koyarak, ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve kendi avantajlarına katkıda yaratabilecek kooperatifleri seçerler ve en iyi kararı verebilen, saygınlığı olan ve üyelerine karşı iyi davranışlar sergileyen kooperatifte kalmayı tercih ederler (Barraud-Didier vd., 2012: 3).

Duygusal güven olarak belirtilen kavramda ise ortaklar; kooperatifin saygınlığına, karşılaştıkları cömert davranışlara ve iki taraf arasındaki yakınlığa bağlı olarak birbirlerine güvenirlere. Her iki tarafın da olumlu davranışlar ortaya koymasıyla bu duyguların karşılıklı olduğuna inanılır. Sonuç olarak her kooperatif, üyelerine ilgili olduğunu hissettirebilirse ve buna dikkat ederse üyelerde de kooperatife karşı bir güven duygusu oluşacaktır (Barraud-Didier vd., 2012: 4).

Kooperatiflere yüklenen ana hedeflerden biri de, toplam işlem ve yönetim maliyetlerinin düşürülmesidir ki fırsatçılık en büyük işlem maliyeti olarak ortaya çıkar. İşlem maliyeti açısından bakılacak olursa, güvenin fırsatçılık tehdidini azaltarak yönetim maliyetini düşürmesi beklenir. Yönetim maliyetindeki düşme, verimlilikte artışa neden olabilir ve bu da organizasyon performansını arttırabilir. Bilimsel araştırmalar; güvenin, yönetim mekanizmalarını, stratejik ittifaklardaki risk algısını ve işletme birimlerinin performansını etkileyebildiğini tartışmasına destek vermektedir (Morrow vd., 2004: 54-55).

Kooperatifler sosyal ilişkilere, dostluklara ve güvene dayanan toplumsal örgütlerdir. Bu nedenle güven duygusunun varlığı, kooperatif ortakları arasındaki iletişimi ve anlaşma düzeyini arttırmaktadır. Ancak kooperatifte fayda kazancı sağlanamazsa, ortaklar arasındaki ilişkiler etkili olmayabilir ki bu da güven ve bağlılığı azaltıcı bir durum yaratabilir (Bilgin, 2005: 64-77).

Her güven ilişkisine dayandırılırsa, o zaman kooperatiflerin güven ile karakterize edilmesi gerektiğini kaçınılmazdır. Kooperatiflerin, üyeler tarafından

yönetilmesi yatırımcı firmalara göre güven açısından önemli avantajlar sağlayabilir. Bazı ara tırmacılar üretici sahibi olan firmaların yatırımcı firmalara göre daha yüksek düzeyde güvene sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir (James ve Sykuta, 2006: 138).

Değişim sürecinde güven, sıklıkla üyenin örgütüne karşı olan kişisel davranışlarını açıklamada kullanılır. İki taraf arasındaki sosyal etkileşim, sergilenmesi gereken davranışların özellikle belirtilmediği, kişilerin kendi sorumluluklarının bilincinde olduğu uzun süren karşılıklı yükümlülükleri içerir. Bu resmi bir kontratın yer aldığı ve iki tarafın kısa süreli olarak yerine getirmesi gereken yükümlülükleri kapsayan ekonomik bir etkileşimdir. Sosyal Mübadele Teorisi Gouldner'ın (1960) karşılıklı normuna bağlıdır, yani bir tarafın diğer tarafın koyduğu ilkelere uymak zorunda olduğu karşılıklı bir davranıştır. Bu teoriye göre kooperatif ve kooperatif üyesi arasındaki karşılıklı davranışlar uyumlu olduğu sürece etkileşim yani birbirinden faydalanma süreci uzun süreli olacaktır. Ortaklar, kooperatifin yükümlülüklerini yerine getireceğinden emin olduğu anda kooperatifin de faydası yönünde davranışlar sergileyecektir (Barraud-Didier vd., 2012: 4).

“Güven hayatın her anında hislerin ve rasyonel düşünmenin bir birleşimidir” (Morrow vd., 2004: 48). Güven duygusu az olduğunda, üyeler yöneticiler tarafından olası fırsatçı davranışlara önlem almak niyetiyle masraflı yönetim mekanizmalarına başvuracaktır. Fırsatçılık ihtimalini düşürmeye odaklanırken ise fırsatları maksimuma çıkarabilecek faaliyetler ihmal edilebilir. Öte yandan güven duygusu sağlanmı bir kooperatifte üyeler, fırsatçılığı azaltan mekanizmalardan kaçınmayı göze alabilir ve kooperatife tam katılımlarından ortaya çıkacak faaliyetlere aktiflik verebilir. Eğer ki bireyler girdikleri kooperatiflerdeki fırsatçı davranış risklerini doğru belirleyemezlerse, aktif-yönetim veya yetersiz-yönetim ortaya çıkabilir. Ve böyle bir kooperatifte, üyeler beklenen performans düzeyine büyük ihtimalla ulaşamayacaktır (Morrow vd., 2004: 55).

İnsanlar arasında güven düzeyi olarak ölçülen sosyal sermaye, geleneksel olanların yanında yeni bir üretim faktörü olarak kabul edilebilir. Tarihsel kanıtlar, güvene ve yüz yüze etkileşime dayanan pozitif sosyal sermayenin (bir arada birliktelik) küçük çiftçilerin hayatta kalmayı başarabildiği önemli araçlardan biri olduğunu göstermiştir (Chloupkova vd., 2003: 241-242).

Üyelerin kooperatiflere katılımıyla ilgili yürütülen çalışmalar, çiftçinin davranışlarındaki başarıyla belirleyicinin güven olduğunu açıkça gösteriyor. 2000

Amerikan mısır ve soya üreticisi üzerinde yapılan bir ara tırmaya dayanarak James ve Sykuta (2006) güvenin üyelerin kooperatiflerine olan sadakatine ba lı oldu unu göstermi tir. Çiftçilerin ürünlerini özel irketlerdense kooperatiflerine satmalarındaki ana etkenin güven oldu u ortaya çıkmı tır. Österberg ve Nilsson (2009) ve Nilsson vd. (2009) sveç çiftçileri ile yaptı ı çalı mayla güvenin üyelerin kooperatif yönetime katılmalarında bir etken oldu unu göstermi tir. Ayrıca Birchall ve Simmons (2004) üyelerin kooperatif yönetimine katılımı için güvenin merkezi bir rol oynadı nı ortaya çıkarmı tır. Hansen vd. (2002), kooperatif üyelerinin performans ve tatmin algıları üzerinde güvenin etkisini ara tırmı tır. Bulgulara göre; kooperatif üyelerinin üye devamlı nı sa lamada, performans algılarında ve tatminlerinde güvenin oldukça önemli bir etkisi vardır.

Sonuç olarak, güven duygusu bilgi payla ma ve ileti im temeline dayanır. Kooperatif organizasyonlar içinde aslında, yönetim ve üyeli in her iki tarafı kar ılıklı olarak sorumluluklarını yerine getirece ine inanmaya ihtiyaç duyar. Barraud-Didier vd. (2012) her iki taraf için ihtiyaç duyulan güven hissinin i letme içindeki önemini daha iyi anlamak için üyelerin davranı larını incelemenin daha akıllıca olaca nı ifade etmi tir (Barraud-Didier vd., 2012: 16). Buradan hareketle çalı manın odak noktası üyelerin yönetime güveni olarak belirlendi. Çalı ma, Österberg ve Nilsson (2009)'un tarımsal kooperatiflerde yönetime güven ve katılım algısı üzerinde yürüttükleri çalı maya dayandırıldı ve üyelerin yönetime güvenlerinin, yönetime katılma algısı üzerindeki etkisi ara tırıldı (Österberg ve Nilsson, 2009: 187).

2.3. ÖRGÜTSEL BA LILI IN KAVRAMSAL ÇERÇEVES

Birbirinden farklı amaçlar için kurulmu olsalar da tüm örgütler amaçlarını gerçekle tirmek için; hammadde, sermaye, teknoloji veya emek gibi üretimi ya da hizmeti gerçekle tirecek girdileri kullanırlar. Ancak bu girdilerin en önemlisi insan kayna ıdır ki teknolojiyi kullanacak ya da sermayeyi yönetecek de yine insan gücüdür (Güney, 2011: 275).

Örgütün varlı nı gelece e ta ımada önemli bir faktör olan örgüt üyesi, bir nevi örgütün ya amının devamı sayılmaktadır. Örgüt üyesinin örgüte devamlılı nın sa lanması ise örgüte ba lılı nın varlı nı gerektirir (Ölçüm, 2004: 90). Ba lılı nın etkin oldu u örgütlerde örgüt çalı anları; sadakatli ve özverili davranmakta, örgüte

karar sorumluluk duymakta ve örgütte kalmaya gönüllü razı olmaktadır (Bayram, 2005: 126).

Örgüt amaç ve hedeflerini, örgüt üyesi ile gerçekleştirilmekte; örgüt üyesi ise bireysel amaçlarını örgüt ile gerçekleştirebilmektedir. Tek başına bir örgütün de anlamı yoktur, örgüt üyesinin de. Örgüt ve örgüt üyesi bir bütün olarak anlamlı hale gelirler. Birbiri olmadan bir anlam ifade etmeyen bu iki kavram arasındaki önem, bağılıklarının oluşmasıyla hayat bulmaktadır (Karaca, 2001: 51).

Her örgüt gibi kooperatiflerde de bağılılığın varlığı gerekmektedir. Üyelerin çıkarlarına hizmet etmek için oluşturulan kooperatifler, varlığını yine üyelerin bağılılığı ile gerçekleştirirler.

Aynı amacı hedefleyen insanların bir araya gelerek oluşturdukları kooperatif örgütlerde üyeler, işbirliği ve dayanışma ile hayatlarını devam ettirir (Barraud-Didier vd., 2012: 2). Özellikle tarımsal kooperatiflerde çiftçiler; yoksulluk, pazarlamada başarısızlık, düşük gelir gibi sorunları aşmak için tarımsal kooperatiflere üye olurlar. Tarımsal kooperatifler de kaynaklara ve yönetim becerilerine erişim sağlayarak üretimi arttırmayı sağlar (Msimango ve Oladele, 2013: 113). Kooperatifler ise üyelerin katılımı ile güçlenir, hayat bulur. Bu gücün devamlılık kazanması da ancak bağılılığın varlığı ile mümkün olmaktadır.

Örgütsel vatandaşlık kavramının boyutlarından biri olan “sivil erdem davranışı” üyelerin ait oldukları örgütteki sorumluluklarından kaynaklanmaktadır. Sivil erdem davranışı örgüte karşı yüksek seviyede ilgiyi veya örgüte olan bağılılığı ifade etmektedir. Bu davranışa sahip olanlar örgütün strateji ve politikalarına yönelik görüş bildirme, yönetime katılma gibi faaliyetlerine katılmada isteklilik duyarlar (Graham, 1991; MacKenzie ve Podsakoff, 1993; Podsakoff, vd.,2000’den aktaran Köse vd., 2003: 5).

Başarılı bir kooperatif yönetimi için; sorumluluğu paylaşan ve güven temeli üzerine kurulmuş bir örgüt yapısı, uzun dönemli hedeflere odaklanma yoluyla üye bağılılığının sağlanabilmesinde önemli bir rol oynar. Bağılılık ise, uzun dönemli faaliyetler yoluyla kârlılığın maksimuma çıkmasını sağlayabilmektedir (Bilgin, 2005: 70-75).

2.3.1. Örgütsel Ba lılı ın Tanımı

“Örgüt, bilinçli bir biçimde koordine edilen, iki veya daha fazla ki iden olu an, bir hedefe veya hedefler bütününe ula mak için nispeten sürekli bir temel çerçevesinde i leyen sosyal bir birimdir” (Robbins ve Judge, 2013’den çev.; Erdem, 2013: 5).

Algı ve beklentiler arasındaki kar ıla tırmanın bir sonuç de i ken i olan örgütsel ba lılı ın ise literatürde de i ik ekillerde tanımları yapılmı ve örgütsel ba lılı ı sa lamanın öncülleri ve ba lılı ın sonuçları ile ilgili bir dizi görü sunulmu tur (Westgren vd., 2009: 7).

Çalı anların örgütlerine kar ı geli tirdi i tutumlarla ilgili temel kavramlardan biri olan örgütsel ba lılı ın (Çelen vd., 2013: 401) en genel anlamı; bireyin kurumsal amaçlar do rultusunda hareket etmesi, örgütün ba arıya ula ması yönünde çaba sarf etmesi ve örgüte sadakatle ba lanmasıdır (Bayram, 2005: 128; Camp, 1992: 2).

Bir ba ka tanıma göre ise örgütsel ba lılık; bir örgütün üyesi olarak bulunan ki inin, örgütün hedef ve de erlerini güçlü bir ekilde benimsemesi, örgüt yararına olan faaliyetler ile özde le mesi ve örgütte üyeli in devamı için çaba göstermeye istekli olması eklinde ifade edilmektedir (Seymen, 2008: 135).

Bir örgüt üyesinin örgüte olan ba lılı ı, örgütün gelece ini kendi gelece i ile özde le tirmesidir. Örgüt üyesi bir bakıma örgütle gelece ini payla ır. Hangi boyutta olursa olsun örgütsel ba lılı ın, örgütün ana hedeflerini payla mada ve bu hedefler için birlikte hareket etmede oldukça önemli katkıları bulunmaktadır (Mamedov, 2013: 42). Örgüt ve üyelerin, amaç ve hedefleri uyu madı ı bir durumda ise üyelerin örgüt içinde bozucu dahası yıkıcı etkileri olabilmektedir (Uyargil vd., 2010: 32).

Örgüt üyelerinin örgütlerine ba lılıklarını etkileyen çok sayıda de i kenin varlı ı, yapılan birçok çalı mada ortaya konulmu tur. Örgüt üyelerinin örgüte ba lılı ını arttıran ya da azaltan bu faktörler, konunun incelenebilmesi için birçok ara tırmacı tarafından çe itli sınıflara ayrılmı tur.

Mowday, Porter ve Steers (1982) göre (aktaran Seymen, 2008: 157) bu faktörler; ki isel özellikler, rol ve i özellikleri, yapısal özellikler ve i deneyimi-çalı ma ortamı olarak dört grupta toplanabilir. Schwenk (1986) ise (aktaran Seymen, 2008: 157) örgütsel ba lılı ı etkileyen faktörleri; ki iler in geçmi teki i ya antıları, durumsal, örgütsel-görevsel ve ki isel-demografik faktörler olarak gruplandırmı tur.

2.3.2. Örgütsel Ba lılı ın Sınıflandırmaları

Örgütsel ba lılı ın, de i ik yazarlar tarafından farklı sınıflandırılmaları ortaya koyulmu tur. Bu sınıflandırmaların birbirinden bazı farklı özellikleri olmakla birlikte oldukça benzer yanlarını da görmek mümkündür.

Sonuç olarak “örgütsel ba lılı ın tek boyutlu bir kavram olarak görülmemesi ve örgütü olu turan farklı gruplara olan ba lılı ın bir bile imi olarak ele alınması gerekmektedir” (Yılmaz, 2011: 11).

2.3.2.1. Etzioni Sınıflandırması

Ba lılık kavramı 1975 yılında Etzioni tarafından yapılan çalı malar sonucunda üç ba lık altında incelenmi tir.

Üyenin psikolojik olarak örgüte ba lılı ının olmadığı ve örgüt ile ilgili olumsuz bir tutumu ifade etmek için uzakla tırıcı ba lılık (alienative involvement), tarafsız bir ba lılık olarak nitelendirilen ve üyelerin örgüte verdikleri ile kar lılı ında aldıkları arasında faydalı veya denk bir de i -toku ili kisine dayalı olan hesapçı ba lılık (calculative involvement) ve üyenin örgüte olan ba lılı ının herhangi bir çıkar ili kisine dayanmadığı ve üyenin kendini örgüte adanmasını anlatan pozitif-moral (moral involment) ba lılık kavramları kullanılmı tir (Ya cı, 2007: 118; Ertürk, 2014: 59).

2.3.2.2. Mowday Sınıflandırması

Mowday, Porter ve Steers (1982) ise örgütsel ba lılı ı örgüt üyelerinin örgütleri ile özde le mesi ve bu üyelerin örgütüyle hangi derecede özde le ti ine göre bir sınıflandırmaya gitmi tir. Bu sınıflandırmada üç boyut bulunmaktadır: “örgütün de er ve amaçlarını benimseme ve kabullenme”, “örgüte fayda sa lamak amacıyla dikkate de er derecede yüksek çaba gösterme iste i” ve “örgüt içerisinde kalmaya devam etme konusunda iddetli istek duyma” (Ya cı, 2007: 118).

2.3.2.3. Kanter Sınıflandırması

Kanter (1968) yaptığı çalışmayla bahlı; “üyenin örgütün kalıcılığını sağlamaya kendini adanması” olarak tanımlanan devam bahlı (continuance commitment), “örgüt için sosyal olarak duyulan bahlı” olarak bilinen ve grup bilincinin yüksek olduğu bahlılık türü olan birleşme bahlı (cohesion commitment) ve üyelerin davranışlarını örgütün istediği yönde şekillendiren kontrol bahlı (control commitment) olarak üç boyutta incelemiştir (Güney, 2011: 285).

2.3.2.4. Meyer ve Allen Sınıflandırması

Meyer ve Allen 1984 yılında bahlı öncelikli olarak; duygusal bahlılık ve devam bahlı olarak iki boyutlu olarak sınıflandırmı ve daha sonra bu ölçüye 1990 yılında normatif bahlı da ekleyerek örgütsel bahlı üç boyutta ele almılardır (Güney, 2011: 289).

Literatürde en çok kabul gören örgütsel bahlılık yaklaşımı, Allen ve Meyer (1990)'in (aktaran Özücü vd., 2013: 52) üç boyuttan oluşan; duygusal bahlılık, devam bahlı ve normatif bahlılık sınıflandırmasıdır. Bu sınıflandırmalar örgüt üyesinin örgütü ile arasındaki ilişkinin hangi durumlarla şekillendiğini ve örgütün sürekli bir üyesi olma kararını neye dayalı olarak verdiğini açıklayan davranış şekilleri olarak tanımlanmılardır (Özücü vd., 2013: 52). Bu modelleme bir bahlılık bileşimidir ve örgüt üyesinin örgütle ilişkisi bu bileşimin farklı boyutlarını içerebilir (Eymür, 2009: 20). Bir bahlı ile örgüt üyeleri, üç ayrı boyuttan herhangi biri vasıtasıyla örgütlerine bahlılabileceği gibi aynı kişiler birden fazla sebeple de örgütlerine bahlılabilmektedirler (Özücü vd., 2013: 52).

2.3.2.4.1. Duygusal Bahlılık

Duygusal bahlılık, örgüt üyelerinin duygusal açıdan örgüte bahlılanma arzusu olarak tanımlanmaktadır. Bu bahlılamada örgüt üyesi kendi tercihi ile örgütte kalmaktadır (Van Den Berg ve Wilderom, 2004: 536).

Literatürde örgüt üyesinin duygusal bahlılığını etkileyen çok sayıda değişken bulunmaktadır. Mowday vd. (1982)'ye göre (aktaran Sert, 2010: 20) bu değişkenler; örgütsel özellikler, kişisel özellikler, deneyimi veya işin özellikleri ile ilgili

özelliklerdir. Kişisel özellikleri yansıtan yaş, cinsiyet veya eğitim gibi faktörlerin örgütsel bağlılıkla olan ilişkisi birebir olmasa da; “bağlılık, bağlılık ve otonomluk, düzen, iş etiği” olarak belirlenmiştir. Diğer bir deyişle olan örgütsel yapının işe; kişinin örgüt içinde kendini önemli hissetmesini sağlamasıyla birlikte örgütsel bağlılıkla olan ilişkisi ortaya çıkarılmıştır. Meyer ve Allen (1991)’e göre (aktaran Sert, 2010: 20) iş deneyimleri en güçlü ilişkiye sahip de iş kendidir. Örgüt üyelerinin deneyimleri ile beklentilerinin örtüşmesi durumunda bu üyelerin diğerlerine göre daha fazla duygusal bağlılık geliştirmesi beklenmektedir (Sert, 2010: 20).

Örgütün, örgüt üyesinde en fazla görmek istediği bağlılık türü duygusal bağlılıktır ki bu bağlılığın sürekliliği örgütün bağlılığı ve devamlılığında son derece önemli rol oynamaktadır (Eymür, 2009: 22). Duygusal olarak örgütüne bağlılık gösteren üyeler örgüte karşı olumlu davranışlar gösterirler ve örgüt için ekstra çaba harcamaktan kaçınmazlar (Bayram, 2005: 132).

2.3.2.4.2. Devam Bağlılığı

Allen ve Meyer’e göre (aktaran Camcı, 2013: 15) devam bağlılığı; örgüt üyelerinin örgütten ayrılması sonucunda işletmenin uğrayacağı maliyet ve olumsuzluk nedeniyle bir zorunluluk olarak işletmeye devam etmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Literatürde “rasyonel bağlılık” ya da “algılanan maliyet” şeklinde ifade edilen devam bağlılığının (Öz, 2009: 81) örgüt üyesinin örgütten ayrılmanın beraberinde getireceği ekonomik olumsuzluklar nedeniyle zorunlu olarak örgütte kalmaya devam etmesi olarak açıklanması, örgüt üyesini örgüte bağlayan temel etkenin maliyet olduğu göstermektedir (Van Den Berg ve Wilderom, 2004: 536).

Örgüt üyelerinin örgüt dışındaki seçenekleri devam bağlılığını etkileyen unsurlardan biridir. Çok fazla seçeneğe sahip olmayan bir üyenin devam bağlılığı; çok fazla seçeneği olduğu üyelerine göre daha yüksek seviyede çıkacaktır (Çakar ve Ceylan, 2005: 56). Devam bağlılığı nedeniyle bir zorunluluk olarak örgütte kalmaya devam eden çalışanların örgüt amaçları için çok fazla gayretli olmadığı, ekstra çaba içine girmediği ya da en azından duygusal bağlılığı yüksek olan örgüt üyelerine göre daha düşük performans gösterdiği görülmektedir (Meyer vd., 1989’dan aktaran Sert, 2010: 22).

2.3.2.4.3. Normatif Ba lılık

Normatif ba lılık, örgüt üyelerinin ahlaki bir görev duygusuyla, çalı tı ı örgüte kar ı sorumluluk ve yükümlülük hissetmesiyle örgütte kalmaya devam etmesidir. Bu ba lılıkta örgüt üyesi örgütten edindi i faydaların kar ılı nı örgütüne sadakatle ba lı kalarak öder (Örücü vd., 2013: 52).

Örgüt üyesinin normatif ba lılık duyması kendi menfaatleri do rultusundan çok, erdemli ve ahlaki davranı lara do ru yönelir. Bu yönelme bir nevi zorunluluk içermektedir ki normatif ba lılıkta sosyal baskılar üye için oldukça önemlidir (Powell ve Meyer, 2003'den aktaran Sert, 2010: 23).

Örgütten ayrılmanın örgütteki di er kimseleri zarara u rataca ı bunun da do ru bir davranı olmadı nı dü ünerek örgüte ba lanmayı ifade eden (Bakan, 2011: 101) normatif ba lılık; bir anlamda duygusal bir gereklilik olarak çalı maya devam etmektir ve örgüt üyesi yüksek derecede normatif ba lılık hissiyatına sahipse örgütte kalmaya devam edecektir (Örücü ve Kı lalıo lu, 2014: 48).

2.3.3. Kooperatiflerde Örgütsel Ba lılı ın Önemi

Örgütlerin temel hedeflerinden birisi de örgütsel ba lılık ve güven temeli üzerine yapılandırılmı bir i letme kurmaktır. Çünkü örgütün de erlerini benimseyen üyeler, takım ruhunu yaratabilir ve gönüllülük esasıyla örgüte ba lılı nı sürdürebilir. Hem güven ortamı hem de ba lılı ı sa lamı örgütler, üyelerinin yetenek ve tecrübelerini örgütün hedefleri do rultusunda kullanarak avantaj yaratabilirler (Demirel, 2008: 180).

Kooperatifler ise tarım sektöründe kalıcı bir örgütlenme biçimidir ve ekonomileri geli tirmede etkin rol oynar. Buna ra men tarımsal kooperatif üyeleri ile ilgili yapılan birçok bilimsel ara tırma, örgütsel ba lılı ın azalmasının bir sonucu olarak tarımsal kooperatif üyelerinin sayısının da azalmakta oldu unu ortaya koymaktadır (Westgren vd., 2009: 1). Bu nedenle azalan üye ba lılı ı, kooperatiflerin varlı nı tehdit eden önemli sorunlarından biri haline gelmi tir.

Üye ba lılı ı yatırımcı firmalardan kooperatiflerin kendilerini ne kadar farklıla tırabildi inin ölçüsüdür ve bu farklıla ma kooperatifin sürdürülebilirli i açısından hayati önem ta ımaktadır (Fulton, 1999: 418). Üye ba lılı ı olmaksızın di er irketlerin yıkıcı fiyatlandırma tehdidi kooperatifleri yok edebilir. Bu nedenle

kooperatif organizasyonlar giderek azalmakta olan üye ba lılı nı tekrar kazanmak için farklı yollar bulmaya çalı maktadır (Fulton, 1999: 435).

Üye ba lılı ı kooperatifçilik literatürlerinde ifade edilen en önemli kaygılardan biridir. Ba lılı n nasıl sa lanaca ı ve nasıl sürdürülece i konusu birçok çalı manın odak noktası olmu tur (Lasley vd., 1997: 2). Örgüt içinde kurulan sa lıklı ileti imin, kooperatif ba arısının temeli olarak gören çalı malar üyelerin örgütlerine olan ba lılıklarında kar ılıklı ileti imi ve güveni önemle vurgulamaktadır (Bhuyan, 2007'den aktaran Bilgin ve Demirer, 2009: 198).

Kooperatife üyelik ve devamında gelen yönetime katılım, bir kooperatifin ba arısı ve sürdürülebilirli i açısından oldukça önemlidir Etik de erlerin ya da güvenin olmadığı kurumlarda üye ba lılı ı veya katılım oldukça dü üktür. (Lasley vd., 1997: 2). Üyelerin kooperatif faaliyetlerine katılması ve örgütlerine kar ı hissettikleri ba lılık, kooperatiflerin tamamlayıcı birer unsur olarak görülmektedir (Bhuyan, 2007'den aktaran Bilgin ve Demirer, 2009: 198).

Üyeler kooperatifle ilgili farklı rollere sahip oldu u için onların ba lılık kavramları da oldukça çe itlidir. Üyeler; yönetici rolünde, yöneticiler için oy kullanmada ya da yönetim kurulunu kontrol etmede daha az ya da daha çok ba lılı a sahip olabilir. Sonuç olarak kooperatif ba lılı ı üyelerin yönetim kurulu deneyimine, iyi hizmetlere, ürünler için iyi karlılı a ya da di er ba ka dü ünelere dayandırılabilir (Österberg ve Nilsson 2009: 186).

Ayrıca bir nevi kooperatifin sorumlusu olanlar di er bir deyi le yöneticiler, üyeleriyle daha fazla bilgi payla ır ve daha fazla ileti im kurarsa, bu üyeler kooperatiflerine kar ı daha fazla ba lılık hissedecek ve yönetime katılmaya yönelik uyumlu davranı lar geli tirecektir. Pratik açıdan bu bulgular tarımsal kalkınma kooperatifleri yöneticilerinin, üyelerin kooperatiflerine güven sa layaca ı artları yaratmasının duygusal ba lılı ı ve olumlu davranı ları beraberinde getirece ini gösterir (Barraud-Didier vd., 2012: 15).

nsan kaynakları yönetiminde bazı makale yazarları duygusal ba lılık ve güven arasında pozitif bir ba lantı bulmu tur (Aryee vd. 2002; Flaherty ve Pappas 2000; Tan ve Lim 2009'dan aktaran Barraud-Didier vd., 2012: 5). Ayrıca literatürde güven ve devam ba lılı ı arasında da pozitif ba lantı bulan makale yazarlarını da

görmek mümkündür (Hrebiniak ve Alutto 1972'dan aktaran Barraud-Didier vd., 2012: 5).

Kooperatifler üzerindeki çalı malarında ise Morgan ve Hunt (1994) ve ayrıca Wilson (1995) güven ve ba lılık arasında pozitif bir ili ki bulmu tur. Dwyer, Schurr ve Oh (1987) ise (aktaran Barraud-Didier vd., 2012: 5) ba lılı ın; birbirine ba lı de i im ortaklıkları arasında dayanı ma, devamlılık, süreklilik, tutarlılık ve sabitli i ifade eden ili kisel bir ba ı temsil etti ini ifade eder ve bu kriterler için ba lılı ın bir öncülü olarak güvenin öneminin altını çizer.

Barraud-Didier vd. (2012) güvenin duyu sal ya da bili sel türüne ba lı olmaksızın, duygusal ba lılı ın kooperatiflerin yönetimine katılmada ve güven arasındaki ili kide aracı bir role sahip oldu unu göstermi tir. Westgren vd. (2009), tarımsal kooperatiflerdeki üye ba lılı ını bir sonuç de i keni olarak de erlendirmi ve kooperatif üyeli inin devam kararında öncül davranı oldu u sonucuna ula mı tır. Österberg ve Nilsson (2009), üyelerin kooperatife olan ba lılıklarında ve kooperatifin yönetim kuruluna güvenmede; çiftçilik karlılı na, üyelerin ya ına ve yönetici olarak deneyime göre farklılıklar gösterdi i sonucuna ula mı tır. Borgen (2001) güven ve üyelerin kooperatifleriyle özde le mesinde bir ba lantı bulmu tur. Bu ba lantı Meyer ve Allen (1997) tarafından tanımlanan duygusal ba lılı ın bile enlerini kapsar. Ayrıca Gray ve Kraenzele (1998) (aktaran Barraud-Didier vd., 2012: 5) kooperatifler ile üyelerin özde le melerinin önemini vurgulamaktadır. Sonuç olarak önceki ara tırmalar dünya çapında örgütsel ba lılık ve güven arasındaki pozitif etkiyi kabul etmektedir.

Barraud-Didier vd. (2012)'e göre; ba lılık, bireyler ve organizasyonlar arasındaki ili kiyi açıklamaya izin veren çok boyutlu tutumsal bir yapılanmadır. Bu kavramın; duygusal ba lılık, devam ba lılı ı ve normatif ba lılık olmak üzere üç bile eni vardır. Fakat normatif ba lılı ın duygusal ba lılık ile korelasyonu çok güçlü oldu u için normatif ba lılı ı çalı mayaya dâhil etmemi ancak bunu bir sınırlılık olarak göstermi tir (Barraud-Didier vd., 2012: 5).

Çalı mada üyelerin örgütsel ba lılı ı ile kooperatif yönetimine katılım algısı arasındaki ili ki incelenirken Barraud-Didier vd., (2012) "The Relationship Between Members' Trust and Participation in the Governance of Cooperatives: The Role of Organizational Commitment" (Kooperatif Yönetimine Üyelerin Katılımı ve Güveni Arasındaki li ki: Örgütsel Ba lılı ın Bir Rolü) ve Westgren vd. (2009)

“Identification and Member Commitment to Agricultural Cooperatives” (Tarımsal Kooperatiflerde Üye Ba lılı ı ve Özde le me) adlı çalı malarından yola ıkılmı tır.

Allen ve Meyer (1984;1997)’in geli tirmi oldu u Westgren vd. (2009)’in “Identification and Member Commitment to Agricultural Cooperatives” (Tarımsal Kooperatiflerde Üye Ba lılı ı ve Özde le me) adlı çalı mada kullandı ı ve ifti kooperatifleri ile ili kili ö elerle adapte etmi oldu u ölçek, Türkiye’deki kooperatifler için uyarlanarak kullanıldı. Çünkü bu skalalar örgüt çalı malarında sıklıkla kullanılmı ve geçerlilikleri kabul edilmi ölçeklerdir.

Bu alı malara ek olarak çalı maya örgütsel ba lılı ın bile enlerinden biri olan normatif ba lılık da eklenmi tir. Bunun için Allen ve Meyer (1997)’in geli tirmi oldu u normatif ba lılı a ait ölçek, uzman çeviriciler aracılı ıyla Türkçeye uyarlanmı ve daha sonra ifti kooperatifleri ile ili kili ö elerle adapte edilerek kullanılmı tır.

Çalı mada duygusal ba lılık, kooperatif üyesinin organizasyonda kalmayı gönülden isteme derecesi; normatif ba lılık, örgüt üyelerinin ahlaki bir görev duygusuyla çalı ması ve devam ba lılı ı kooperatif üyesinin organizasyonda kalmaya ihtiyaç duyma derecesi olarak de erlendirildi.

Sonuç olarak; yöneticilere duyulan güvenin, örgüt üyelerinin örgütsel ba lılı ını önemli ölçüde etkiledi i ve yönetime katılımlarını kolayla tırdı ı bilinmektedir (Wech, 2002’den aktaran Asunakutlu, 2011:9).

Ara tırmada ise; üyelerin kooperatife katılmaları hakkında üyeli in pozitif hislerine dayalı olan duygusal ve normatif ba lılı ın, organizasyondan ayrılma için di er seçenekler ve mevcut fırsatlar için üyeli e devam etme olan devam ba lılı ının (Westgren vd., 2009: 8) ve kooperatif üyelerinin yönetime güveninin, yönetime katılma algısı üzerindeki etkisi incelenmi tir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİNDE YÖNETİME
KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER:
AYDIN İLİ ÖR-KOOP ÖRNEĞİ

Tez çalışmasının bu bölümünde; Aydın ili Nazilli ilçesinde tarımsal kalkınma kooperatifi alanında faaliyet gösteren Ör-Koop üyelerinin yönetime katılma algısı üzerinde, örgütsel bağlılığın ve yönetime güvenin etkisini tespit etmek amacıyla yapılmış bir ara tırma örneği yer almaktadır. Ara tırma 2015 yılıubat-Eylül ayları arasında yürütülmüştür.

3.1. ARA TIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde; ara tırmanın amacı ve önemi, alanda yapılan çalışmalar, hipotezler, ara tırmanın modeli, evreni ve örnekleme, ara tırma verilerinin nasıl toplandığı, hangi ölçme araçlarının kullanıldığı ve verilerin analiz yöntemi açıklanmıştır.

3.1.1. Ara tırmanın Amacı ve Önemi

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun tarım sektörü bir ülkenin ekonomisinde hayati bir dâre sahiptir. Bu sektör özellikle kırsal bölgelerde yaşayan insanlar için önemli bir geçim kaynağı olmaktadır, insanların gıda gereksinimlerini karşılamasının yanında sanayi sektörü için de önemli bir hammadde kaynağı yaratır. Ancak çoğunlukla küçük işletme tipinde olan bu işletmelerin rekabet güçlerini ve bu yolla gelirlerini arttırabilmeleri, ürünlerine daha ucuz girdi sağlayabilecekleri ve bu ürünleri daha iyi fiyatlarla satışa sunabilecekleri bir örgütlenme ile mümkün görünmektedir. Bu örgütlenmenin en temel modeli ise yine kendilerinin yönetim ve denetimlerinde etkili olabilecekleri günümüz kooperatifçilik sisteminde mevcuttur.

Kooperatifler yapıları gereği üyeleri tarafından kontrol edilen, en önemli denetleyicileri bizzat kendi üyeleri olan organizasyonlardır. Üyeler ortağı olduğu kooperatifleri genel kurula ve yönetim kuruluna katılarak birçok açıdan denetleyebilmektedirler. Bu nedenle üyelerin kooperatiflerinin yönetim süreçlerine

katılmaları kooperatifin i ley i ve sürdürülebilirli i açısından son derece önemlidir (Cechin vd., 2013: 445).

Dünyada tüm kooperatiflerde karar verme yapılanması genel kurul ve yönetim kurulundan meydana gelir. Genel kurulda üyeler yönetim ve denetim kurulu üyelerini seçer, büyük stratejik kararlarda oy kullanır ve kooperatifin yıllık finansal raporlarını onaylar. Genel kurulun yanında üyeler yönetim kurullarına katılarak karar verme mekanizmasındaki rollerini arttırabilir (Cechin vd., 2013: 446).

Kooperatiflerin etkin yönetimi, üyelerin yönetime katılımına ba lıdır. Buradan hareketle çalı ma; üyelerin kooperatiflerini denetlemede onların yönetime katılım algılarının önemi üzerine bir analize ayrılmı tır. Çalı manın amacı, üyelerin kooperatif yönetimine güvenleri ve örgütsel ba lılıklarının kooperatifin yönetime katılım algısı üzerindeki etkisini ara tırmaktır.

Çalı manın önemi ise toplumsal de i im süreci içerisinde; toplum kalkınmasında önemli bir yeri olan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin üzerine ilgileri daha fazla çekmek, daha fazla bilimsel ara tırmalar yaparak yeni ve daha faydalı örneklerin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır.

3.1.2. Alanda Yapılan Çalı malar

Karaman vd. (2014), “Tarımsal Kalkınma Kooperatif Kârlılı ının DuPont Model Analizi” adlı çalı malarında, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin üyelerine sa ladı ı katkıları belirleyebilmek için örnek kooperatifin faaliyet ve finansal performanslarını DuPont Modeli ile de erlendirmeye almı lardır. DuPont Modeli kooperatifin finansal yapısını analiz eden bir yöntem olarak kullanılmı tır. Ara tırmanın sonucunda, çalı maya dâhil edilen kooperatifin sahip oldu u varlıkların ne kadar verimli oldu unu gösteren aktif sermaye ve öz sermaye getiri oranları hesaplanmı ve üyelerin öz kayna ının %33 kâr olu turdu u gözlenmi tir. Bu da kooperatifin iyi bir yatırım kayna ı oldu unu ortaya koymu tur.

Demirta vd. (2014), “Türkiye’de Tarımsal Üretici Örgütlenmesindeki Geli meler”i de erlendirebilmek için Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlı ı tarafından kurulu una izin verilmi üretici örgütlerinin 2004-2013 yılları arasındaki çalı malarını incelemeye almı lardır. Ara tırmanın verilerini bu konuyla ilgili daha önce yapılmı ara tırma sonuçları olu turmu tur. Ara tırmanın sonucunda ise; son on

yıl içerisinde Türkiye'deki tarımsal üretici örgütlenmelerinde ve üye sayılarında önemli artışlar oldu u gözlenmiştir.

Özkurnaz ve Güven (2014), “Aile Çiftçiliği Örgütlenmesinde Kooperatiflerin Önemi” başlıklı makalelerinde aile çiftçiliğinin ekonomik örgütlenmesinde kooperatiflerin önemi üzerine durmuşlardır. Tarım işletmelerinde verimliliği, üretim gelirlerini ve rekabet gücünü artırmanın ancak başsuz güçlü kooperatifler aracılığıyla çözülebileceğini öne sürmüşlerdir. Bu açıdan çalışmalarında, ülkemizdeki aile çiftçiliğinin yapısı ve örgütlenme düzeyi incelenirken kooperatiflere bakış açıları ve tarımsal örgütlenmeden beklentileri de değerlendirilmiştir.

Karada vd. (2014), ülkemizde tarım sektörünün; ticaret, sanayi ve ekonomi ile iç içe olduğunu ancak ülke çapında çok da sıkı bir kırsal yerleşim yapısı içinde bulunan işletmelerce yapıldığı için yeterince örgütlenemediğini söylemişlerdir. Örgütlenmedeki eksiklikleri belirlemek için “İkinci Tarım İşletmelerinde Örgütlenme Bilincinin Belirlenmesi” adlı çalışmayı yapmışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre üreticilerin yaşı ile örgütlenme bilinci arasında negatif yönlü ve güçlü bir ilişki; eğitim seviyesi ile örgütlenme bilinci arasında ise pozitif yönlü ve güçlü bir ilişki belirlenmiştir. Buna göre genç ve eğitimli üreticiler örgütlenme konusunda daha bilinçlidir. Ek olarak örgütte güven ortamının bulunmadığını, kooperatif üyelerinin kooperatifin faaliyetleri ile yeteri kadar ilgilenmedikleri belirlenmiştir. Buna göre İkinci'de tarımsal kooperatif üyelerine örgütlenme konusunda ve mevcut tarımsal örgütlerde güven ortamının oluşturulması ile ilgili eğitim sağlanması ve tarımda örgütlenmenin önemini anlatılması gerektiğini vurgulamışlardır.

Msimango ve Oladele (2013), “Factors Influencing Farmers' Participation in Agricultural Cooperatives in Ngaka Modiri Molema District” (Ngaka Modiri Molema Bölgesinde Tarımsal Kooperatiflerde Çiftçilerin Katılımını Etkileyen Faktörler) adlı araştırmalarında; Güney Afrika'da Ngaka Modiri Molema bölgesindeki çiftçilerin tarımsal kooperatiflere katılımını etkileyen faktörleri belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre; kooperatifler tarafından sağlanan mali hizmetler, eğitim hizmetleri, nakliye hizmetleri ve yönetim hizmetleri üyelerin katılımını önemli oranda etkilemektedir. Yine üyelerin kooperatiflere katılma tutumu; kredi olanağı sağlanması, kâr artışı sağlanması ve kırsal alanlardaki yoksulluğu azaltmaya yardımcı olması gibi etkenlerden etkilenmektedir.

Cechin vd. (2013), “Drivers of Pro-Active Member Participation in Agricultural Cooperatives: Evidence From Brazil” (Tarımsal Kooperatiflerde Üyelerin Pro Aktif Katılımının Etmenleri: Brezilya Örneği) adlı çalışmalarında; Brezilya’daki bir tarımsal kalkınma kooperatifinde ortakların ekonomik motivasyonlarının pro-aktif katılımın etmenleriyle ilişkisi olup olmadığını incelemiştir. Büyük bir tarımsal kooperatifin 148 ortadan elde edilen verilerin sonuçlarına göre, üyeli ve devam etmede ekonomik motivasyonun genel kurula katılım için etkili olduğu ancak yönetime katılımında etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Franken ve Cook (2013), “Impact of Board Structure and Process on Cooperative Performance” (Kooperatif Performansı Üzerinde Yönetim Yapısının Etkisi ve Etkisi) adlı çalışmalarında özel yönetim önerileri hakkında bilgilendirme yapmaya çalışmışlardır. Araştırmalarını bir kooperatifin geçmiş yönetimin performansını birden fazla yıla ait muhasebe verilerini inceleyerek gerçekleştirmişlerdir. Mali performansın yanı sıra kooperatif yönetimlerinin görevi üyelerin gelirini arttırmak olduğu için kooperatif performansının analizine, anketi yanıtlayan üyelerin de erlendirmeleri eklenmiştir. Kooperatif yönetimi üzerine yapılan araştırma, kooperatif yönetimindeki en iyi uygulamaların üstün performans yönetimine etki etmeyeceği sonucuna ulaşmıştır. Ek olarak daha tecrübeli başkanlara sahip kooperatiflerin daha iyi performans sergileme eğiliminde olduklarını gözlemlemiştir.

Özen (2013), “Kooperatifçilik, Kalkınma Kooperatiflerinin Yerel Yönetimlerin Kalkınma Çabaları çerisindeki Yeri, Edirne-Meriç-Karayusufllu Köyü Örneği” başlıklı tez çalışmasında; kooperatiflerin yerel kalkınmada etkilerini incelemiştir ayrıca köyleri ilgilendirecek kalkınmaya yönelik kanunlar ile yine kalkınmaya yönelik çeşitli programları ele almıştır. Yapılan incelemelerin sonunda “kooperatifçiliğin” yerel kalkınmada tek çözüm olabileceği öngörüsüne ulaşmıştır.

Ahın vd. (2013), “Türkiye’de Kooperatiflere Ortak Olmada ve Kooperatif Ba rısında Etkili Faktörlerin Analizi” başlıklı çalışmada Türkiye’yi temsil etmesi bakımından 7 co rafî bölgede 392 kooperatif üyesiyle gerçekleştirilmiştir. Analizlerin sonucuna göre; kooperatife ortak olmada en etkili faktörlerin; gönüllülük, yöneticilerin güvenilir ve ulaşılabilir olması çıkmıştır.

Barraud-Didier vd. (2012), “The Relationship Between Members’ Trust and Participation in the Governance of Cooperatives: The Role of Organizational Commitment” (Üyelerin Kooperatif Yönetimine Katılımı ve Güveni Arasındaki İlişki: Örgütsel Bağlılığın Bir Rolü) başlıklı çalışmada; tarımsal kooperatiflerdeki üyelerin yönetime katılma davranışını açıklamayı amaçlamışlardır. Bu davranışta kooperatif üyesinin yönetime duyduğu güven ve onun yönetime katılma davranışı arasındaki ilişkide örgütsel bağlılığın aracı etkisi sınanmıştır. 259 Fransız tarımsal kooperatif üyesi üzerine dayalı sonuçlar; güvenin duygusal ya da bilişsel türüne bağlı olmaksızın; duygusal bağlılığın, kooperatiflerin yönetimine katılma ve güven arasındaki ilişkide aracı bir role sahip olduğunu göstermiştir.

Mahazril’Aini vd. (2012), Factors Affecting Cooperatives’ Performance In Relation To Strategic Planning and Members’ Participation (Üye Katılımı ve Stratejik Planlama ile Bağlantılı Olarak Kooperatif Performansını Etkileyen Faktörler) Malezya’da 2011-2020 yılları arasında ulusal kooperatif politikalarına yönelik, performans eksikliklerini geliştirmek için yaptığı çalışmada; yönetim, finans ve üyelerin katılımına ilişkin sorunlar tespit etmiştir. Üyelerin katılımı ve onların stratejik planlarına ilişkin kooperatifin performansını etkileyen faktörleri incelemiştir. Araştırma sonucuna göre kooperatif performansı ile stratejik planlama ve üyelerin katılımı arasında pozitif zayıf bir ilişki tespit etmiştir.

Ollila vd. (2011), “Changing Member Loyalty in Producer Cooperatives” (Üretim Kooperatiflerinde Üye Bağlılığının Değişimi) başlıklı çalışmada Finlandiyalı çiftçilerle, üretici kooperatiflerinde üye bağlılığındaki değişimi araştırmıştır. Araştırma sonuçları kooperatif üyelerinin yaşları ve ne kadar tarlaya sahip olduklarının üye bağlılığı için bir anlamı olmadığını göstermiştir.

Uysal (2011), “Kooperatiflerde Örgütsel Güvenin Ortakların Gelecekte Bekledi Performansa Etkisi: Konut Yapı Kooperatiflerine Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışmayı bir konut yapı kooperatifi örneklemini üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonucuna göre; örgütsel güvenin üç alt boyutuna ilişkin (kooperatif yöneticilere güven, kooperatifin üyelerine güven, kooperatif ortaklarına güven) faktörler ile ortaklarının gelecekte bekledi performansı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Sönmez (2011), “Kırsal Alanda Kadın Girişimcilerinin Desteklenmesinde Kooperatifçiliğin Rolü” başlıklı tez çalışması; kırsal alanda kadınlar tarafından kurulan tarımsal kalkınma kooperatiflerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma

sonuçlarına göre; kırsal alanda çalışan kadınların eğitim seviyelerindeki yetersizlik daha aktif çalışmalarına engel oldu u ancak çoğunun evli olmasına rağmen çalışmalara katılmada engelleri tarafından desteklendikleri ve cinsiyet ayrımcılığı konusunda sorun yaşamadıkları belirlenmiştir. Ek olarak ortakların, kooperatifçilik faaliyetlerine katılmaları hakkında diğer köydeki kooperatif üyesi olmayan insanlar tarafından desteklenmediği ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle; kırsal alanda kooperatif konusundaki yaygın çalışmalarının artırılarak kırsal kesim insanlarını kooperatifçilik konusunda bilinçlendirmenin kooperatif ortak sayısında önemli bir artışa layık olarak öngörüsüne ulaşılabilir.

Österberg ve Nilsson (2009), İsveç'teki bir tarımsal kalkınma kooperatifinde gerçekleştirdiği “Members’ Perception of Their Participation in the Governance of Cooperatives: The Key to Trust and Commitment in Agricultural Cooperatives” (Kooperatif Yönetimlerinde Üyelerin Katılım Algısı: Tarımsal Kooperatiflerde Bağımlılık ve Güven Anahtarı) başlıklı çalışması ile kooperatif yönetimine katılımda bağımlı üye algısı olmak üzere üyelerin yaşı, yönetim kurulu deneyimleri ve kârlılık tatminleri gibi çeşitli özellikleriyle, kooperatife bağımlılıkları ve yönetim kuruluna güvenleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Analiz sonuçlarına göre üyelerin kooperatife olan bağımlılıklarında ve kooperatifin yönetim kuruluna güvenmede; çiftçilik kârlılığına, üyelerin yaşına ve yönetim kurulu deneyime göre farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Yönetim kurulu deneyime sahip, kârlılık tatminleri yüksek ve 60 yaş üzeri üyelerin, kooperatife bağımlılıkları ve yönetime katılımları daha yüksektir. Bunun yanı sıra daha genç ve kârlılık tatmini yüksek olan üyeler yönetime daha fazla güven duymaktadır.

Toparlan (2009), çalışmasında “Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Eğitim Sorunu”nun belirlenmesi ve bu sorunlara çözüm getirilmesine yönelik bir alan araştırması yapmıştır. Araştırma sonuçları, kooperatifçilik eğitiminin birçok kuruluştan verilmeye çalışıldığını ancak altyapı ve koordinasyon eksikliği gibi çeşitli nedenlerle istenilen faydanın sağlanamadığını ortaya çıkarmıştır. Yöneticiler örgün eğitim kurumlarında verilen eğitimlerin yetersiz olduğunu, hükümetin kooperatifçilik eğitime gereken önemi vermediğini bu nedenle de bu eğitimi verecek öğretmenlerinin yetersiz kaldığını ve bu sürecin yöneticilerin eğitiminde önemli bir sorun olarak ortaya çıktığını dile getirmişlerdir.

Nilsson vd. (2009), kooperatiflerde üye davranışlarının modern piyasalardan farklı olduğunu değerlendirip ve “Are Traditional Cooperatives an Endangered Species? About Shrinking Satisfaction, Involvement and Trust” (Geleneksel Kooperatifler Tehdit Altında mı? Güven, Katılım ve Tatminin Azalması Hakkında) adlı çalışması ile bu kavramları varsayımlarla sınımlanmıştır. Geleneksel siveç kooperatif üyelerinin geniş bir anket çalışmasına dayanan analiz sonuçları; çok büyük ve karmaşık çalışma faaliyetlerine sahip geleneksel kooperatiflerde, ortakların artık kooperatiflerinde kontrole sahip olmadıklarını algılamalarına neden olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ortakların kontrol güçlerinin kooperatiflerinde de iktidar yapabileceklerine olan inançlarını yitirmesi, yönetime katılmama ve kooperatiflerinden memnun olmama sonuçlarını doğurmuştur. Bu başarısızlık kooperatifin gelişmesinden sorumlu tutulan yöneticiye güveni kaybetme ile sonuçlanmıştır.

Westgren vd., (2009), “Identification and Member Commitment to Agricultural Cooperatives” (Tarımsal Kooperatiflerde Üye Bağlılığı ve Özgüven) adlı makalesinde, tarımsal kooperatiflerdeki üyelerin beklentileri ve algıları arasındaki ilişkiyi bir sonuç olarak örgütsel bağlılıklarını araştırmıştır. Araştırma sonucuna göre; üyelerin beklentileri ve algıları arasındaki aralık azaldıkça, duygusal ve devam bağlılığının artacağına sonucuna ulaşmışlardır.

nan (2008), makalesinde ülkemizde uzun bir geçmişiyle sahip olan kooperatiflerin ortak sayısının çok olmasına karşılık; ürün pazarlama, girdi alımı, kredi temini gibi bazı konularda halen istenilen düzeye ulaşamadığını belirtmiştir. Bu sorunlardan yola çıkarak “Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli” başlıklı çalışmada kooperatifleri derinlemesine incelemiştir ve ülkemizdeki tarım kooperatiflerinin yerel, ulusal ve AB açısından sorunlarını saptamıştır ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmiştir.

Bilgin vd. (2007), “Kooperatif Ortaklarının Güven Duygusu ile Ortakların Performans-Tatmin Arasındaki İlişki: Türkiye’de Bir Uygulama” adlı çalışmasıyla kooperatiflerdeki güven algısı üzerinde durarak; kooperatif ortaklarının, kooperatif aracılığıyla elde ettikleri performans-tatmin üzerine odaklanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye ortaklarına yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Türkiye ortaklarının güven algısı, Türkiye ürünlerinin pazarlanması, üyelerin bilgilendirilmesi ve bunlar ile performans-tatmin arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre; ortakların elde ettiği performansta, Türkiye yöneticilerine olan güvenin etkisinin daha önemli olduğu görülmüştür.

James ve Sykuta (2006), “Farmer Trust in Producer and Investor-owned Firms: Evidence from Missouri Corn and Soybean Producers” (Yatırım Sahibi İirketler ve Üretici İirketlerde Çiftçilerin Güveni: Missouri Mısır ve Soya Üreticilerinden Bulgular) adlı makalesiyle kooperatiflerin, yatırım sahibi firmalara göre daha fazla güvene sahip olup olmadığını ara tırmı tır. 2000 Missouri mısır ve soya fasulyesi çiftçisinin anket sonuçlarına göre; çiftçinin güven ve dürüstlük algısı, kooperatifte yatırımcı firmalardan daha yüksektir ve güven, çiftçilerin tercihlerini açıklamada yatırımcı firmalardan ziyade kooperatif piyasası için önemli bir faktördür. Bir ba ka deyi le güven; çiftçinin ürününü yatırımcı firmadan ziyade, üretici firmalara satmasının nedenini açıklamaktadır.

Morrow vd., (2004), “The Cognitive and Affective Antecedents of General Trust Within Cooperative Organizations (Kooperatif Örgütleri çinde Genel Güvenin Öncülleri Duyusal ve Bili sel Güven) ba lıklı çalı masıyla güvenin öncülleri olarak, bili sel ve duyu sal güvenin toplamda genel güveni arttırdı nı ve kooperatif yönetimine duyulan genel güven arttıkça üyelerin kooperatif üyeliklerinden memnuniyet seviyelerinin arttı nı ortaya koymu lardır.

Chloupkova vd., (2003), “Building and Destroying Social Capital: The Case of Cooperative Movements in Denmark and Poland” (Sosyal Sermayenin Olu umu ve Yıkımı: Danimaka ve Polonya’da Kooperatif Hareketleri Örne i) adlı bu makalede kırsal kalkınmayı sosyal sermayeye ba lamı ve Danimarka ile Polonya’da ki tarımsal kooperatif hareketlerini kar ıla tırma yoluyla sosyal sermayenin önemi üzerinde durmu tur.

Hansen vd., (2002), “The Impact of Trust on Cooperative Membership Retention, Performance, and Satisfaction: an Exploratory Study” (Kooperatif Üyelerinin Tutundurma, Performans ve Tatmini Üzerinde Güvenin Etkisi: Bir Ara tırma Çalı ması) adlı çalı masında; kooperatif üyelerinin performans ve tatmin algıları üzerinde güvenin etkisini ara tırmı tır. ki farklı kooperatif üzerinde yapılan çalı ma özellikle, kooperatif üyelerinin üye devamlı nı sa lamada ve performans - tatmin algıları üzerinde güvenin oldukça önemli bir etkisi oldu unu ortaya koymu tur.

Borgen (2001), “Identification as a Trust-Generating Mechanism in Cooperatives” (Kooperatiflerde Güven Yaratma Mekanizması Olarak Özde le me) adlı bu makalesiyle özellikle menfaatlerin oldu u görülen kooperatiflerde ve di er üyeli e dayalı örgütlerde bir ki ide güven yaratma yöntemini ara tırmı tır. Güven

sa lamada üyelerin örgütle özde le mesinin önemli bir yöntem oldu unu ileri sürmü ve bu hipotezini sınıamı tır. Ara tırmanın sonuçları örgütlerdeki üyelerin örgütleriyle özde le meleri arttıkça kooperatif yönetiminin sadakatine güvenlerinin arttı mı destekleyen sonuçlara ula mı tır. Ayrıca temsilci olarak yönetimde deneyimli üyelerin kooperatifin bütünlü ünü korumaya daha fazla özen gösterdi i ortaya çıkmı tır.

Fulton (1999)'un “Cooperatives and Member Commitment” (Kooperatifler ve Üye Ba lılı ı) adlı çalı masının amacı; kooperatif organizasyonlarındaki üye ba lılı ının rolünü incelemektir. Çalı mada ba lılı ın kayna ı kooperatif ideolojisi olarak gösterilmi ve kooperatifin performansı üzerinde bu ideolojinin etkisi incelenmi tir. Ara tırmanın bir sonucu olarak; üye ba lılı ının, bir kooperatifin ba arısı ve sürdürülebilirli i açısından son derece önemli oldu u ortaya koyulmu tur. Bahsedilen kooperatif ideolojisinin ise geleneksel üye ba lılı ının azalmasıyla yıkıldı ını raporlamı lardır.

Lasley vd., (1997), “Strengthening Ethics Within Agricultural Cooperatives” (Tarımsal Kooperatiflerde Eti in Güçlendirilmesi) adlı raporunda; i letmelerden farklı olarak kooperatiflerin, toplu amaçlara do ru birlikte çalı mak için ortaklarına güvendiklerini ve etik de erlerin ise i birli inin olması için gerekli güvenin olu masına temel sa ladı ını belirtmi tir. Yayınladı ı raporla bir kooperatifin ba arılı olması için etik de erlere sahip olması gerekti ini ve yönetim kurulu veya ba kanın bunu daha da çok güçlendirmesi için neler yapabilece ini açıkladı tır.

3.1.3. Hipotezler

Ara tırmada; yönetime katılma algısının öncülleri olarak, örgütsel davranı literatüründen iki kavram kullanılmı tır: Güven ve Örgütsel Ba lılık. Bu kavramlar genel olarak çalı an ve örgüt arasındaki ili kiyi tanımlayan örgütsel davranı kavramlarıdır. Kooperatifin ortakları ise genellikle kendi kendilerinin patronu olan çalı anlar olsa da örgütsel ba lılık ve güven, onların kooperatifiyle ili kisinde sosyal bir ba lantı olarak görülebilir.

Çalı manın spesifik sorusu; kooperatif ortaklarının yönetime duydu u güven ve örgütsel ba lılı ı onların yönetime katılma algıları üzerinde etkili midir? olarak belirlenmi ve “de i kenler arasındaki ili kilerin varlı ı ve niteli i ile ilgili ifadeler” (Koçel, 2014: 30) olan hipotezler öyle geli tirilmi tir:

H_{a1}:Üyelerin kooperatif yönetimine duydu u güven ile yönetime katılım algıları arasında pozitif bir ili ki vardır.

H₀₁:Üyelerin kooperatif yönetimine duydu u güven ile yönetime katılım algıları arasında bir ili ki yoktur.

H_{a2}:Üyelerin duygusal ba lılıkları ile yönetime katılım algıları arasında pozitif bir ili ki vardır.

H₀₂:Üyelerin duygusal ba lılıkları ile yönetime katılım algıları arasında bir ili ki yoktur.

H_{a3}:Üyelerin normatif ba lılıkları ile yönetime katılım algıları arasında pozitif bir ili ki vardır.

H₀₃:Üyelerin normatif ba lılıkları ile yönetime katılım algıları arasında bir ili ki yoktur.

H_{a4}:Üyelerin devam ba lılıkları ile yönetime katılım algıları arasında negatif bir ili ki vardır.

H₀₄:Üyelerin devam ba lılıkları ile yönetime katılım algıları arasında bir ili ki yoktur.

3.1.4. Ara tırma Modeli

Çalı mada; tarımsal kalkınma kooperatiflerinde, üyelerin yönetime katılım algısını etkileyen faktörleri ortaya koyabilmek amacıyla, niceliksel ara tırma modellerinin bir yakla ımı olan ili kisel tarama modeli kullanılmı tır. Bu model ile de i kenlerimiz arasındaki birlikte de i imin varlı ı veya bu de i imin derecesi belirlenmeye çalı ılmı tır.

Ara tırmanın ba ımlı de i keni “yönetime katılım algısı”; ba ımsız de i kenleri ise “örgütsel ba lılık” ve “yönetime güven” olarak belirlenmi tir. Bu de i kenler ayrı ayrı toplanarak sembolle tirilmi ve ili kisel bir çözülemeye olanak sa layacak bir biçimde ölçme araçları kullanılmı tır. Böylece bir de i kende ki durumun bilinmesi ile di er de i kenlerin anla ılması sa lanmı tır.

3.1.5. Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evrenini, Türkiye’de varlığını devam ettiren toplam 7.531 tarımsal kalkınma kooperatifinin 800 bini aşan üyesi oluşturmaktadır. Tüm evrene ulaşmak zaman ve bütçe açısından olanaksız görünmektedir. Bu nedenle araştırma alanının daraltılması ve olası hataların engellenebilmesi için “çalışma evreni” seçimine gidilmiştir (Karasar, 2011: 110). Çalışma evreni Aydın ilinde 1979 tarihinden bu yana faaliyetini başarılı bir şekilde sürdüren 1741 ortaklı Ör-Koop kooperatifi olarak belirlenmiştir. Çalışma evreninden alınacak örneklem sayısının yeterliliğinin belirlenmesinde Balcı (2015)’nın önerdiği aşağıdaki formül esas alınmıştır (Balcı, 2015: 109).

N: Evren büyüklüğü

n: Örneklem büyüklüğü

d: Hoşgörü düzeyi (%95 güven ile 0,07 hata payı kabul edilerek)

t: Güven düzeyinin tablo değeri (1,81)

PQ: Maksimum örneklem büyüklüğü için örneklem yüzdesi (0,05*0,05=0,25)

$$n = \frac{t^2 \cdot (PQ)/d^2}{1 + (1/N) \cdot t^2 \cdot (PQ)/d^2}$$
$$n = \frac{(1,81)^2 \cdot \frac{0,25}{(0,05)^2}}{1 + \left(\frac{1}{1741}\right) \cdot (1,81)^2 \cdot \frac{0,25}{(0,05)^2}} = 171$$

Bu formüle göre örneklem büyüklüğü 171 olarak hesaplanmış ve Ör-Koop’tan tesadüfi örnekleme yöntemiyle 192 kooperatif ortağı çalışmaya alınmıştır.

Çalışma evrenine yönelik bilgi toplama aşamasında Ör-Koop kooperatifinin ilk kurucusu olan Mustafa Çakır Bey ile görüşülmüştür. Mustafa Bey kooperatifinin ilk kurulma aşamasını gururla ve heyecanla şöyle anlatmıştır:

“ 1978’de sanayi yemi sadece kooperatiflere veriliyordu. Bu nedenle Aydın ili Nazilli bölgesinde çiftçi aileleri, hayvancılık yapanlar sanayi yemi bulamamaktan şikâyetçiydiler. O zamanlar dünya bankasından kredi kullanarak hayvan çiftliği kurmuş ve örnek çiftçi seçilmiş birkaç arkadaşım da aynı dertten muzdaripti. Bu sorunun çözümü için bir araya gelip bir kooperatif kuralım dediğimde herkes bu konuya çok ilgi gösterdi. Örnek çiftçi seçilen bu çiftçiler başta olmak üzere 11 kişi 20 Kasım 1978 günü bir araya geldik ve kooperatif kurma fikrimizi hayata

geçirmeye karar verdik. O gün orada bulunan 11 ki iden, 7 yönetici 4 denetçi ismini belirleyerek kooperatifimizi kurma hazırlıklarına ba ladık. Mevcut kooperatifleri ziyaret ederek bilgilerimizi arttırdık ve gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra 28 Aralık 1978 günü ticaret sicil gazetesinde yayınlanarak Ör-Koop kooperatifimizi resmen kurmu olduk. Örnek uygulama çiftçilerinin ba ı çekmesi neticesiyle kooperatifimizi Ör-Koop (Örnek Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama Kooperatifi) olarak adlandırdık. Kooperatifçilik sürecimize ilk etapta bir depo ayarlayarak yem temini ile ba ladık. 1 A ustos 1980 günü ise ilk sütümüzü topladık. İlk gün 16 ton topladı ımız süt sonrasında 40 tonları a maya ba ladı. O tarihlerde kooperatifin imkânları çok sınırlıydı laktik asidi yükselme (bozulmaya yüz tutmu) sütleri de erlendirme imkânları arıyorduk. Bu artlar içerisinde basını ça ırıp medyatik gösteriler yapmanın yanı sıra köyde, kentte, kasabada yo un bir çaba ve yo un bir tanıtımla Ör-Koop'un kurulu undaki ruhu anlatmaya çalı tık. Felsefemiz yem almadan ziyade; yöresinin üreticisinin ürününü pazarlamak ve temel ihtiyaçlarını kar ılamak idi. O günün artlarında büyük süt firmaları ile yo un bir rekabet ortamına girildi ve onlara kar ı ayakta kalabilmek için çok büyük bir çaba sarf edildi. Ör-Koop yıkılmadı, bo ulmadı. Çünkü üretici kendi derdiyle u ra ıyordu kendi malını pazarlamaya çalı ıyordu. O günün artlarında Ör-Koop üreticisine en iyi imkanları sa lamak için çabaladı. Gerek ekonomik-sosyal gerekse siyasal çalı malar sonucunda iyi bir pazarlama yöntemi geli tirmeyi de ba armı tık. Süt üretiminin çok üst seviyelere çıkması ile de markala ma sa lanmı oldu ve Ör-Koop'un i levi hem tüketici hem de üretici bazında yükseldi. Üreticiden tüketiciye köprü görevi üstlenen Ör-Koop bu haliyle bu ülkenin ihtiyacı ve vazgeçilmezi olmu tur. Ve biz her ne kadar kurucusu olsak da bizden sonraki dönemlerde kooperatif yöneticili ini üstlenen arkadaşlarımız da layıkıyla burayı ayakta tutmak için elinden gelen gayreti göstermişlerdir. Ben o günün gü üm yıkayıcılarından en üst yöneticisine kadar herkese çok te ekkürlerimi sunuyorum. Bu fikirlerle kurdu umuz bu müessesenin ayakta kalması, büyümesi, ya aması bizlere onur veriyor.”

1979 yılında sa dıkları sütleri de er fiyatında sorunsuz satabilmek amacıyla 7 üretici tarafından Nazilli'de kurulan Ör-Koop 2014 yılı itibariyle 1741'i ortak, 2550'yi a kın üreticinin günlük ortalama 150 ton sütünü toplamaktadır. Günlük ortalama 130 ton sütü çe itli firmalara satmaktadır. Kooperatif topladı ı sütün, günlük ortalama 15-20 tonluk kısmını kendi bünyesindeki i letme tesisinde yo urt,

peynir, tereyağı ve ayran olarak üretimini yapmakta ve kooperatif merkezinde satılmayı gerçekleştirmektedir (<http://www.orkoop.com.tr/>, 2015).

3.1.6. Verilerin Toplanması

Araştırmada birincil veri kaynağı olarak kullanılan anket soruları, ilgili literatürden alınan, geçerlilik ve güvenilirlikleri kabul edilmiş ölçme araçlarıdır. Bu ölçme araçlarının veri sonuçları ile de hipotezlerin geçerlilikleri sınanmıştır.

Anketin öncelikli olarak pilot uygulaması yapılmış ve bu uygulamanın verileri geçerlilik, güvenilirlik ve faktör analizleri ile test edilmiştir. Analiz sonuçlarının iyi çıkmasıyla anket formlarının anlaşılır olduğu ve deyimleri temsil etme gücünün iyi olduğu anlaşılarak genelle uygulanması uygun görülmüştür.

3.1.6.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak yüz yüze anket yöntemi kullanılmış ve anket soruları 5'li Likert Tipi Ölçek şeklinde hazırlanmıştır. Maddelere ilişkin katılma düzeyini ifade etmek için; (1)Kesinlikle Katılmıyorum, (2)Katılmıyorum, (3)Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, (4)Katılıyorum ve (5)Kesinlikle Katılıyorum şeklinde dereceleme yapılmıştır.

Anket uygulamasına başlamadan önce üyelere, sorulara verilen cevapların gizli kalacağını ve sadece bilimsel bir çalışmada kullanılacağını bu nedenle soruların eksiksiz ve içtenlikle yanıtlanmasının çalışmaya katkısı açısından son derece önemli olduğu anlatılmıştır. Anket soruları tek tek okunarak izah edilmiş ve kendilerince uygun seçeneğin işaretlenmesi sağlanmıştır.

Anket beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Yönetime Katılım Algısı Ölçeği, ikinci bölümde Yönetime Güven Ölçeği, üçüncü bölümde Örgütsel Bağlılık Ölçeği, dördüncü bölümde Pro-Aktiflik Ölçümü ve son olarak da beşinci bölümde demografik sorular yer almaktadır.

3.1.6.2. Ölçme Araçları

Sosyal bilimlerde verilerin hangi ölçme aracıyla ve hangi ölçme aracının kullanıldığı en kritik konulardan biridir. Çünkü incelenen kavram ve konuya ait

de i kenlerin de eri ölçülemezse güvenilir bilgiye ulaşmak mümkün olmaz (Koçel, 2014: 30-31).

Buradan hareketle ara tırma konusunu olu turan de i kenleri ölçmek için literatürde geçerlilik ve güvenilirli i test edilmi ölçekler, kaynak gösterme suretiyle kullanılmı tır.

“Yönetime Katılım Algısı Ölçe i” için Österberg ve Nilsson (2009)’un “Members’ Perception of Their Participation in the Governance of Cooperatives: The Key to the Trust and Commitment in Agricultural Cooperatives” (Kooperatif Yönetimlerinde Üyelerin Katılım Algısı: Tarımsal Kooperatiflerde Ba lılık ve Güven Anahtarı) adlı makalesinde kullandı ı ölçekten yararlanılmı tır. Ölçek 5 maddeden olu maktadır.

“Yönetime Güven Ölçe i” için Österberg ve Nilsson (2009)’un “Members’ Perception of Their Participation in the Governance of Cooperatives: The Key to the Trust and Commitment in Agricultural Cooperatives” adlı makalesinde kullandı ı ölçekten yararlanılmı tır. Ölçek 8 maddeden olu maktadır.

“Örgütsel Ba lılık Ölçe i” toplamda 12 maddeden olu maktadır. Duygusal ba lılık için 4, devam ba lılı ı için 4 ve normatif ba lılık için 4 soru kullanılmı tır.

Çalı mada ankete katılan kooperatif üyelerinin duygusal ba lılık ve devam ba lılı mı ölçmek için; Allen ve Meyer (1984;1997)’in geli tirmi oldu u Westgren vd., (2009)’in “Identification and Member Commitment to Agricultural Cooperatives” (Tarımsal Kooperatiflerde Üye Ba lılı ı ve Özde le me) adlı çalı mada çiftçi kooperatifleri ile ili kili ö elerle adapte ederek kullanılmı oldu u duygusal ba lılık ve devam ba lılı na ait ölçek kullanılmı tır.

Allen ve Meyer (1997)’in geli tirmi oldu u normatif ba lılı a ait ölçek ise uzman çeviriciler aracılı ıyla Türkçeye uyarlanmı ve daha sonra çiftçi kooperatifleri ile ili kili ö elerle adapte edilerek kullanılmı tır.

Çalı mada demografik olarak 3 de i ken belirlenmi tir. Bu de i kenler; “üyelerin ya ı”, “e itim seviyeleri” ve “tarla ölçüsü”dür. Bu de i kenler, Cechın vd., (2013)’e göre modelin de i kenleri ile ba lantılıdır ve üyelerin kooperatife kar ı tutum ve davranı larında farklılık gösterebilir.

Cechın vd. (2013)’nin üyelerin “tarla ölçüsü” olarak belirledi i üçüncü de i kenden kasıt, tarladan elde edilen ürün miktarıyla orantılıdır. Bu nedenle çalı mada; uygulamaya alınan kooperatif örne inde elde edilen ürün, hayvanlardan

elde edilen süt miktarı oldu u için üyelerin tarla ölçüleri, üyelerin kooperatife verdi i ürün miktarı olarak ele tirilmi tir.

Ankete katılan kooperatif yelerinin “Pro-Aktiflik lm” için Cechın vd. (2013)’nin “Drivers of Pro-Active Member Participation in Agricultural Cooperatives: Evidence from Brazil” adlı makalesinde kullandı ı ölçekten yararlanılmı tir. Ölçekte katılımcı gruplar; Pasifler, Genel Destekleyiciler, Katılımcılar ve Pro-Aktifler olmak üzere 4 grupta de erlendirilmi tir.

3.1.7. Verilerin Analizi

Tesadüfi rnekleme yöntemiyle seçilen örneklemden 192 kooperatif üyesiyle anket çalı ması yapılmı elde edilen veriler, SPSS 21.0 paket programında de erlendirilmi ve sonuçlar tablolar yardımıyla gösterilmi tir.

Verilerin analizinde; Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi ile soruların faktör analizine uygunlu u test edildikten sonra faktör analizi yapılmı tir. Faktör Analizi ile gruplandırılan soruların Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmı tir. Faktör sayısının belirlenmesiyle lekler Yönetime Katılım Algısı (Katılım), Yönetime Güven (Güven), Duygusal Ba lılık (Dub), Normatif Ba lılık (Nob) ve Devam Ba lılı ı (Deb) olarak adlandırılmı tir. Böylece azalan yeni yapıdaki de i kenlerle korelasyon ve regresyon analizinin daha basit ve anla ılabılır eilde yorumlanması sa lanmı tir.

3.2. ARA TIRMANIN BULGULARI

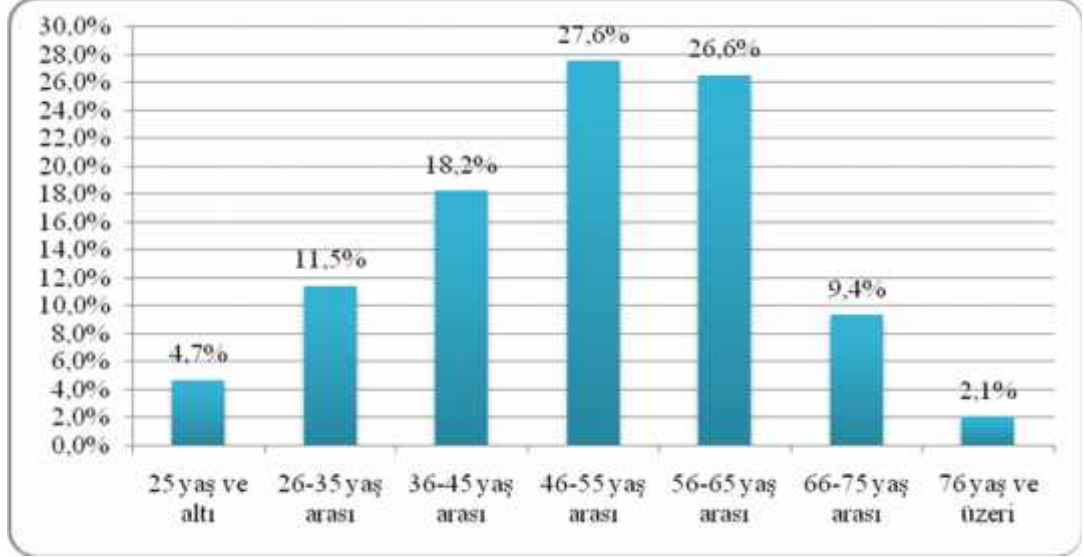
Çalı manın bu bölümünde; ankete katılan üyelerle ilgili tanımlayıcı istatistikler yapılmı , verilerin faktör analizi için uygunlu u de erlendirilmi , faktör, korelasyon ve regresyon analizlerinin sonuçlarına yer verilmi tir.

3.2.1. Tanımlayıcı istatistikler

Ankete katılan üyelerin demografik özellikleri ile ilgili oran ve yüzde dağılım hesaplamaları tablo 14’te özetlenmiştir.

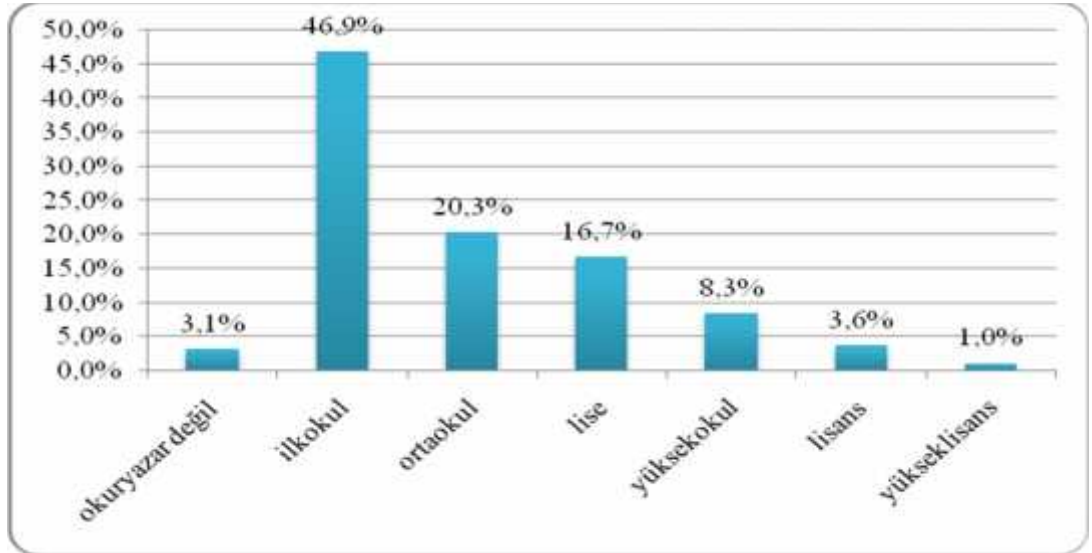
Tablo 14: Ankete Katılan Üyelerin Demografik Özellikleri

	N	%
Ya	25 ya ve altı	9 4,7%
	26-35 ya arası	22 11,5%
	36-45 ya arası	35 18,2%
	46-55 ya arası	53 27,6%
	56-65 ya arası	51 26,6%
	66-75 ya arası	18 9,4%
	76 ya ve üzeri	4 2,1%
	okuryazar değil	6 3,1%
Eğitim	İlkokul	90 46,9%
	Ortaokul	39 20,3%
	Lise	32 16,7%
	Yüksekokul	16 8,3%
	Lisans	7 3,6%
	Yüksek lisans	2 1,0%
Ürün Miktarı	20 litre ve daha az	19 9,9%
	21-30 litre	27 14,1%
	31-40 litre	25 13,0%
	41-50 litre	23 12,0%
	51-60 litre	19 9,9%
	61-70 litre	20 10,4%
	71 litre ve üzeri	59 30,7%

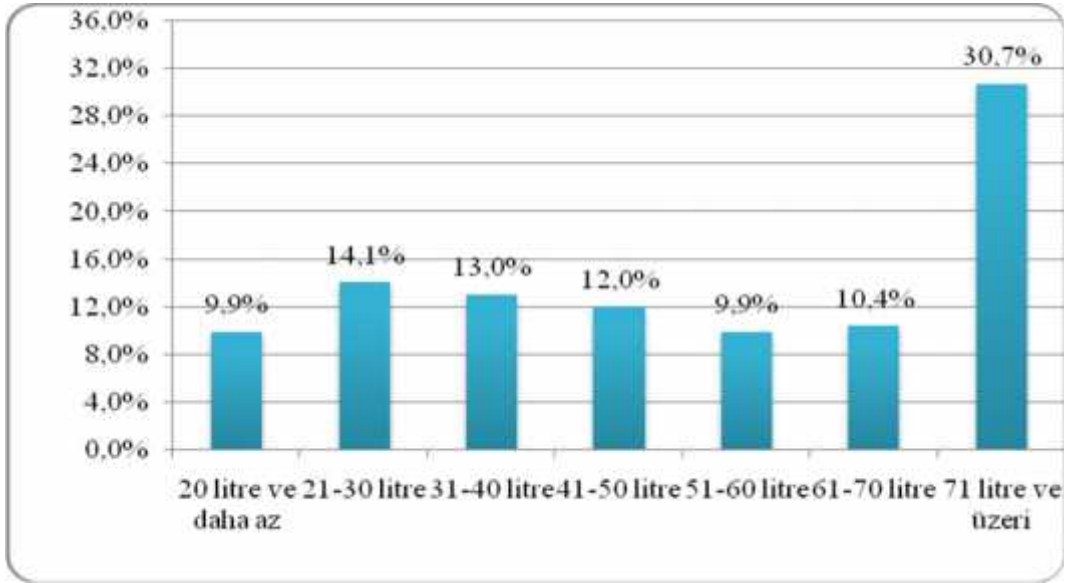
ekil 1: Üyelerin Ya Da ılım Grafi i

Tablo 14 ve ekil 1’de gösterilen bilgilere göre; kooperatif üyelerinin % 4,7’si 25 ya ve altı grupta, % 11,5’i 26-35 ya arasında, % 18,2’si 36-45 ya arasında, % 27,6’sı 46-55 ya arasında, % 26,6’sı 56-65 ya arasında, % 9,4’ü 66-75 ya arasında ve % 2,1’i 76 ya ve üzeridir. Örnek kooperatif içerisinde en az sayıdaki ya grubu 9 ki i ile 25 ya ve altı; 4 ki i ile 76 ya ve üzeri olarak görülmektedir. Ayrıca ankete katılan üyelerin en fazla 46-55 ya arası üyeler oldu u tespit edilmi tir.

ekil 2: Üyelerin E itim Durumları Da ılım Grafi i

Tablo 14 ve ekil 2’de gösterilen bilgilere göre; ankete katılan 192 kooperatif üyesinden 6 ki i okuryazar de ildir. 90 ki i ilkokul mezunu, 39 ki i ortaokul mezunu, 32 ki i lise mezunu, 16 ki i yüksekokul mezunu, 7 ki i lisans mezunu ve 2 ki i yüksek lisans mezunudur. Örnek kooperatif içerisinde üyelerin % 46.9’unun ilkokul mezunu olması ülkemizde kooperatifçilik alanında yapılan çalı malarda e itim düzeyinin çok dü ük seviyelerde oldu unu gösteren bulguları desteklemektedir (Altınkaya, 2010; Karlı ve Çelik, 2003).

ekil 3: Üyelerin Kooperatife Vermi Oldu u Günlük Ürün Miktarları Da ılım Grafi i

Tablo 14 ve ekil 3’te üyelerin günlük ürün miktarlarında görülen ürün “süt” ve “litre” cinsinden de erlendirilmi tir. Buna göre; ankete katılan 192 kooperatif üyesinden 19 ki i kooperatifine 20 litre ve daha az süt vermektedir. 27 ki i 21-30 litre arası, 25 ki i 31-40 litre arası, 23 ki i 41-50 litre arası, 19 ki i 51-60 litre arası, 20 ki i 61-70 litre arası ve 59 ki i 71 litre ve üzeri süt vermektedir. Örnek kooperatif içerisine üyelerin % 51’i yani yarıdan fazlası günde 51 litre ve üzeri süt vererek kooperatiflerinin faaliyetlerine katılmaktadır.

3.2.2. Katılımcı Grupların Pro-Aktiflik Ölçümü

Ankette görev durumu ile ilgili belirlenmesi istenen 2 seçenekli soru u ekilde yer almaktadır:

1. Ba kan ya da yönetim kurulu üyesi olarak kooperatif yönetiminde herhangi bir pozisyonda görev aldınız mı?”

( ) Evet ( ) Hayır

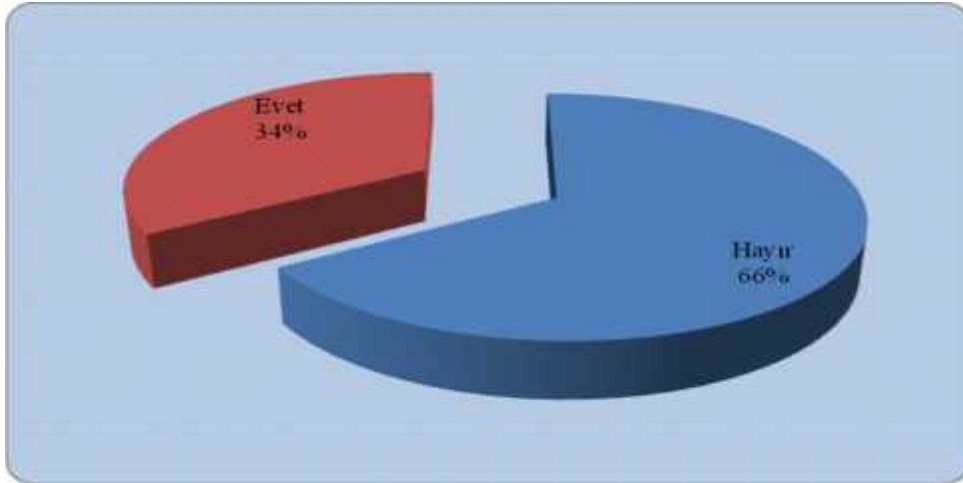
Ankette genel kurula katılım ile ilgili belirlenmesi istenen 3 seçenekli soru ise u ekilde yer almaktadır:

2. Kooperatifin genel kurulunda ne sıklıkla oy kullanıyorsunuz?”

( ) Hiç ( ) Bazen ( ) Her zaman

Tablo 15: Üyelerin Kooperatif Yönetiminde Görev Alma ve Genel Kurulda Oy Kullanma Durumları

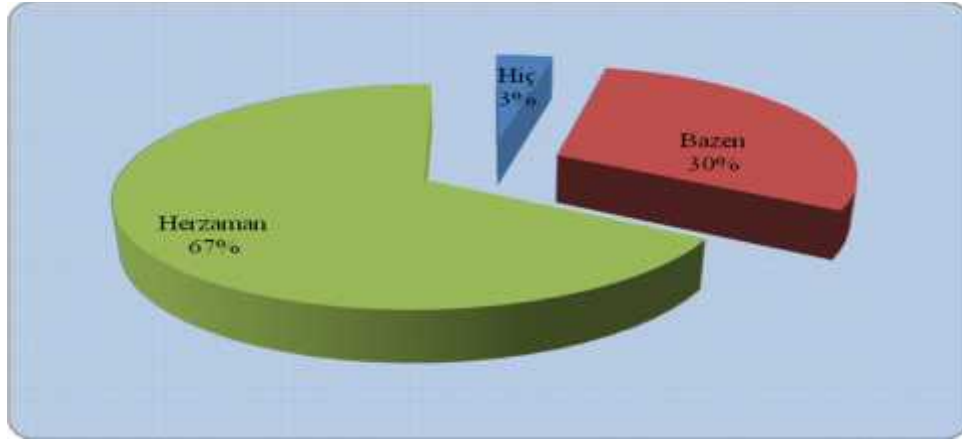
		n	%
Görev Alma Durumu	Evet	65	33,9%
	Hayır	127	66,1%
Oy Kullanma Durumu	Hiç	7	3,6%
	Bazen	57	29,7%
	Her zaman	128	66,7%

ekil 4: Üyelerin Kooperatif Yönetiminde Görev Alma Durum Grafi i

Tablo 15'e göre; ankete katılan üyelerin % 66'sı kooperatif içerisinde herhangi bir pozisyonda görev almadı ını belirtirken, % 34'ü ba kan ya da yönetim

kurulu üyesi olarak görev aldı nı belirtmi tir. Bir ba ka deyi le ankete katılan 192 üyeden 65'i kooperatifin herhangi bir kademesinde görev almı , 127'si ise herhangi bir kademede görev almamı tır. ekil 4'te kooperatif içerisinde ba kan ya da yönetim kurulu üyesi olarak herhangi bir pozisyonda görev almayan üyelerin daha büyük dilime sahip oldu u görülmektedir.

ekil 5: Üyelerin Genel Kurulda Oy Kullanma Durum Grafi i

Tablo 15'e göre; ankete katılan 192 kooperatif üyesinden 7'si genel kurulda hiç oy kullanmadı nı, 57'si bazen kullandı nı, 128'i ise her zaman oy kullandı nı belirtmi tir. Bu durumda ankete katılan üyelerin yakla ık % 67'sinin genel kurulda her zaman oy kullandı ı tespit edilmi tir. ekil 5'te verilen grafik ise ankete katılan kooperatif üyelerin büyük oranda her zaman oy kullandı nı göstermektedir.

Tablo 16: Katılımcıların Pro-Aktiflik Ölçümü

	Pasifler	Genel Destekleyiciler	Katılımcılar	Pro Aktifler
1. "Kooperatifin genel kurulunda ne sıklıkla oy kullanıyorsunuz?" (Hiç/Bazen/Her zaman) (0;1;2)	0	1	2	1 ya da 2
2. "Ba kan ya da yönetim kurulu üyesi olarak kooperatif yönetiminde herhangi bir pozisyonda görev aldınız mı?"(Evet ya da Hayır) (1;0)	0	0	0	1
Toplam Skor	0	1	2	3

Kaynak: Cechin vd., 2013: 455.

Soruların puan hesaplamaları yapılırken, genel kurula katılım için (hiç=0, bazen=1, her zaman=2) ve kooperatifin yönetiminde herhangi bir pozisyonda görev alma için (evet=1, hayır=0) de erleri kullanıldı.

Genel kurula katılım ile yönetimde herhangi bir pozisyonda görev alma puanları toplanarak elde edilen katılımcı gruplar tablo 16’da özetlendi. Herhangi bir pozisyonda görev alan ve bazen ya da her zaman katılanlar “pro-aktif”; hiçbir pozisyonda görev almayan ve genel kurula hiç katılmayanlar “pasifler”; hiçbir pozisyonda görev almayan ancak genel kurula bazen katılanlar “genel destekleyiciler”; hiçbir pozisyonda görev almayan ve genel kurula her zaman katılanlar “katılımcılar” olarak gruplandırıldı.

Tablo 17: Katılımcı Grupların Frekans ve Yüzde Da ılımı

	n	%
Pasifler	7	3,6%
Genel Destekleyiciler	43	22,4%
Katılımcılar	77	40,1%
Pro-aktifler	65	33,9%

Tablo 17’de katılımcı grupların frekans ve yüzde da ılımlarına baktı ımızda, ankete katılan 192 kooperatif üyesinden 7’si pasifler, 43’ü genel katılımcılar, 77’si katılımcılar ve 65’i pro-aktifler grubuna girmektedir. Söz konusu katılımcı gruplarından toplamda 185 ki i genel katılımcı, katılımcı ya da pro-aktif katılımcı olarak genel kurula katılmakta ve oy kullanmaktadırlar. % 96,4’lük bir dilimi içeren bu oran üyelerin kooperatif yönetimine katılımının bilincinde oldu u göstermektedir.

3.2.3. Faktör Analizi

nsanların belli bir olguya ili kin dü üncelerini tek bir soruyla ölçemeyiz. Olguyu birbirini destekleyen yönleriyle ölçebildi imiz takdirde ba arılı bir sonuç alabiliriz (Eymen, 2007: 81).

Faktör analizi, birbirleri ile ili kili veri yapılarını birbirinden ba ımsız ve daha az sayıda yeni veri yapılarına dönü türmek, bir olu umu ya da olayı açıkladıkları varsayılan de i kenleri gruplayarak ortak faktörleri ortaya koymak, bir

oluşumu etkileyen değişkenleri gruplamak amacıyla başvurulan bir yöntemdir (Özdamar, 2013: 234).

Çalışmanın bu bölümdeki amacı; faktör analizi ile çok sayıdaki değişken arasındaki ilişkiden yararlanarak ortak boyut belirlemek ve elde edilen daha az sayıda değişken ile regresyon analizini gerçekleştirebilmektir. Bunun için ankette kullanılan her bir ölçüme ayrı ayrı faktör analizi uygulanmıştır. Analizde faktör sayısı, özdeğere ve kırılım grafiğine göre hesaplanmıştır.

Özdeğere (Eigenvalues) göre genel olarak özdeğeri 1 ya da 1'den büyük olan faktörler önemli, 1'den küçük olan faktörler önemsiz sayılır ve modele dahil edilmez. Kırılım (Scree plot) yönteminde ise faktörlerin özdeğerlerine dayalı olarak çizilen grafik incelenir ve faktörler arasındaki mesafesi en uzun olanlar çözüme dahil edilir (Nakip, 2006: 431).

Buna göre ankette kullanılan ölçümlere ait faktör analizi yapılırken özdeğeri 1 ve 1'den büyük olan faktörler modele dahil edilerek ve ayrıca kırılım grafikleri incelenerek analizler gerçekleştirilmiştir.

3.2.3.1. Verilerin Faktör Analizi için Uygunluğunun Değerlendirilmesi

KMO-Bartlett testi çalışmada örneklemeden elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığını belirler.

KMO ölçütü 0,9 ile 1 arasında olduysa mükemmel, 0,8 ile 0,89 arasında olduysa çok iyi, 0,7 ile 0,79 arasında olduysa iyi, 0,6 ile 0,69 arasında olduysa orta, 0,5 ile 0,59 arasında olduysa zayıf ve 0,5'in altında olduysa veri setinin faktör analizi için uygun olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2012: 207; Aydın, 2007:4).

Bartlett testi ile veri matrisinin birim matris olup olmadığına, değişkenler arasındaki korelasyonun yeterli olup olmadığına karar verilir. P value değeri $< 0,05$ ise veri seti faktör analizi için uygundur denilebilir (Gürü ve Astar, 2014: 373).

Bu doğrultuda çalışmada kullanılan ölçümlerin KMO ve Bartlett testlerinin sonuçları tablo 18'de gösterilmektedir.

Tablo 18: Ölçeklerin Faktör Analizine Uygunlu una li kin Veriler

	KMO	Bartlett (p)
Yönetime Katılım Algısı Ölçe i	,846	,000
Yönetime Güven Ölçe i	,864	,000
Örgütsel Ba lılık Ölçe i	,902	,000

Tablo 18’de görüldü ü gibi, yönetime katılım algısı ölçe inin KMO de eri 0,85; yönetime güven ölçe inin KMO de eri 0,86 ve örgütsel ba lılık ölçe inin KMO de eri 0,90 olarak tespit edilmi tir. Bu de erler örneklem büyüklü ünün faktör analizi için çok iyi oldu unu gösterir.

Ayrıca tablo 18’den Barlett testi sonuçları incelendi inde ise üç ölçe e ait Bartlett (p) de erlerinin ,000 oldu u görülmektedir. Bu de erin 0,05’ten küçük oldu u anlamına gelir ki veri seti faktör analizi için uygundur denilebilir.

KMO ve Barlett testi sonuçlarına dayanarak, verilerin çok de i kenli normal da ılımdan geldi i ve de i kenler arasında faktör analizi yapmaya yeterli bir ili kinin oldu u söylenebilir.

3.2.3.2. Yönetime Katılım Algısı Ölçe i Faktör Analizi

Yönetime katılım algısı ölçe i soruları; faktör analizinin daha rahat de erlendirilebilmesi açısından, Katılım1, Katılım2, Katılım3, Katılım4 ve Katılım5 olarak numaralandırılarak tablo 19’da gösterilmi tir.

Tablo 19: Yönetime Katılım Algısı Ölçe i Soruları

Katılım1: Ortaklar kooperatifin yönetim sürecine katılırsa, kooperatifin yönetimini etkileyebilir.
Katılım2: Kooperatifin yönetim sürecine katılırsam, bu yolla ekonomik durumumu yükseltebilirim.
Katılım3: Kooperatifin yönetim sürecine katılırsam, kooperatif bünyesindeki birliktelik ve aidiyet hissi güçlenecek.
Katılım4: Kooperatifin yönetim sürecine katılırsam kooperatifi etkileyen faaliyetlerin bir parçası olabilirim (yatırım kararlarının alınması, yönetim kurulu üyelerini seçme gibi).
Katılım5: Kooperatifin yönetim sürecine katılmak benim için oldukça önemlidir.

Tablo 19.1: Yönetime Katılım Algısı Ölçe i Faktörü Madde Yük De erleri

Maddeler	Yük De erleri
Katılım5	,760
Katılım4	,663
Katılım3	,659
Katılım1	,590
Katılım2	,513

Tablo 19.1 yönetime katılım algısı ölçe inin madde yük de erlerini göstermektedir. Bu tabloda yer alan sonuçlara göre; Katılım1, Katılım2, Katılım3, Katılım4 ve Katılım5 maddelerinin yük de erlerinin sırasıyla 0.59, 0.51, 0.66, 0.66 ve 0.76 oldu u ve bu de erlerin Güri ve Astar (2014)'a göre e ik yük de eri olan 0.40'dan büyük oldu u gözlenmektedir (Güri ve Astar, 2014: 375).

Tablo 19.2: Yönetime Katılım Algısı Faktörü Bile nlerinin Faktör Yükleri

Maddeler	Bile n
Katılım5	,872
Katılım4	,815
Katılım3	,812
Katılım1	,768
Katılım2	,716

Tablo 19.2'de ise tek faktör altında toplanan maddelerin o boyutla olan korelasyonunu gösteren yük de erleri ele alındı ında tüm de erlerin 0.40'den büyük oldu u ve tek faktör altında toplandı ı görülmektedir. Katılım5'e ait soru 0.87 ile en yüksek yük de erine sahiptir.

Maddelerin her birinin e ik yük de erinin üzerinde çıkmasıyla analizin devamında ölçe in kaç faktörlü olaca nı kesinle tirmek için varyans açıklayıcılı nı gösteren tabloya bakılabilir.

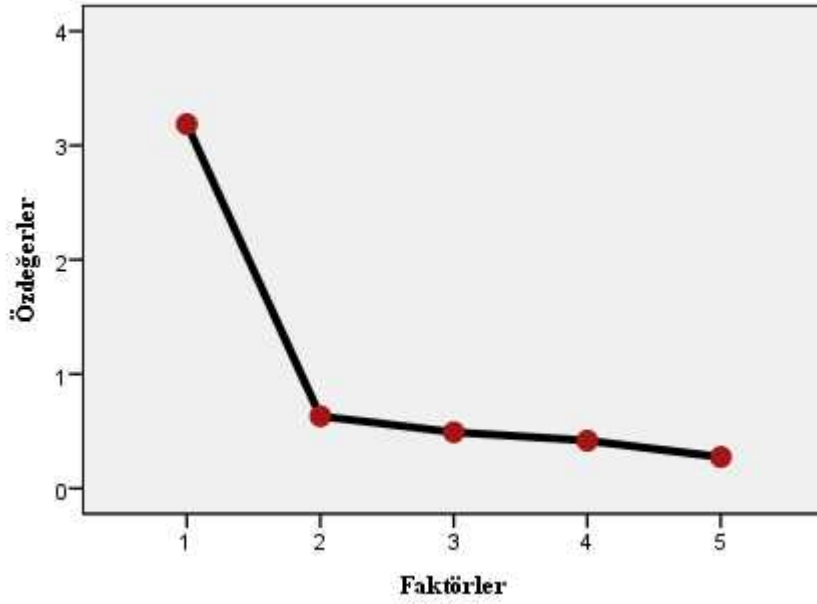
Tablo 19.3: Yönetime Katılım Algısı Faktörü Varyans Açıklayıcılığı Tablosu

Bileşenler	Bağımlı Öz Değerleri			Döndürülmemi Varyans Değerleri		
	ÖzDeğer	Varyans %	Kümülatif %	ÖzDeğer	Varyans %	Kümülatif %
1	3,185	63,707	63,707	3,185	63,707	63,707
2	,631	12,617	76,324			
3	,492	9,831	86,155			
4	,418	8,360	94,515			
5	,274	5,485	100,000			

Tablo 19.3 varyans açıklayıcılığı tablosunda yönetime katılım algısı ölçeğinin kaç faktörden oluştuğu ve bu faktörün ölçülmek istenen olguyu ne derecede ölçtüğü görülmektedir. Bağımlı öz değerleri bölümünün; özdeğer sütununda yer alan değerler her madde için özdeğerleri, yanında yer alan varyans sütununda her maddenin açıkladığı varyans oranları ve kümülatif sütunu ise açıklanan varyans oranlarının artan birikimli değerlerini ifade etmektedir.

Döndürülmemi varyans değerleri bölümü ise; özdeğer 1'den büyük olan faktör adayları hakkında bilgileri içermektedir. Burada "birikimli varyans miktarı tatmin edici bir düzeye gelene kadar faktörler modele alınır. Kaynaklar, bu düzeyin sosyal alanlarda %60 olmasını, tıp ve ilaç sektörü gibi hassas sektörlerde bu oranın % 95'lere kadar çıkarılabileceğini önermektedir" (Nakip, 2006: 423).

Bu bilgiye ve tablo 19.3'te yer alan sonuçlara göre, 5 madde için özdeğer 1'in üzerinde olan tek faktör bulunmaktadır ve bu faktör toplam varyansın % 63,71'ini açıklamaktadır. Bir başka deyişle 1 faktör ve 5 sorudan oluşan anketin bu bölümü üyelerin yönetime katılım algısını % 63,71 oranında ölçmektedir. Ancak burada 1 faktör kararını kesinleştirmeden önce ekil 6'da görülen faktör kırılım grafiğinin incelenmesi gerekmektedir.

ekil 6: Yönetime Katılım Algısı Ölçeği Faktörü Kırılım Grafiği

ekil 6'daki faktör kırılım grafiği incelendiğinde ilk noktadan sonra çizginin yatayla paralel ve eğrinin benzer şekilde devam ettiği görülmektedir. İlk noktada hızlı bir düşüş söz konusuysen ikinci noktadan sonra eğim benzer olmaktadır.

Tablo 19.3'de varyans açıklayıcılığı tablosu ve ekil 6'da görülen faktör kırılım grafiğine göre faktör sayısının 1 olarak belirlenmesine karar verilmiştir.

3.2.3.3. Yönetime Güven Ölçeği Faktör Analizi

Yönetime güven ölçeği soruları, faktör analizinin daha rahat değerlendirilebilmesi açısından; Güven1, Güven2, Güven3, Güven4, Güven5, Güven6, Güven7 ve Güven8 olarak numaralandırılıp tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20: Yönetime Güven Ölçe i Soruları

- Güven1:** Kooperatif yönetimi, ortaklarının fikrini alarak kooperatifi yönetir.
- Güven2:** Kooperatif yönetimi, seçimle i ba ma geldi i için ortaklar kooperatifin faaliyetlerini bireysel olarak etkileyemezler.
- Güven3:** Kooperatif yönetimi, ki isel çıkarlarından çok kooperatifin ba arısı için çaba sarf eder.
- Güven4:** On yıl öncesi ile kar ıla tırıldı nda kooperatif yönetiminin, ortakların menfaatleri do rultusunda davrandı mı bilmek daha kolay hale gelmi tir.
- Güven5:** On yıl öncesi ile kar ıla tırıldı nda kooperatif yönetiminin, yaptı ı faaliyetleri bilmek daha kolay hale gelmi tir.
- Güven6:** Kooperatifin yönetim sistemi kooperatifi ba arılı bir ekilde yönetemedi inde, yönetim sistemi de i tirilmelidir (daha profesyonel bir yönetim sistemi getirilmesi gibi).
- Güven7:** Kooperatif yönetiminin, profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmesi ortakları olumlu yönde etkiler.
- Güven8:** On yıl öncesi ile kar ıla tırıldı nda kooperatif yönetiminin almı oldu u kararlar, beklentilerimi daha iyi kar ılamaktadır.

Tablo 20.1: Yönetime Güven Ölçe i Faktörü Madde Yük De erleri

Maddeler	Yük De erleri
Güven4	,691
Güven5	,680
Güven3	,658
Güven8	,646
Güven1	,639
Güven7	,474
Güven6	,333
Güven2	,310

Tablo 20.1'deki sonuçlara göre; Güven2 ve Güven6 maddelerinin yük de erleri sırasıyla 0.31 ve 0.33 de erini aldı ı ancak bu de erlerin Güri ve Astar (2014)'a göre e ik yük de eri olan 0.40'ın altında kaldı ı gözlenmektedir (Güri ve Astar, 2014: 375). Bu nedenle Güven2 ve Güven6 maddeleri çıkartılarak faktör analizi tekrarlanmı tır.

Tablo 20.2: Yönetime Güven Ölçe i Faktörü Madde Yük De erleri

Maddeler	Yük De erleri
Güven4	,748
Güven5	,739
Güven8	,694
Güven3	,686
Güven1	,633
Güven7	,407

Söz konusu maddelerin çıkarılarak tekrar edilen faktör analizinden elde edilen de erler tablo 20.2’de gösterilmiştir. Buna göre maddelerin her birinin e ik yük de eri olan 0.40’ın üzerinde çıkmasıyla faktör analizine devam edilebilir.

Tablo 20.3: Yönetime Güven Faktörü Bile enlerinin Faktör Yükleri

Maddeler	Bile en
Güven4	,865
Güven5	,859
Güven8	,833
Güven3	,828
Güven1	,795
Güven7	,638

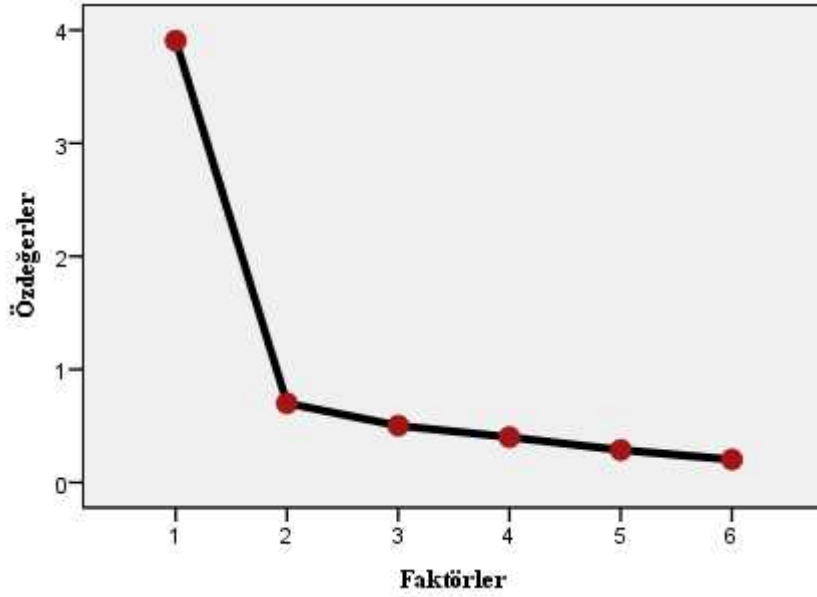
Tablo 20.3’de ise tek faktör altında toplanan maddelerin o boyutla olan korelasyonunu gösteren yük de erleri ele alındı nda tüm de erlerin 0.40’dan büyük oldu u ve tek faktör altında toplandı ı görülmektedir. Güven4’e ait soru 0.87 ile en yüksek yük de erine sahiptir.

Analizin devamında ölçe in kaç faktörlü olaca nı belirleyebilmek için varyans açıklayıcılı nı gösteren tabloya bakılabilir.

Tablo 20.4: Yönetime Güven Faktörü Varyans Açıklayıcılı ı Tablosu

Bile enler	Ba langıç Öz de erleri			Döndürülmemi Varyans De erleri		
	Özde er	Varyans %	Kümülatif %	Özde er	Varyans %	Kümülatif
1	3,907	65,110	65,110	3,907	65,110	65,110
2	,701	11,681	76,791			
3	,502	8,371	85,162			
4	,400	6,674	91,835			
5	,287	4,782	96,617			
6	,203	3,383	100,000			

Tablo 20.4'te yer alan sonuçlara göre; 6 madde için öz de eri 1'in üzerinde olan tek faktör bulunmaktadır ve bu faktör toplam varyansın % 65,11'ini açıklamaktadır. Bir ba ka deyi le 1 faktör ve 6 sorudan olu an anketin bu bölümü üyelerin yönetime güvenini % 65,11 oranında ölçmektedir. Ancak burada 1 faktör kararını kesinle tirmeden önce ekil 7'de görülen faktör kırılım grafi inin incelenmesi gerekmektedir.

ekil 7: Yönetime Güven Faktörü Kırılım Grafi i

ekil 7'deki faktör kırılım grafi i incelendi inde ilk noktadan sonra çizginin yatayla tı ı ve e rinin benzer ekilde devam etti i görülmektedir. İlk noktada hızlı bir dü ü söz konusuyken ikinci noktadan sonra e im benzer olmaktadır.

Tablo 20.4'te varyans açıklayıcılı ı tablosu ve ekil 7'de görülen faktör kırılım grafi ine göre faktör sayısının 1 olarak belirlenmesine karar verilmi tir.

3.2.3.4. Örgütsel Ba lılık Ölçe i Faktör Analizi

Faktör analizinin daha rahat de erlendirilebilmesi açısından; duygusal ba lılık soruları Dub1, Dub2, Dub3, Dub4; normatif ba lılık soruları Nob1, Nob2, Nob3, Nob4 ve devam ba lılı ı soruları Deb1, Deb2, Deb3, Deb4 olarak numaralandırılıp tablo 21'de gösterilmi tir.

Tablo 21: Örgütsel Ba lılık Ölçe i Soruları

- Dub1:** Bu kooperatife kar ı güçlü bir ba lılık hissediyorum.
Dub2: Kooperatifimde kendimi aileden biri gibi hissediyorum.
Dub3: Bu kooperatife kar ı "duygusal ba lılık" hissediyorum.
Dub4: Bu kooperatif benim için çok büyük anlama sahip.
Nob1: İmdi kooperatifimden ayrılırsam kendimi suçlu hissederim.
Nob2: Kooperatifime çok ey borçluyum.
Nob3: Bu kooperatif benim sadakatimi hak ediyor.
Nob4: Kendi yararına bile olsa kooperatifimden İmdi ayrılmak do ru olmaz.
Deb1: Bu kooperatiften ayrılmayı dü ünmek için çok az seçene e sahip oldu umu hissediyorum.
Deb2: Bu kooperatiften ayrılmaman olumsuz sonuçlarından biri mevcut alternatiflerin yetersiz olmasıdır.
Deb3: İstesem bile İmdi bu kooperatiften ayrılmak benim için çok zor olur.
Deb4: Bu kooperatiften İmdi ayrılmak istedi ğime karar verirsem, hayatım çok fazla alt üst olur.

Tablo 21.1: Örgütsel Ba lılık Ölçe i Faktör Yükleri

Maddeler	Faktör Yükleri
Dub1	,907
Dub2	,844
Dub4	,819
Dub3	,808
Nob3	,793
Deb1	,780
Deb4	,738
Nob2	,711
Nob1	,705
Deb2	,678
Deb3	,611
Nob4	,571

Tablo 21.1 örgütsel ba lılık ölçe inin faktör yüklerini göstermektedir. Bu tabloda yer alan sonuçlara göre maddelerin yük de erleri sırasıyla; Dub1, Dub2, Dub3 ve Dub4 için 0.90, 0.84, 0.81, 0.82; Nob1, Nob2, Nob3 ve Nob4 için 0.71, 0.71, 0.79 ve 0.57; Deb1, Deb2, Deb3 ve Deb4 için 0.78, 0.68, 0.61 ve 0.74; oldu u ve bu de erlerin Güri ve Astar (2014)'e göre e ik yük de eri olan 0.40'tan büyük oldu u gözlenmektedir (Güri ve Astar, 2014: 375).

Tablo 21.2: Örgütsel Bağlılık Faktörü Bileşenlerinin Döndürülmü Faktör Yük Değerleri

Maddeler	Bileşenler		
	1	2	3
Dub1	,928		
Dub2	,901		
Dub4	,891		
Dub3	,887		
Nob1			,758
Nob2			,555
Nob3			,398
Nob4			,339
Deb1		,824	
Deb2		,771	
Deb3		,683	
Deb4		,380	

Faktörlerin döndürme işlemlerinde, bileşenlerin daha iyi yorumlanmasına yönelik yapılan ve en yaygın olarak kullanılan Varimax dik döndürme tekniğinden yararlanılmıştır (Özdamar, 2013: 246-247). Tablo 21.2'deki döndürülmü faktör yük değerleri tablosu incelendiğinde Deb4, Nob3 ve Nob4 maddelerinin yük değerinin geçerli olan 0.40 değerinin altında çıktığı gözlenmiştir. Bu nedenle en iyi sonuç alınıncaya kadar maddeler teker teker faktörden çıkarılıp analiz yenilenmiştir. Son olarak Deb4 maddesinin ölçekten çıkarılmasıyla en iyi sonuç elde edilmiştir.

Tablo 21.3: Örgütsel Bağlılık Faktörü Bileşenlerinin Döndürülmü Faktör Yük Değerleri

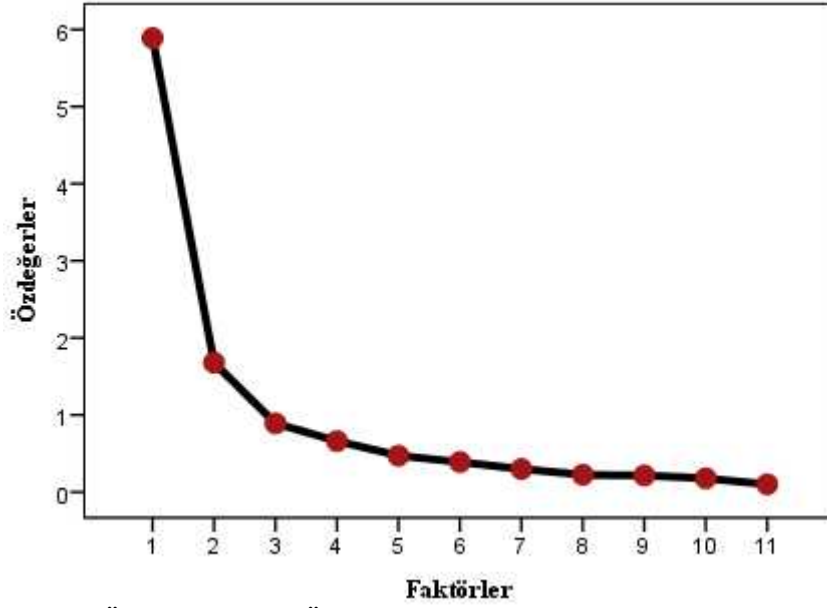
Maddeler	Bileşenler		
	1	2	3
Dub1	,896		
Dub3	,882		
Dub2	,872		
Dub4	,833		
Nob1		,905	
Nob2		,687	
Nob4		,622	
Nob3		,599	
Deb1			,784
Deb2			,761
Deb3			,748

Deb4 maddesinin faktörden çıkarılmasıyla diğer maddelerin faktör yük de erlerinin de her birinin e ik yük de erinin (0.40) üzerinde çıkmasıyla analizin devamında ölçe in kaç faktörlü olacağını belirleyebilmek için varyans açıklayıcılı mı gösteren tabloya bakılabilir.

Tablo 21.4: Örgütsel Ba lılık Faktörü Varyans Açıklayıcılı ı Tablosu

Bile en ler	Ba langıç Öz de erleri			Döndürülmü Varyans De erleri		
	Özde er	Varyans %	Toplam %	Özde er	Varyans %	Toplam %
1	5,891	53,551	53,551	4,224	38,396	38,396
2	1,679	15,265	68,816	2,389	21,722	60,118
3	,890	8,095	76,910	1,847	16,792	76,910
4	,661	6,010	82,920			
5	,472	4,294	87,214			
6	,388	3,531	90,745			
7	,300	2,723	93,468			
8	,223	2,029	95,497			
9	,216	1,960	97,457			
10	,179	1,626	99,083			
11	,101	,917	100,000			

Faktör analizi sonucuna göre; 11 madde için öz de eri 1'in üzerinde olan üç faktör belirlenmiştir. Birinci faktör toplam varyansa %38.40, ikinci faktör toplam varyansa %21.72 ve üçüncü faktör toplam varyansa %16.79 katkı yapmaktadır. Tüm faktörler toplam varyansın % 76,91'ini açıklamaktadır. Bir ba ka deyi le üç faktör ve 11 sorudan oluşan anketin bu bölümü üyelerin örgütsel ba lılı mını % 76,91 oranında ölçmektedir. Ancak burada 1 faktör kararını kesinle tirmeden önce ekil 8'de görülen faktör kırılma grafi inin incelenmesi gerekmektedir.

ekil 8: Örgütsel Bağlılık Ölçeği Faktör Kırılım Grafiği

ekil 8'deki faktör kırılım grafiği incelendi inde üçüncü noktadan sonra çizginin yatayla paralel ve eğrinin benzer şekilde devam ettiğ i görülmektedir. İlk üç noktada hızlı bir düşüş söz konusuken dördüncü noktadan sonra eğim benzer şekilde devam etmektedir.

Tablo 21.4'de varyans açıklayıcılığı tablosu ve ekil 8'de görülen faktör kırılım grafiğine göre faktör sayısının 3 olarak belirlenmesine karar verilmiştir.

3.2.4. Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik derecesi, bir ölçme aracının tekrarlanan ölçümlerde aynı sonucu verme derecesinin göstergesidir. Sosyal olguları ölçmek için kullanılan anketlerde, soruların ifade ediliş şekli çok önemlidir. Farklı kişiler tarafından farklı şekillerde yorumlanabilecek ifadeler ölçüm sonuçlarının güvenilirliğini düşürür. Bu nedenle sorular herkes tarafından aynı anlam yüklenecek şekilde tasarlanmalı olmalıdır. Ayrıca daha önce güvenilirlik analizleri yapılmış bir ölçek yabancı bir dilden çevrilmiş ise güvenilirlik analizlerinin tekrarlanması gerekir. Çünkü belli bir kültürde herkes için aynı anlam ifade eden olgular, diğer bir kültürde farklı şekilde yorumlanabilir (Eymen, 2007: 74-76).

Tablo 22: Ölçek Güvenirlili inin Yapısal De erlendirilmesi

SINIRLARI	SONUÇ
< 0,40	Ölçek güvenilir de ildir bu nedenle yeniden düzenlenmelidir.
0,40 < 0,50	Ölçek oldukça dü ük güvenilirlik düzeyine sahiptir. Ölçe in yeniden düzenlenmesi uygun olur.
0,50 0,60	Ölçek dü ük güvenilirlik düzeyine sahiptir. yile tirme çalı masının yapılması uygun olur.
0,60 < 0,70	Ölçek yeterli güvenilirlik düzeyine sahiptir. Taramalarda kullanılabilir.
0,70 < 0,90	Ölçek yüksek güvenilirlik düzeyine sahiptir. Bilimsel yargıların olu turulmasında güvenle kullanılabilir.
0,90	Ölçek çok yüksek güvenilirlik düzeyine sahiptir. Bilimsel yargıların olu turulmasında oldukça yüksek güvenilirlik düzeyinde kullanılabilir.

Kaynak: Özdamar, 2013: 555.

Tablo 23: Faktörlerin Tanımlayıcı istatistikleri ve Güven katsayısı

	AO	Ss	Madde sayısı	Cr alpha
Katılım	3,86	,97	5	,853
Güven	4,12	,87	6	,890
Dub	4,11	1,01	4	,948
Deb	3,01	,92	3	,684
Nob	3,79	1,00	4	,850
Ba lılık (toplam)	3,60	0,935	11	,783

Tablo 22'deki ölçek güvenilirli inin yapısal de erlendirilmesine göre; tablo 23'de 5 maddeden olu an yönetime katılım algısı ölçe i için ($\alpha = 0,853$), 6 maddeden olu an yönetime güven ölçe i için ($\alpha = 0,890$) ve 4 maddeden olu an normatif ba lılık ölçe i için ($\alpha = 0,850$) olarak tespit edilen de erler yüksek güvenilirlik düzeyine; 4 maddeden olu an duygusal ba lılık ölçe i için ($\alpha = 0,948$) bulunan de er çok yüksek güvenilirlik düzeyine; 3 maddeden olu an devam ba lılı ı ölçe i için ($\alpha = 0,684$) tespit edilen de er yeterli güvenilirlik düzeyine ve son olarak örgütsel ba lılık ölçe inin üç boyut için toplamda ($\alpha = 0,783$) olarak tespit edilen de erin yüksek güvenilirlik düzeyine sahip oldu u görülmektedir.

Faktörlerin tanımlayıcı istatistiklerini içeren tablo 23'e göre ise; Katılım, Güven, Dub, Deb, Nob ve Örgütsel Ba lılı ın toplamı için aritmetik ortalamalar sırasıyla; 3.86, 4.12, 4.11, 3.01, 3.79 ve 3.60 olarak bulunmu tur. En yüksek

aritmetik ortalama de erlerini Güven ve Dub'un aldı ı görülmektedir. Ayrıca tablo 23'de verilen standart sapma de erleri incelendi inde en dü ük standart sapma de erini Güven (0.87)'in aldı ını bu nedenle bu sorulara cevap veren katılımcıların daha homojen oldu unu bir ba ka deyi le, birbirlerine daha yakın dü üncelere sahip oldu unu göstermektedir.

3.2.5. Korelasyon Analizi

Korelasyon katsayısı (r) -1 r 1 aralı nda de i im göstermektedir. Korelasyon katsayısı +1'e yakla tıkça aynı yönlü ili ki kuvvetlenir, -1'e yakla tıkça ters yönlü ili ki kuvvetlenir (Özdamar, 2013: 472; Güri ve Astar, 2014: 252).

Tablo 24: Faktörler Arasındaki Korelasyon De erleri

	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Katılım	1							
2 Dub	,631**	1						
3 Güven	,574**	,691**	1					
4 Nob	,572**	,717**	,551**	1				
5 Deb	-,151*	-,351**	-,194**	-,199**	1			
6 Ya	-,131	-,225**	-,200**	-,135	,080	1		
7 E itim	,015	,118	,202**	,068	,041	-,368**	1	
8 ÜrünMiktarı	,133	,206**	,214**	,181*	-,157*	-,232**	,198**	1

**r 0,01 *r 0,05

De i kenler arasındaki korelasyonun katsayılarını veren tablo 24'e göre ba ımlı de i ken Katılım ile ba ımsız de i kenler Dub (0.631), Güven (0.574) ve Nob (0.572) arasındaki korelasyon katsayısının pozitif oldu u görülmektedir. Ba ımsız de i kenlerin korelasyon katsayılarını da de erlendirerek Katılım ile Dub, Güven ve Nob arasında güçlü ve pozitif, aynı yönde bir ili ki oldu u söylenebilir. Bu durum yönetime duyulan güvenin, duygusal ba lılı ın ve normatif ba lılı ın artı mın yönetime katılım algısında pozitif yönlü güçlü bir artı getirece ini göstermektedir.

Katılım ile Deb (-0.151) arasındaki korelasyon katsayısı incelendi inde, negatif yönlü bir ili ki görülmektedir. Bu durum kooperatif üyelerinin devam ba lılı ının arttıkça yönetime katılım algılarının azalaca ını göstermektedir.

Ba ımlı de i ken katılım ile demografik de i kenler (ya , e itim ve ürün miktarı) arasındaki ili ki incelendi inde ise anlamlı bir ili ki olmadı ı görülmektedir.

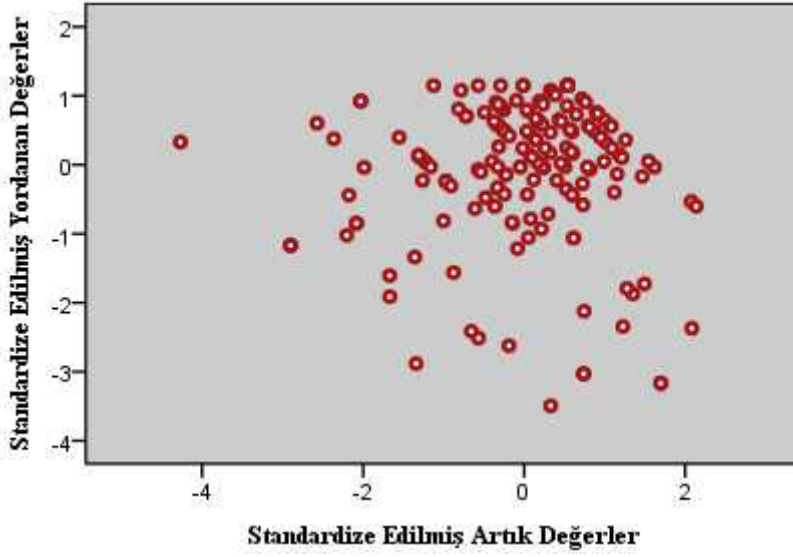
Ek olarak Katılım, Güven, Dub ve Nob de i kenlerinin tümünün arasında pozitif yönlü güçlü bir ili ki; yine bu dört de i ken ile Deb arasında ise negatif yönlü bir ili ki oldu u tespit edilmi tir.

3.2.6. Regresyon Analizi

Ba ımlı de i ken ile ba ımsız de i kenler arasındaki sebep-sonuç ili kisine nedensellik ili kisi denir. Regresyon analizi bu de i kenler arasında nedensellik ili kisinin varlı ını de il, sadece de i kenler arasında birlikte bir de i imin varlı ını gösterir (Nakip,2006: 309-310).

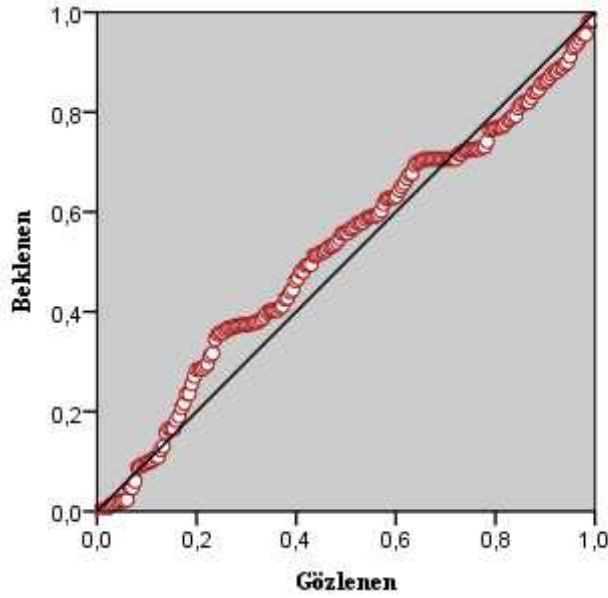
Ba ımlı de i kende de i imin birden çok ba ımsız de i kenle açıklanmasını matematiksel olarak ortaya koyan regresyon modeline ise çoklu regresyon modeli adı verilir. Her bir parametre ile ilgili ba ımsız de i kenin bir birim de i mesi, ba ımlı de i kende olu an de i im miktarını açıklamaktadır (Güri ve Astar, 2014: 290, Özdamar, 2013: 479-480).

Regresyon analizi modeli ile yönetime katılım algısındaki de i imin ne kadarı (yüzde kaç), yönetime güven, duygusal ba lılık, normatif ba lılık ve devam ba lılı ı ile açıklanabilir? sorusuna cevap ararken de i kenleri, ba ımlı ve ba ımsız de i ken olmak üzere iki grupta sınıflandırdık. Analizdeki ba ımlı de i ken yönetime katılım algısı (Katılım) ve ba ımsız de i kenler; yönetime güven (Güven), duygusal ba lılık (Dub), normatif ba lılık (Nob) ve devam ba lılı ı (Deb) olarak adlandırılmı tir. Demografik de i kenler ise ya , e itim ve ürün miktarı olarak regresyon analizine alınmı tir.

ekil 9: Ba ımlı De i kenin Saçılma Diyagramı

Çoklu regresyon modelinin geçerli olması için, modelin açıklanamayan kısmı (kalıntılar) rastgele saçılımı olmalıdır. ekil 9’da ba ımlı de i ken katılımın saçılma diyagramı verilmiştir. Diyagrama göre ba ımlı de i ken katılımın; güven, dub, nob ve deb de i kenleri tarafından açıklanamayan kısmının rastgele saçılımı olduğu görülmektedir. Bu da yapılan regresyon modelinin geçerli olduğunu gösterir.

ekil 10: Ba ımlı De i kenin (Katılım) Normallik Grafiği

ekil 10’da ise ba ımlı de i kenin (katılım) normallik grafiğinde beklenen ve gözlenen değerlerin ortodonal çizgi etrafında dağılımı olduğu görülmektedir. Bu da katılımın normal olduğunu göstermektedir.

A amalı (stepwise) regresyon, “k sayıda belirleyici de i ken içeren bir veri setinde ba ımlı de i kenin de i imini en iyi biçimde açıklayan de i kenleri seçmeyi sa layan bir yöntemdir” (Özdamar, 2013: 489). Çalışmada a amalı regresyon yöntemi; deb, ya , e itim ve ürün miktarı de i kenlerinin, yönetime katılım algısı üzerinde anlamlı bir etkisini bulamamı bu nedenle bu de i kenleri regresyon modeline dahil etmemi tir.

Tablo 25: Regresyon Katsayıları Tablosu

Model		Standartla tırılmamı Katsayılar		Standartla tırlımı Katsayılar	t	p
		B	Std.Hata	Beta		
1	(Sabit)	1,361	,229		5,941	,000
	Dub	,607	,054	,631	11,220	,000
2	(Sabit)	,874	,262		3,330	,001
	Dub	,431	,073	,448	5,932	,000
	Güven	,294	,084	,265	3,503	,001
3	(Sabit)	,736	,262		2,807	,006
	Dub	,297	,086	,308	3,445	,001
	Güven	,268	,083	,242	3,233	,001
	Nob	,211	,075	,218	2,808	,006

*Model3 için F:52.935 p: 0.01 **R²:0.458 ***Ba ımlı De i ken: Katılım

Katılım ba ımlı de i kenin; güven, dub, deb ve nob ba ımsız de i kenleri tarafından yordanmasını sa layan modelde yer alan her bir ba ımsız de i kenin ba ımlı de i ken üzerindeki etkisinin önemlili i, her bir de i kenin regresyon katsayısının t testi ile belirlenir (Özdamar, 2013: 480). t testi, katsayıların anlamlılıklarını ara tırır (Güri ve Astar, 2014: 264) ve “P>0.05 iki de i ken arasında önemli ili ki olmadı ını, P 0.05 ise de i kenler arasında önemli düzeyde ili ki oldu unu belirtir” (Özdamar, 2013: 477). Tablo 25’te gösterilen sonuçlara göre model 3’te dub, güven ve nob parametreleri t testi istatisti i ve p de eri anlam düzeyi bakımından geçerli bulunmu tur. Bu de erler ba ımlı de i ken katılımı açıklayan; ba ımsız de i kenler dub, güven ve nob parametrelerinin anlamlı oldu unu göstermektedir.

Korelasyon katsayısının karesi (R²) ise modelde yer alan ba ımsız de i kenlerin ba ımlı de i kende de i imin yüzde kaçını açıkladı ını gösterir ve belirleme katsayısı olarak adlandırılır. R², 0 ile 1 arasında de er alır ve 1’e

yaklaşıkça modelin açıklayıcılık oranı artacaktır (Özdamar, 2013: 472; Güri ve Astar, 2014: 263). Tablo 25’te determinasyon katsayısı yani modelin açıklayıcılık yüzdesi olan belirlilik katsayısı; model3 için (R^2) % 45.8 olarak elde edilmiştir. Model 3’de yer alan determinasyon katsayısı; yönetime katılım algısının % 45.8 oranında duygusal bağlılık, güven ve normatif bağlılık ile açıklanabildiğini göstermektedir.

Model 3’e göre duygusal bağlılıkta meydana gelen 1 birimlik artış yönetime katılım algısında 0.297 birimlik; yönetime güvende meydana gelen 1 birimlik artış yönetime katılım algısında 0.268 birimlik ve normatif bağlılıkta meydana gelen 1 birimlik artış yönetime katılım algısında 0.211 birimlik bir artışa neden olmaktadır.

Örnek kooperatif içerisinde üyelerin yönetime katılım algısını etkileyen bağımsız değişkenlerin yaklaşık olarak birbirine yakın değerler aldığı görülmektedir. Bu değişkenlerin tümü üyelerin yönetime katılım algısını önemli derecede etkilemektedir. Duygusal bağlılık 0.297’lik bir değerle en yüksek parametre değerini oluşturmaktadır ki yönetime katılım algısı üzerinde en önemli değişken olduğu görülmüştür.

Analiz sonuçlarını hipotezler üzerinden değerlendirirsek:

“H_{a1}: Üyelerin kooperatif yönetimine duydukları güven ile yönetime katılım algısı arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

“H₀₁: Üyelerin kooperatif yönetimine duydukları güven ile yönetime katılım algısı arasında bir ilişki yoktur” hipotezi reddedilmiştir.

“H_{a2}: Üyelerin duygusal bağlılıkları ile yönetime katılım algısı arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

“H₀₂: Üyelerin duygusal bağlılıkları ile yönetime katılım algısı arasında bir ilişki yoktur” hipotezi reddedilmiştir.

“H_{a3}: Üyelerin normatif bağlılıkları ile yönetime katılım algısı arasında pozitif bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

“H₀₃: Üyelerin normatif bağlılıkları ile yönetime katılım algısı arasında bir ilişki yoktur” hipotezi reddedilmiştir.

“H_{a4}: Üyelerin devam bağlılıkları ile yönetime katılım algısı arasında negatif bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

“H₀₄: Üyelerin devam bağlılıkları ile yönetime katılım algısı arasında bir ilişki yoktur” hipotezi reddedilmiştir.

SONUÇ

“Çok kısa bir ifade ile yoksulluğun nedeni: üretmemek ve üretileni adil payla mamaktır. Çözüm ise: üretime dayalı büyümedir” (Köse, 2003: 24). Tarımsal üretimde ise tarım ile u ra an çiftçilerin ya am düzeylerini yükseltmenin ve bu yolla kırsal kesiminde kalkınmasının en etkili yollarından biri tarımsal örgütlenmelerdir.

Tarımsal örgütlenme olarak birçok ülkeye göre tarihi çok eskilere uzanan kooperatifçilik hareketinin, ülkemizde ba arılı olması ve hak etti i güce kavu ması gerekmektedir. Ülkemizde tarımsal kooperatifler alanında de i en ekonomik artlara adaptasyonu sa lamak için onların yapılanmalarında ve stratejilerinde de i iklik yapılmalıdır.

Kooperatif yapılanmalarını di er irketlerden ayıran en önemli özellik üyelerinin kendi i lerini kendilerinin yapması ve yine kendi kendilerinin denetleyicisi olmasıdır ki bu da onların kooperatiflerindeki yönetimde ve denetimde etkin olmasını gerektirir. Bu nedenle üyelerin kooperatifleriyle olan ili kilerinin geliştirilmesi için onların kooperatiflerine kar ı sergiledi i davranı larının ve tutumlarının analiz edilmesi son derece önemlidir.

Bu çalı ma, Aydın ilinde oldukça köklü ve ba arılı kooperatiflerden biri olan Ör-Koop ortaklarına yönelik yapılmı tır. Ör-Koop Aydın ili Nazilli ilçesi çevresindeki küçük çiftçileri bünyesinde örgütleyerek 1.741 orta a ula mı bir tarımsal kooperatif örgütüdür. Ortaklarından aldı ı ürünlerin toplanması, i lenmesi, depolanması, pazarlanması gibi önemli i levleri üstlenen Ör-Koop'un ba arısı her geçen gün artmaktadır.

Çalı mada Ör-Koop örnek uygulaması üzerinden üyelerin kooperatif yönetimine katılım algıları üzerinde örgütsel ba lılı ın ve yönetime güvenin etkisi ara tırılmı tır. Ör-Koop kooperatifi üyeleri ile gerçekleştirilen çalı manın sonucu, üyelerin kooperatiflerinin yönetimine katılım algısında onların yönetime duydu u güven ve örgütsel ba lılıklarının önemli bir rol oynadı ını göstermi tir.

Yönetici ve yönetim kurulu aracılı ıyla temsil edilen kooperatiflerde üyelerin kooperatiflerine güveni, yönetimin üyelerde güven hissini geli tirecek ekilde iyi niyetli davranı lar göstermesine ve önemli kararlar alırken üyelerin menfaatleri yönünde hareket ederek do ru kararlar almasına ba lıdır.

Son zamanlarda üyelerin kooperatiflerine kar ı tutumlarını inceleyen birçok çalı ma, üyelerin kooperatif yönetimine duydu u güvenin, kooperatif ya amına

katılımda oldukça önemli oldu unu ortaya koymu tur (Lasley vd., 1997; James ve Sykuta, 2006; Borgen, 2001; Hansen vd., 2002; Morrow vd., 2004).

Ara tırmanın sonucu, tarımsal kooperatiflerde üyelerin kooperatif yönetimine duydu u güven ile yönetime katılım algısı arasında pozitif ili kiyi ortaya koymaktadır.

Nilsson vd. (2009), Österberg ve Nilsson (2009) ve Barraud-Didier vd. (2012)'nin tarımsal kooperatiflerde güven ve yönetime katılım arasındaki ili kiyi inceleyen ara tırma sonuçları bizim çalı ma bulgularımızı desteklemektedir. E er yönetim, üyeler üzerinde yeterince güven sa layabilirse, üyelerin yönetime katılım algısı pozitif ekilde etkilenecek ve yönetime katılma konusunda olumlu davranı lar gösterecektir.

Ayrıca üyelerin yönetim mekanizmalarına katılımının artması kooperatifleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını sa layacak ve böylece üye, yönetime daha fazla güven duyacaktır (Nilsson vd. 2009).

Ba lılık ve katılma arasındaki ba lantıyla ilgili olarak analiz sonuçları; üyelerin kooperatif yönetimine katılım algısının, onların duygusal bir ekilde kooperatife ba lanmasıyla ve normatif bir ekilde örgütüne kar ı sorumluluk ve yükümlülük hissetmesiyle gerçekte ti ini göstermektedir. Bu ba lantı duygusal ve normatif ba lılı ın artmasıyla yönetime katılma algısında pozitif bir artı olaca ını göstermektedir.

Kooperatifçilik alanında yapılan yakın zamanlı di er ara tırmalar da duygusal ba lılık ile kooperatif üyelerinin organizasyonlara kar ı tutumları arasındaki ili kide pozitif sonuçlar elde etmi tir (Fulton, 1999; Westgren vd., 2009; Fulton ve Giannakas, 2001).

Di er ara tırmalara ek olarak çalı mada; Barraud-Didier vd. (2012)'in yönetime katılım üzerine yaptı ı ara tırmasının bir sınırlılı ı olarak gösterdi i normatif ba lılık da de erlendirmeye alınmı tur. Analiz sonuçları, kooperatiflerine normatif ba lılık hissi geli tiren üyelerin, ahlaki bir görev duygusuna dayanan sorumluluk ve yükümlülük bilinciyle yönetime katılma algısında olumlu tutumlar geli tirdiklerini ortaya koymaktadır. Üyelerin normatif ba lılı ı geli tikçe yönetime katılım algısı artmaktadır.

Ara tırmada duygusal ve normatif ba lılı ın aksine; kooperatif üyelerinin devam ba lılı ı ile kooperatif yönetimine katılım algısı arasında negatif bir ba lantı bulunmu tur. Barraud-Didier vd. (2012)'in tarımsal kooperatif alanında yapmı

oldu u çalı ma sonuçları ise kooperatif üyelerinin devam ba lılı ı ile üyelerin yönetime katılımı arasında önemli bir ba olmadı ını ortaya koymaktadır.

Devam ba lılı ı için ortaya konulan sonuçlar yönetime katılım algısıyla oldu u kadar üyelerin kooperatife kar ı davranı ları üzerinde de negatif etkiye sahiptir. Güven ile devam ba lılı ı arasında bulunan negatif korelasyon, örgüt üyelerinin devam ba lılı ı arttıkça yönetime olan güvenin azalacağını göstermektedir. Üyelerin devam ba lılı ı yüksek oldu u durumlarda üye muhtemelen ya örgütten ayrılması durumunda ortaya çıkacak maliyetlerden kaçınmaktadır ya da mevcut alternatiflerin yetersizli inden dolayı kooperatif üyeli ini sürdürmeye devam ettirmektedir. Böyle bir durumda üyeler genellikle gönüllü olarak kooperatifte kalmaktan ziyade kooperatiften ayrılmaları durumunda ortaya çıkabilecek finansal kayıpları dü ünmektedir. Allen ve Meyer'e göre (aktaran Gümü ve Sezgin, 2012: 97) devam ba lılı ının artması duygusal ve normatif ba lılı ın azalmasına neden olmakta ve bu nedenle örgütler için istenmeyen bir durum olmaktadır. Bu durumda ara tırma sonuçları, devam ba lılı ının yönetime katılma algısının yanı sıra yönetime güven, duygusal ve normatif ba lılık üzerindeki negatif etkiyi do rulamaktadır.

Sonuçlarda, devam ba lılı ı ve üyelerin organizasyonlarına kar ı davranı ları arasında negatif bir ba bulunmu olsa da regresyon analizi sonuçları devam ba lılı ın yönetime katılım algısını açıklamada yetersiz oldu unu göstermiştir. Bir ba ka deyi le devam ba lılı ı yönetime katılım algısının bir öncülü de ildir. E er üyeler kooperatiflerine duygusal ya da normatif olarak ba lıysa ve yöneticilerine güven duyuyorsa, devam ba lılı ından ba ımsız bir ekilde yönetime katılmaları muhtemeldir.

Katılıma ek olarak yönetime güven ile duygusal ba lılık arasında bulunan güçlü ve pozitif korelasyon bu alanda yapılan çalı maları desteklemektedir (Morgan ve Hunt, 1994; Wilson, 1995). Tarımsal kalkınma kooperatif üyelerinin yönetime güven duymasının beraberinde duygusal ba lılı ı getirmesi muhtemeldir (Barraud-Didier vd., 2012; Hansen vd., 2002; Bilgin, 2005). Üyelerin yönetime duydu u güven, örgüt üyelerinin örgüte kar ı geli tirdi i duygusal ve normatif ba lılı ında olumlu etkiye sahiptir. Aksine örgütteki güven ortamının eksikli i Albrecht (2006)'e göre (aktaran Gümü ve Sezgin, 2012: 120) örgüt üyelerinin daha fazla belirsizlik hissetmelerine, örgütsel amaçlara daha az katkıda bulunmalarına neden olmakta ve bazı geri çekilme davranı larının beraberinde, ba lılıklarında azalma meydana

getirmektedir. Duygusal ba lılı ın güven üzerindeki etkisi ise Börü (2005)'ye göre (aktaran Gümü ve Sezgin, 2012: 120) örgüt içerisinde kalma süresinin uzunlu u ile ba lantılıdır. “Örgüt içerisinde kaldıkça ve etkile im içerisinde oldukça örgütün politikaları, amaçları, yöneticisinin özellikleri hakkında gittikçe daha fazla bilgi sahibi olmaya ba lamakta ve bu da onun hem örgüte hem de yöneticisine güven duymasına neden olmaktadır”.

Pratik açıdan bu bulgular; tarımsal kalkınma kooperatifleri yöneticilerinin; üyelerin kooperatiflerine güven sa layacağı artları sa lamasının, duygusal ve normatif ba lılıklarına yönelik hislerini kuvvetlendirmek için gerekli örgütsel ileti me ortam yaratmalarının, üyeler üzerinde olumlu davranı ları ve beraberinde kooperatifler için hayati de ere sahip olan yönetime katılma davranı larını beraberinde getirece ini gösterir.

Demografik özelliklerle ili kili olarak; ortakların heterojenli inin toplu hareket edilen organizasyonların etkinli i üzerinde negatif bir etkiye sahip oldu u ek olarak karar verme yapısını ve maliyetleri etkiledi i iddia edilmi tir (Pozzobon vd., 2011: 21). Bu heterojen yapı; üyelerin ya de i kenleri, e itim seviyeleri ve kooperatife verdi i ürün miktarından kaynaklıdır. Ya de i kenleri, kısa ve uzun vadeli yatırımlara ili kin farklı tercihler anlamına gelir. İletme için çok önemli kararlarda e itim seviyelerindeki büyük farklar ise üyelerin ortak karar almalarını tehdit edebilir. Üyelerin kooperatife verdi i ürün miktarı arasındaki farklılıklar ise kooperatiflerin içindeki çıkar çatı masının ba lıca kayna ı olabilmektedir (Cechin vd., 2013: 444-447). Ancak çalı manın korelasyon analizi sonuçlarında demografik de i kenler ile ba ımlı de i ken yönetime katılma algısı arasında önemli bir ba lantı bulunamamı tır. Regresyon analizi sonuçları da korelasyon ile paralel olarak ya , e itim ve ürün miktarı olan demografik de i kenlerin yönetime katılma algısı üzerinde herhangi bir açıklayıcılık etkisinin olmadı ını ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra demografik de i kenlerden ya ile ba ımsız de i kenlerden duygusal ba lılık ve yönetime güven arasında negatif yönlü güçlü bir ili ki bulunmu tur. Üyelerin ya ı arttıkça yönetime duydu u güven azalmaktadır. Bu bir anlamda genç üyelerin yönetime daha fazla güven duydu unu ortaya koyan Österberg ve Nilsson (2009)'un yaptı ı çalı ma ile benzerlik göstermektedir.

E itim ile güven arasında bulunan pozitif ve güçlü ili ki, üyelerin e itim seviyelerinin arttıkça yönetime duydu u güvenin artaca ını göstermektedir. Bu ili ki üyelerin e itim seviyelerinin artmasının, karma ık kooperatif faaliyetlerini anlama

kapasitesinin artmasıyla ilikili olarak de erlendirilebilir. Romero ve Perez, (2003)'in i ç i kooperatifi ve Cechın vd.(2013)'in tarımsal kooperatifler üzerinde yaptı ı çalı malarda e itim ile katılım arasında buldu u pozitif yönlü ba lantıyla ilgili olarak daha dü ük e itim seviyesinde olan üyelerin kendilerini stratejiler, teknoloji ya da ekonomi piyasası için daha az bilgi sahibi olarak görmesine neden olaca ını, bunun ise katılım oranını dü ürece ini göstermi tir. Bu ba lantı aslında katılım algısı ile güven arasında buldu umuz pozitif korelasyona ba lı olarak yönetime katılma oranının artmasının yönetime olan güvende de bir artı meydana getirmesinin mümkün oldu unu göstermektedir.

Ürün miktarıyla ba lantılı olarak ise katılımda önemli etkisinin bulunmaması Cechın vd. (2013)'in çalı masıyla uyumluluk göstermektedir.

Ayrıca üyelerin kooperatife verdikleri ürün miktarlarıyla birlikte yönetime güven, duygusal ve normatif ba lılıklarının artması da pozitif yönde bulunan ilikilerden bir di eridir. Bu iliki kendi kendilerinin çalı anları olan kooperatif üyelerinin kooperatife verdikleri ürünlerinin miktarlarına ba lı olarak kooperatiflerine duygusal ve normatif bir ekilde daha fazla ba lılık gösterece i anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu ilikin duygusal ve normatif ba lılıkla pozitif iliki içerisinde olan güven faktörüne yansıması olması da muhtemeldir.

Ara tırmanın sonuçlarında di er ülkelere göre görülen bazı farklılıklar ülkelerin farklı kültür ve sosyo ekonomik ko ullarına ba lı olabilir. Ayrıca çalı maya katılan kooperatif üyelerinin demografik özellikleri de yönetime katılma algısını açıklamada yetersiz kalmı olabilir.

Ara tırma, tarımsal kalkınma kooperatiflerinde “yönetime katılma algısının” öncüllerini ara tırmasıdır. Ancak mali imkanların yetersizli i ve alana ulaşım gibi konularda ya anan zorluklar nedeniyle çalı ma evreninin tek bir kooperatifle yapılmı olması ara tırmanın en önemli sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Uygulama alanının yetersizli i Türkiye'deki tüm tarımsal kalkınma kooperatifleri üzerinde genellemeyi kısıtlamıştır. Ara tırmadan elde edilen sonuçlar sadece çalı ma evrenini oluşturan Ör-Koop kooperatifi için geçerlidir. Farklı kooperatiflerde farklı sonuçlara ulaşılabilir.

Çalı manın sonuçlarına göre üyelerin kooperatif yönetimine katılma algısında; yönetime güven, duygusal ba lılık ve normatif ba lılık birer öncül davranı gösterirler. Fakat bu çalı manın sonuçları katılımın öncülleri ile ilgili di er çalı maları kısıtlamamalıdır. Daha sonraki ara tırmalar, üyelerin kooperatif

yönetimlerine katılma ile ilgili olarak ekonomik motivasyon (ürünler için daha iyi fiyatlar, teknik yardım, risturn da ıtımı gibi) gibi di er öncüllerle ilgili de erlendirmeler yapabilir.

Ek olarak e er duygusal ba lılık, normatif ba lılık ve güven yönetime katılma algısının birer öncülünü olu turuyorsa bu ba ımsız de i kenleri etkileyen faktörlerin ara tırılması ölkemizde kooperatifçilik hareketinin güçlendirilmesi yönünde farklı bir bakı açısı yaratabilir. Örne in Lasley vd. (1997)'ye göre tarımsal kooperatiflerde etik de erlerin güçlendirilmesi güven ortamının geli mesini ve i birli inin güçlenmesini; Borgen (2001)'e göre ise üyelerin kooperatifleriyle özde le mesinin güven ortamının yaratılmasına olumlu katkılar sa layaca ı yönünde elde edilen bulguların desteklenmesi ve ara tırmacılar tarafından daha fazla çalı lması kooperatifçili in geli mesine ve üyelerin kooperatiflerine kar ı geli tirdi i davranı ların anla ılmasına katkı sa layacaktır.

Kooperatifler oldukça karma ık organizasyonlardır ve ba arılı olmak için üye ba lılı nı olu turmak ve geli tirmek zorundadırlar (Fulton, 1999: 434). Literatür, bilgiyi payla ma uygulamalarını bireysel ba lılı nın temeli olarak de erlendirir. Ayrıca; kooperatifin sorumlusu olanlar di er bir deyi le yöneticiler üyelere kar ı yardımsever davranı lar gösterirlerse bu üyeler kooperatiflerine kar ı ba lılık hissedecek ve yönetime katılma gibi uyumlu davranı lar geli tirecektir (Barraud-Didier vd., 2012: 15).

Kooperatifler üyeleriyle daha fazla bilgi payla malı ve daha fazla ileti im kurmalıdır. Böylelikle kooperatif yönetime güven duyan üyeler karar mekanizmalarına katılmada daha aktif olacaklar ve beraberinde kooperatiflerine daha fazla ba lı olacaklardır. Aynı zamanda kooperatif yöneticileri yatırımlarla ilgili isabetli kararlarıyla da güvenirlili ini ve yeterlili ini gösterebilir. Ancak unutulmamalıdır ki bir kooperatif ekonomik amaçlara sahip olsa da üyeleriyle olan sosyal ili kilerini ihmal etmemelidir. Böylelikle onların katılma davranı ları kuvvetlendirilmi olacaktır.

Kooperatifin etkili yönetimi için üyelerinin yönetime katılımı son derece önemlidir. Bu nedenle yapılacak di er çalı malarda ara tırmacılar, yönetime katılım algısının öncülleri olan örgütsel ba lılık ve güvenin önemini anlatmalı ve örgütlenmedeki bilinçsizli in giderilmesi için bu konuları odak noktası haline getirmelidir. Ayrıca son 5 yılda genel kurula kaç kez katıldı ı, ailedeki nüfus sayısı, ailenin tarıma ba ımlılık derecesi gibi daha ba ka de i kenlerin analize alınması;

kooperatiflerde yönetime katılım algısının yanı sıra örgütsel ba lılık ve yönetime güveni daha fazla açıklamaya yardımcı olabilir.

Çalı ma yapılırken, literatürdeki ara tırmalara dayandırılmaya ve seçilen istatistiksel tahlil metotlarının önceki çalı malara uymasına zen gösterilmi tir. Ara tırmanın, güven ve örgütsel ba lılı ın, yönetime katılım algısı üzerindeki pozitif etkisi üzerine yazılan kaynaklar bütününe ekleme yapmasını dileriz.

KAYNAKÇA

TEZ

Arslan, Y. (2009). *Kurumsalla ma ve Örgütsel Güven li kisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bal, Ö. (2002). *Perakendeci Bir letme Olan Tüketim Kooperatiflerinde Veri Tabanına Dayalı Pazarlama Sistemi ve Orko Üzerinde Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). stanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilgin, N. (2005). *Tarımsal Kooperatiflerde Güven Duygusunun Ortakların Kooperatiflere Ba lılıkları ve Performans Algısına Etkisi Tari 'te Bir Uygulama*. (Doktora Tezi).Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Camcı, V. (2013). *Çalı anların Örgüte Ba lılıkları le Performansı Arasındaki li kinin ncelenmesi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). stanbul: stanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çınar, T. (2005). *Kooperatiflerde Finansal Tabloların Ba ımsız Denetimi*.(Doktora Tezi). stanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dinç, S. (2007). *Örgütsel Güven Yaratmada Örgüt Kültürünün Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). stanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dönerta , F. C. (2008). *Etik klimin Kuruma Güven Üzerindeki Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). stanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ecer, F. H. (1986). *Türkiye'de Kooperatifçili in Geli im Süreci ve Bu Süreç çinde Yapı Kooperatiflerinin Yeri*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi ktisadi ve dari Bilimler Fakültesi.

Eken, M. (2010). *Tüketim Kooperatiflerinde Ortak-Kooperatif li kisi: Damla Tüketim Kooperatifi Örne i*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Ertürk, R. (2014). *Ö retmenlerin Motivasyonları le Örgütsel Ba lılıkları Arasındaki İlişki: Bolu İli Örne i*. (Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Eymür, E. (2009). *Örgütsel Ba lılık le İlgilen Performansını İncelemeye Yönelik Bir Alan Ara tırması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Gülpak, M. (1997). *Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketinin Gelişimi ve Bu Gelişimede Ahmet Hamdi Ba ar’ın Yeri ve Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gün en, H. B. (2006). *Batı Karadeniz Bölgesi’ndeki Ormancılık Kooperatiflerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri Kastamonu Örne i*. (Yüksek Mühendislik Tezi). Bartın: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Karaca, S. B. (2001). *Tatminin Örgütsel Ba lılık Üzerindeki Etkisi ve Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Kösem, Y. (2008). *Kooperatiflerde Marka Yönetimi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Levin, S.L. (1999). *Running Head Measuring Organizational Trust*. (Ph.D. Thesis). The George Washington University.

Mamedov, B. (2013). *Tatmini ve Örgütsel Ba lılık Arasındaki İlişki ve Bir Ara tırma*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öz, Ö. (2009). *Performans De ğerlendirme Sistemi le Örgütsel Ba lılık İlişkisi ve Bir Ara tırması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Özcan, O. (2007). *Türkiye’de Kooperatifçiliğin Tarihi Gelişimi ve Cumhuriyet Dönemi Kooperatifçiliği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özen, S. (2013). *Kooperatifçilik, Kalkınma Kooperatiflerinin Yerel Yönetimlerin Kalkınma Çabaları çerisindeki Yeri, Edirne-Meriç-Karayusuflu Köyü Örne i*. (Yüksek Lisans Tezi). stanbul: stanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Salam, U. (2006). *Kırsal Bölgelerde Gıda letmelerinin Geli mesinde Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Rolü A rı li Örne i*. (Yüksek Lisans Tezi). Tekirda : Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Sayın, U. (2009). *Güven: letmelerde Algılanan Örgütsel Adalet ve Tatmini Arasındaki li kide Bir Aracı-Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sert, S. (2010). *Katılım Mevduat Bankası Çalı anlarının Örgütsel Ba lılıklarına Yönelik Ampirik Bir Çalı ma*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Sönmez, N. . (2011). *Kırsal Alanda Kadın Giri imcili inin Desteklenmesinde Kooperatiflerin Rolü Amasya-Çorum lleri Örne i*. (Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gaziosmanpa a Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Toparlan, S. (2009). *Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Yöneticilerin E itim Sorunu*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi E itim Bilimleri Enstitüsü.

Uluocak, . (2009). *Kooperatifçilik E itiminin Ülkemizdeki Durumu ve Kooperatif Tarzı Yapılanmanın Özel Ö retim Kurumlarında Uygulanması: Bursa Ça da E itim Kooperatifi Örne i*. (Yüksek Lisans Tezi). stanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ülker, E. F. (2011). *Kooperatif letmelerde görenlerin Tatmini ile Örgütsel Ba lılık Düzeyleri Arasındaki li kinin Belirlenmesine Yönelik Bir Ara tırma: Tarım Kredi Kooperatifleri Tekirda li Örne i*. (Yüksek Lisans Tezi). Tekirda : Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, T. (2011). *Farklı Statüde Hizmet Veren Kurumlarda Çalışan Hemitelerin Örgütsel Bağlılık ve Motivasyon Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

MAKALE

Akın, T. (2013). Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçiliğin Gelecek Vizyonu ve Pankobirlik Modeli. *Kooperatif Postası Karınca Dergisi*.78(913): 3-9.

Altınkaya, Z. (2010). Türkiye’deki Kooperatiflerin Yapısı Değişimi mi?.*Anadolu Bil Meslek Yüksek Okulu (ABMYO) Dergisi*. 17: 59-70.

Altunöz, Ö. (2011). Kooperatifçilik ve Türkiye’deki Gelişimi. *Kooperatif Postası Karınca Dergisi*. 77(894): 3-11.

Asunakutlu, T. (2006). Çalışanlar ile Yöneticiler Arasında Güven Duygusunun Araştırılması: Turizm Sektöründe Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(4): 16-33.

Asunakutlu, T. (2011). Örgütsel Güvenin Oluşturulmasına İlişkin Unsurlar ve Bir Değerlendirme. *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(9).

Aydemir, Ö. (2012). Türkiye’de Kooperatifçilik Strateji Belgesine Yansıyan Yönleriyle Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri. *Kooperatif Postası Karınca Dergisi*.78(906): 3-11.

Aypek, N. (2015). 21 Aralık ve Sonrası Yeni Nesil Kooperatifler. *Kooperatif Postası Karınca Dergisi*. 81(937): 3-5.

Barraud-Didier, V., Henninger, M. C. ve Akremi, E. A. (2012). The Relationship Between Members’ Trust and Participation in the Governance of Cooperatives: The Role of Organizational Commitment (Kooperatif Yönetimine Üyelerin Katılımı ve Güveni Arasındaki İlişki: Örgütsel Bağlılığın Bir Rolü). *International Food and Agribusiness Management Review*. 15(1): 1-24.

Bayram, L. (2005). Yönetimde Yeni Bir Paradigma: Örgütsel Ba lılık. *Sayı tay Dergisi*. (59): 125-139.

Bilgin, N., Ergün, E. ve Aytekin, M. (2007). Kooperatif Ortaklarının Güven Duygusu ile Performans-Tatmin Arasındaki li ki. Tari 'te Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi ktisadi ve dari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 22(1):67-82.

Bilgin, N. ve Demirer, H. (2009). Tarımsal Kooperatiflerde Ortakların Teknolojik De i me Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörler: Çukobirlik'te Bir Ara tırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17(1): 194 - 217

Birchall, J. ve Simmons, R. (2004). What Motivates Members to Participate in Co-operative and Mutual Businesses? A Theoretical Model and Some Findings (Ortak letmelerde ve Kooperatiflerde Katılımda Üyeleri Motive Eden Nedir? Kuramsal Bir Model ve Bazı Bulgular). *Annals of Public & Cooperative Economics*. 75(3): 465-495.

Bitmi , M. G., Rodopman, B., Üner, M. M. ve Sökmen, A. (2015). Katılımcı Liderli in Tatmini Üzerindeki Etkisi: Örgütsel Fedai Etmenin Aracılık Rolü. *Gazi Üniversitesi ktisadi ve dari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(1): 1-13.

Borgen, O. S. (2001). Identification as a Trust-Generating Mechanism in Cooperatives (Kooperatiflerde Güven Yaratma Mekanizması Olarak Özde le me). *Annals of Public and Cooperative Economics*. 72(2): 209-228.

Büte, M. (2011). Etik klim, Örgütsel Güven ve Bireysel Performans Arasındaki li ki. *Atatürk Üniversitesi ktisadi ve dari Bilimler Dergisi*. 25(1): 171-192.

Cabrera, E. F., Ortega, J., ve Cabrera, Á. (2003). An Exploration of The Factors that Influence Employee Participation in Europe (Avrupa'da Çalış an Katılımını Etkileyen Faktörlerin Ara tırılması). *Journal of World Business*. 38(1): 43-54.

Camp, S.D. (1992). Assessing The Effects of Organizational Commitment and Job Satisfaction on Turnover: An Event History Approach (Hacmi Üzerinde Tatmini

ve Örgütsel Ba lılı ın Etkisinin De erlendirilmesi: Tarihsel Bir Durum Yakla ımı). *The Prison Journal*. 74(3): 279-305.

Cechin, A.,Bijman, J. ve Pascucci, S. (2013). Drivers of Pro-Active Member Participation in Agricultural Cooperatives: Evidence from Brazil (Tarımsal Kooperatiflerde Üyelerin Pro Aktif Katılımının Etmenleri: Brezilya Örne i). *Annals of Public and Cooperative Economics*. 84(4): 443-468.

Chloupkova, J., Svendsen, G. L. H., ve Svendsen, G. T. (2003). Building and Destroying Social Capital: The Case of Cooperative Movements in Denmark and Poland (Sosyal Sermayenin Olu umu ve Yıkımı: Danimarka ve Polonya'da Kooperatif Hareketleri Örne i). *Agriculture and Human Values*. 20: 241–252.

Çakar, N. D. ve Ceylan, A. (2005). Motivasyonunun Çalı an Ba lılı ı ve ten Ayrılma E ilimi Üzerindeki Etkileri. *Do u Üniversitesi Dergisi*. 6(1): 52-66.

Çelen, Ö., Teke, A. ve Cihangiro lu, N. (2013). Örgütsel Ba lılı ın Tatmini Üzerine Etkisi: Gülhane Askeri Tıp Fakültesi E itim Hastanesinde Bir Ara tırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi ktisadi ve dari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(3): 399-410.

Demir, E. (2012). Kooperatiflerde Finansman Usul ve Esasları: Tarım Kredi Kooperatifleri Örne i. *Kooperatif Postası Karınca Dergisi*.79(901): 18-21.

Demirel, Y. (2008). Örgütsel Güvenin Örgütsel Ba lılık Üzerine Etkisi: Tekstil Sektörü Çalı anlarına Yönelik Bir Ara tırma. *Celal Bayar Üniversitesi .B.F Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 15(2): 179-194.

Do ruel, F. (1993). Tarım Destekleme Politikaları ve Sonuçları: ABD, AT ve Türkiye. *stanbul Ticaret Odası*. Yayın No: 1993-29.

Eren, S. S. ve Hayato lu, Ö. (2011). Etik klimin Satı Elemanlarının Tutumlarına ve Performanslarına Etkisi: laç Sektöründe Bir Uygulama. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(14): 109-128.

Erdoğan, . (1995). Türkiye’de Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin Gelişimi ve Bağımlılıkları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. (40): 51-62.

Fulton, M. (1999). Cooperatives and Member Commitment (Kooperatifler ve Üye Bağımlılığı). *LTA*. 4(99): 418-437.

Fulton, M. ve Giannakas, K. (2001). Organizational Commitment in a Mixed Oligopoly: Agricultural Cooperatives and Investor-Owned Firms (Karışık Oligopollerde Örgütsel Bağımlılık: Yatırım Sahibi ve Üretici Şirketler ve Tarımsal Kooperatifler). *American Journal of Agricultural Economics*. 1258-1265.

Gilbert, J. ve Tang, T. L. P. (1998). An Examination of Organizational Trust Antecedents. *Public Personal Management*, 27(3).

Hansen, M. H., Morrow, Jr. J. L. ve Batista, C.J. (2002). The Impact of Trust on Cooperative Membership Retention, Performance, and Satisfaction: an Exploratory Study (Kooperatif Üyelerinin Tutundurma, Performans ve Tatmini Üzerinde Güvenin Etkisi: Bir Araştırma Çalışması). *International Food and Agribusiness Management Review*. 5(1): 41-59.

Hrebiniak, L. G. ve Alutto, A. J. (1972). Personal and Role-Related Factors in the Development of Organizational Commitment (Örgütsel Bağımlılığın Gelişiminde Kişisel ve Rol Bağımlılıklı Faktörler). *Administrative Science Quarterly*. 17(4): 555-572.

Hudson, D. ve Herndon, C. W. B. (2000). Merger Acquisition Joint Ventures and Strategic Alliances Agricultural Cooperatives. (Stratejik Tarımsal Kooperatif Birleşmeleri ve Ortak Girişim Birleşmelerinin Kazancı). *Department of Agricultural Economics Research Report 2000-009. Mississippi State University*. September.

nan, .H. (2004). Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli. *istanbul: istanbul Ticaret Odası*.

nan, .H. (2008). Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli. *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*. Geni letilmi 2.Baskı. Yayın No: 2008-73.

James Jr., H. S. ve Sykuta, M. E. (2006). Farmer Trust in Producer and Investor-Owned Firms: Evidence from Missouri Corn and Soybean Producers (Yatırım Sahibi İirketler ve Üretici İirketlerde Çiftçilerin Güveni: Missouri Mısır ve Soya Üreticilerinden Bulgular). *Agribusiness*. 22(1): 135-153.

Karaahmeto lu, O. (2013). Tarımsal Kooperatiflerin Önemi. *Kooperatif Postası Karınca Dergisi*. 80(921): 14-16.

Karlı, B. ve Çelik, Y. (2003). GAP Alanındaki Tarım Kooperatifleri ve Di er Çiftçi Örgütlerinin Bölge Kalkınmasındaki Etkinli i. *Tarımsal Ekonomi Ara tırma Enstitüsü Yayın*. (97): 9-10.

Korkmaz, A. (2000). Kooperatif İetmelerinde Bütünle me Hareketleri ve Stratejileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*.(43-44): 141-171.

Köse, S., Kartal, B. ve Kayalı, N. (2003). Örgütsel Vatanda lık Davranı ı ve Tutuma li kin Faktörlerle li kisi Üzerine Bir Ara tırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20 Ocak-Haziran.1-19.

La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., ve Vishny, R.W. (1997). Trust in Large Organizations (Büyük Örgütlerde Güven). *American Economic Review Papers and Proceedings*. 87(2): 333–338.

Lasley, P., Baumel, C. P., Deiter, R. E. ve Hipple, P. (1997). Strengthening Ethics within Agricultural Cooperatives (Tarımsal Kooperatiflerde Eti in Güçlendirilmesi). *United States Department of Agriculture Rural Business-Cooperative Service RBS Research Report 151*. (No. 11729).

Mahazril’Aini, Y., Hafizah, H.A.K. ve Zuraini, Y. (2012). Factor Affecting Cooperatives’ Performance in Relation to Strategic Planning and Members’ Participation (Üye Katılımı ve Stratejik Planlama le Ba lantılı Olarak Kooperatif

Performansını Etkileyen Faktörler). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 65: 100-105.

Matthai, J. M. (1989). Employee Perceptions Of Trust, Satisfaction and Commitment, As Predictors of Turnover Intentions in a Mental Health Setting (Ruhsal Sa lık Ortamlarında Devir Hızının Yordayıcıları Olarak Çalışanın Ba lılık, Tatmin ve Güven Algısı).

Meyer, J. ve Allen, N. (1997). Commitment in the Workplace (Yerli Ba lılı ı). *Thous and Oaks SAGE Publications CA*.

Msimango, B. ve Oladele, O. I. (2013). Factors Influencing Farmers' Participation in Agricultural Cooperatives in Ngaka Modiri Molema District (Ngaka Modiri Molema Bölgesinde Tarımsal Kooperatiflerde Çiftçilerin Katılımını Etkileyen Faktörler). *J Hum Ecol*, 44(2): 113-119.

Morgan, R. M. ve Hunt, S. D. (1994). The Commitment-Trust Theory of Relationship Marketing (Pazarlama İlişkilerinde Güven ve Ba lılık Teorisi). *Journal of Marketing* 58: 20-38.

Morrow, J. L., Hansen, H. M. ve Pearson, W. A. (2004). The Cognitive and Affective Antecedents of General Trust Within Cooperative Organizations (Kooperatif Örgütleri içinde Genel Güvenin Öncülleri Duyusal ve Bilişsel Güven). *Journal of Managerial Issues*. 16(1): 48-64.

Nilsson, J., Anna, K. ve Lennart, N. (2009). Are Traditional Cooperatives an Endangered Species? About Shrinking Satisfaction, Involvement and Trust (Geleneksel Kooperatifler Tehdit Altında mı? Güven, Katılım ve Tatminin Azalması Hakkında). *International Food and Agribusiness Management Review*.12(4): 101-122.

Nyhan, R. C. ve Marlowe, H. A. (1997). Development and Psychometric Properties of the Organizational Trust Inventory (Örgütsel Güven Envanterinin Psikometrik Özellikleri ve Gelişimi). *Evaluation Review*. 21(5): 614-635.

Örücü, E. ve Kıralıo lu, S.R (2014). Örgütsel Ba lılık Üzerine Bir Alan Çalı ması. *Uluslararası Yönetim ktisat ve letme Dergisi*. 10(22): 45-65.

Österberg, P. ve Nilsson, J. (2009). Members' Perception of Their Participation in the Governance of Cooperatives: The Key to Trust and Commitment in Agricultural Cooperatives (Kooperatif Yönetimlerinde Üyelerin Katılım Algısı: Tarımsal Kooperatiflerde Ba lılık ve Güven Anahtarı). *Agribusiness*. 25(2): 181-197.

Özdemir, N. (1981). Kooperatifçilik. *Ankara ktisadi ve Ticari limler Akademisi*. Yayın No:163.

Polat, S. ve Celep, C. (2008). Ortaö retim Ö retmenlerinin Örgütsel Adalet, Örgütsel Güven, Örgütsel Vatanda lık Davranı larına li kin Algıları. *Kuram ve Uygulamada E itim Yönetimi*. 54(2): 307-331.

Powell, D.M. ve Meyer, J.P. (2004). Side-bet Theory and the Three-Component Model of Organizational Commitment (Örgütsel Ba lılı ın Üç Bile eni ve Yan Bahis Kuramı). *Journal of Vocational Behavior*. 65(1):157-177.

Romero, A.J. ve Perez M. (2003). Organizational Culture, Individual Differences and the Participation System in Cooperativism of Associated Workers in Andalusia, Spain (spanya Andalusia'da ç i Kooperatiflerinin Katılım Sistemlerinde, Bireysel Farklılıklar ve Örgütsel Kültür) . *Annals of Public and Cooperative Economics*. 74(2): 283-320.

Schwenk, C. H. (1986). Information, Cognitive Biases, and Commitment to a Course of Action. *Academy of Management Review*. 11(2): 298-310.

Seçer, B. (2009). Endüstriyel Demokrasi: ç i lerin Yönetime Katılmasından ç i Katılımına. *Çimento veren Dergisi*. 23(6): 19-35.

ahin, A., Cankurt, M., Günden, C., Miran, B. ve Meral, Y. (2013). Türkiye'de Kooperatiflere Ortak Olmada ve Kooperatif Ba arısında Etkili Faktörlerin Analizi. *Akademik Ziraat Dergisi*.2(1): 23-34.

Ahın, K. (2015). Türk Toplumsal Hayatında Kooperatifçilik. *Kooperatif Postası Karınca Dergisi*. 81(937): 10-14.

Tan, N. (1977). Türklerde mece Gelene i. *Ankara Ticaret Odası Dergisi*. S.2.

Uysal, H. T. (2011). Kooperatiflerde Örgütsel Güvenin Ortakların Gelecekte Bekledi i Performansa Etkisi: Konut Yapı Kooperatiflerine Yönelik Bir Ara tırma. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*. 46(2): 25-49.

Ünal, V. ve Yercan, M. (2006). Türkiye’de Su Ürünleri Kooperatifleri ve Balıkçılar için Önemi. *EÜ Su Ürünleri Dergisi*. 23(1-2): 221-227.

Van Den Berg, P.T. ve Wilderom, C. P. M. (2004). Defining, Measuring, and Comparing Organizational Cultures (Örgütsel Kültürlerin Tanımlanması, Ölçülmesi ve Kar ıla tırılması). *Applied Psychology: An International Review*. 53(4): 570-582.

Ya cı, K. (2007). Meyer-Allen Örgütsel Ba lılık Modeli Yakla ımıyla Otel letmeleri görenlerinin Örgütsel Ba lılık Düzeylerinin Ölçülmesine Yönelik Bir Ara tırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(3): 114-129.

Yaslıkaya, R. (2015). Yerel Kalkınma Kooperatifçilik li kisi. *Kooperatif Postası Karınca Dergisi*.81(937): 5-9.

Yercan, M. (2007). Türkiye ve Avrupa Birli inde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler. *Turkish Journal of Agricultural Economics*. 13(1): 19-29.

Zaheer, A., McEvily, B. ve Perrone, V. (1998). Does Trust Matter? Exploring The Effect of International and Interpersonal Trust on Performance (Güven Önemli midir? Performans Üzerinde Ki ilerarası Güven ve Uluslararası Etkilerinin Ara tırılması). *Organizational Science*. 9: 141- 159.

Wech, B. A. (2002). Trust Context, Effect on Organizational Citizenship Behavior, Supervisory Fairness, and Job Satisfaction Beyond the Influence of Leader-Member Exchange. *Business & Society*. 41(3). September.

Whitener E. M., (1998). The Impact of Human Resource Activities on Employee Trust (Çalışanların Güveni Üzerinde İnsan Kaynakları Faaliyetlerinin Etkisi). *Human Resource Management Review*. 7(4): 389- 404.

Wilson, D. T. (1995). An Integrated Model of Buyer-Seller Relationships (Alıcı Satıcı İlişkilerinin Bir Entegre Modeli). *Journal of the Academy of Marketing Science*. 23(4): 335-345.

Wilson, P.N. (2000). Social Capital, Trust, and the Agribusiness of Economics (Sosyal Sermaye, Güven ve Tarım Ekonomisi). *Journal of Agricultural and Resource Economics*. 2(1):1-13.

K TAP

Akçaylı, N. (1995). *Yönetime Katılma ve Özyönetim*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Bakan, . (2011). *Örgütsel Stratejilerin Temeli Örgütsel Bağımlılık, Kavram, Kuram, Sebep ve Sonuçlar*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Balcı, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi.

Çıkmın, A. ve Karacan, A.R. (1994). *Genel Kooperatifçilik*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Çokluk, Ö., Bekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, . (2012). *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

DGRV ve T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü (2012). *Kooperatifçilik Uygulamaları*. Ankara.

Dicle, . A. (1980). *Endüstriyel Demokrasi ve Yönetime Katılma*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Duymaz, . (1985). *Türkiye’de Kooperatiflerin Verimli Çalışmaları Açısından Yatay ve Dikey Bütünleşme Hareketleri*. Ankara: Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları. No: 60.

Erdem, F. (2003). *Örgütsel Yaşamda Güven*. Ankara: Vadi Yayınları.

Fukuyama F. (1998). *Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. Türkiye Bankası Kültür Yayınları. Ankara: Minpa Matbaacılık.

Geray, C. (2014). *Kooperatifçilik*. Ankara: Nika Yayınevi.

Gökırmak, M. (2003). *Küresel Kriz ve Politikada Güven*. F. Erdem. Sosyal Bilimlerde Güven. Ankara: Vadi Yayınları.

Gümü , S. ve Sezgin, B. (2012). *Motivasyonun Örgütsel Başarıya ve Performansa Etkisi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Güney, S. (2011). *Örgütsel Davranış*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güri , S. ve Astar, M. (2014). *Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile STATİSTİK*. İstanbul: Ada Ofset Matbaacılık.

Hazar, N. (1990). *Kooperatifçilik Tarihi*. Ankara: Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları.

Hekimler, A. (2006). *Avrupa Birliği ve Birlik Üyesi Ülkelerde Yönetime Katılım-Birlik Adayı Türkiye için Perspektifler*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

- İriş, Ö. (2012). *Yönetime Katılma*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic.Ltd. ti.
- Kocabaş, Y. Ö. (2010). *Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik Dünyasının Gelişimi*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Koçel, T. (2014). *İletişim Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Köse, S. (2003). *Türkiye’de Ekonomik ve Sosyal Sorunların Endüstriyel Sektöre Yansımaları ve Çözüm Önerileri*. Manisa: Emek Matbaası.
- MEB (2014). *Muhasebe ve Finansman, Kooperatifler*. Ankara.
- Megep (2007). *Kooperatifçilik*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mowday, R.T., Porter, L.W. ve Steers, R.M. (1982). *Employee-Organization Linkages The Psychology of Commitment, Absenteeism and Turnover (İş-Örgüt Bağlantıları ve Devamsızlık, Devir Oranı ve Bağlılık Psikolojisi)*. New York: Academic Press.
- Mülâyim, Z. G. (2006). *Kooperatifçilik*. Ankara: Yetkin Basım Yayın ve Dağıtım A.Ş.
- Nakip, M. (2006). *Pazarlama Araştırmaları Teknikleri ve (SPSS Destekli) Uygulamaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ölçüm Ç. M. (2004). *Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Örücü, E., Üngüren, E. ve Gülova, A.A. (2013). *Örgütsel Davranış*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Özdamar, K. (2013). *Paket Programlar ile Statistiksels Veri Analizi*. Eski ehir: Kaan Kitabevi.

Özdemir, N. (1981). *Kooperatifçilik*. Ankara: Ankara ktisadi ve Ticari ilimler Yayınları. No: 163.

Rehber, E. (2011). *Kooperatifçilik*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Robbins, S. P. ve Judge, T. A.(2013). *Organizational Behavior (Örgütsel Davranı)*. (Çev. nci Erdem). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık E itim Danı manlık Tic. Ltd. ti.

Sabuncuo lu, Z. ve Tüz, M. (2003). *Örgütsel Psikoloji*. Bursa: Furkan Ofset.

Seymen, O. A. (2008). *Örgütsel Ba lılı ı Etkileyen Örgüt Kültürü Tipleri Üzerine Bir Ara tırma*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi, Çalı ma Ekonomisi*. Ankara: mge Kitabevi.

Uyargil, C., Adal, Z., Ataay, . D., Acar, A. C., Özçelik, A. O., DüNDAR, G., Sadullah, Ö. ve Tüzüner, L. (2010). *Bölüm 1: nsan Kaynakları Yönetimine Giri : nsan Kaynakları Yönetiminin Tanımı, Önemi ve Çevresel Faktörler. nsan Kaynakları Yönetimi (ss.1-45)*. stanbul: Beta Basım Yayım Da ıtım A. .

Ürper, Y. (1996). *Kooperatif letmecili i*. Eski ehir: Birlik Ofset Yayınları.

Yaman, M. (2000). *nsan Kaynakları*. stanbul: Papatya Yayıncılık.

Yavuz, F. (2005). *Türkiye'de Tarım*. Ankara: Tarım ve Köyi leri Bakanlı ı Yayınları.

Yıldırım, . (1992). *Kooperatif Kurulu larda Ba arının Arttırılmasına Yönelik Önlemler*. Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları: 477(18).

B L D R

Aydın, B. Z. (2007). Faktör Analizi Yardımıyla Performans Ölçütlerinin Boyutlarının Ortaya Konulması. 8. *Türkiye Ekonometri ve statistik Kongresi* (ss.1-11), Düzenleyen nönü Üniversitesi. Malatya. 24-25 Mayıs 2007.

Demirci, R., Özçelik, A. ve Turan, A. (1994). Kooperatif letmelerde Büyüme Stratejileri. *Türkiye I. Tarım Kongresi Tebli leri*. zmir.

Demirta , V., Kilci, M., Demirta , R. Ve açli, Y. (2014). Türkiye’de Tarımsal Üretici Örgütlenmesindeki Geli meler. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi* (ss.1246-1250), Düzenleyen Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, GTHB Tarımsal Ara tırmalar ve Politikalar Genel Müdürlü ü, Tarım Ekonomisi Derne i. Samsun. 3-5 Eylül 2014.

Franken, J. R. V. ve Cook, L. M. (2013). Impact of Board Structure and Process on Cooperative Performance (Kooperatif Performansı Üzerinde Yönetim Yapısının İleyi i ve Etkisi). *Agricultural & Applied Economics Association’s 2013 Annual Meeting*. Washington. 4-6 A ustos 2013. DC (No. 149420).

Karaman, S., Özalp, A. ve Yılmaz, . (2014). Tarımsal Kalkınma Kooperatif Karlılı ının DuPont Model Analizi. *Ulusal Aile Çiftçili i Sempozyumu* (ss.73-78), Düzenleyen Ankara Üniversitesi. Ankara. 30-31 Ekim 2014.

Karada , K., ahin, E. ve Demir, O. (2014). İ dır lı Tarım letmelerinde Örgütlenme Bilincinin Belirlenmesi. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi* (ss.1221-1226), Düzenleyen Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, GTHB Tarımsal Ara tırmalar ve Politikalar Genel Müdürlü ü, Tarım Ekonomisi Derne i. Samsun. 3-5 Eylül 2014.

Mülayim, Z. G. (1992). Kooperatif Kurulu larda Üst Örgütlenmenin Önemi ve Türkiye’de Sorunları (ss.33-42), Düzenleyen stanbul ktisat Fakültesi. stanbul. 24 Aralık 1992.

Ollila, P., Nilsson, J. ve von Brömssen, C. (2011). Changing Member Loyalty in Producer Cooperatives (Üretim Kooperatiflerinde Üye Ba lılı ının De i imi). *Paper for the EMNET 2011 Research Conference* “Economics and Management of Networks”. Kıbrıs. 1-3 Aralık 2011.

Özkurnaz, M. ve Güven, N. V. (2014). Aile Çiftçili i Örgütlenmesinde Kooperatifle menin Önemi. *Ulusal Aile Çiftçili i Sempozyumu* (ss.62-67), Düzenleyen Ankara Üniversitesi. Ankara. 30-31 Ekim 2014.

Özcan, Z., Aslan, B. ve Kaya, D. H. (2014). Aile Çiftçili i ve Örgütlenme. *Ulusal Aile Çiftçili i Sempozyumu* (ss.68-72), Ankara. 30-31 Ekim 2014.

Pestoff, V. (2011). Co-operatives and Democracy in Scandinavia: Past, Present and Future (skandinavya’da Kooperatifler ve Demokrasi: Dün, Bugün ve Gelecek). New Opportunities for Co-operatives: New Opportunities for People. *Proceedings of the 2011 ICA Global Research Conference* (ss. 277-292), Mikkeli, Finland. 24-27 August 2011.

Pozzobon, D. M., Zylbersztajn, D. ve Bijman, J. (2011). Modeling Heterogeneity and Member Participation in Cooperative Governance (Kooperatif Yönetiminde Üyelerin Katılımı ve Heterojenlik Modeli).

Yüksel, S. (2005). Kooperatifçili in Türkiye’deki Tarihsel Geli imi, Önemi ve Sayısal Veriler I ı ında Günümüzdeki Durumu. *18. Milletler Arası Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebli ler Kitabı*. Ankara: Türk Kooperatifçilik Kurumu. 191–196.

Westgren, E. R., Foreman, O. P. ve Whetten, A. D. (2009). Identification and Member Commitment to Agricultural Cooperatives (Tarımsal Kooperatiflerde Üye Ba lılı ı ve Özde le me). Vol:13. Working Paper.

İNTERNET

Eymen, U. E. (2007). SPSS 15.0 Veri Analiz Yöntemleri. www.istatistikmerkezi.com,(01.09.2015).

Tarım Reformu Genel Müdürlü ü (TRGM). <http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Duyuru/233>, (01.09.2015).

TÜ K 1927-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları ve 2007-2014 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (ADNKS). 01.10.2015.

Türkiye Milli Kooperatifler Birli i (TMKB). <http://www.turkey.coop/menu/Kooperatifcilik-Ilkeleri/13>, (01.09.2015).

Nazilli ve Çevresi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (ÖRKOOP). <http://www.orkoop.com.tr/kurumsal.asp>, (01.09.2015).

Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birli i (OR-KOOP). II.Tarım urası. (2004). <http://www.orkoop.org.tr/uploads/files/10.komisyon.pdf>, (01.09.2015).

ICA International Co-operative Alliance (Uluslararası Kooperatif Alyansı). (2015). <http://ica.coop/en/whats-co-op/co-operative-identity-values-principles>, (01.09.2015).

İstanbul Sanayi Odası (İSO).<http://www.iso.org.tr/Sites/1/content/500-buyuk-liste.html?j=5024132>, (01.09.2015).

T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı .<https://www.gtb.gov.tr/basin-merkezi/basin-aciklamalari/iso-i%CC%87lk-500-i%CC%87cinde-kooperatiflerimizinde-yer-almasi-buyuk-onem-tasimaktadir-25-haziran-2014>, (01.09.2015).

T.C. Kalkınma Bakanlığı . <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx>, (01.09.2015).

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

Değerli Kooperatif Ortağı;

Bu anket çalışması; Celal Bayar Üniversitesinde yapılmakta olan "Tarımsal Kooperatiflerde Yönetime Katılım Algısını Etkileyen Faktörler" adlı Yüksek Lisans Tez çalışmasında kullanılmak amacıyla hazırlanmıştır. Elde edilecek veriler sadece konu ile ilgili araştırma için akademik amaçla kullanılacak olup, veriler kesinlikle gizli tutulacaktır. Bu çerçevede anket formunun tarafsızca ve eksiksiz olarak cevaplanması yapılan bilimsel çalışma için büyük önem taşımaktadır. Bu anketi doldurarak bilime sağladığınız katkıdan dolayı teşekkür ederim.
Aslı GÖNLÜGÜR / 0 553 444 72 27

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne derece katıldığınızı ilgili kutuya işaretleyerek cevap veriniz. ●

- (1) Kesinlikle Katılmıyorum
(2) Katılmıyorum
(3) Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum
(4) Katılıyorum
(5) Kesinlikle Katılıyorum

	1	2	3	4	5
1 Ortaklar; kooperatifin yönetim sürecine katılırsa, kooperatifin yönetimini etkileyebilir.					
2 Kooperatifin yönetim sürecine katılırsam, bu yolla ekonomik durumumu yükseltebilirim.					
3 Kooperatifin yönetim sürecine katılırsam, kooperatif bünyesindeki birliktelik ve aidiyet hissi güçlenecek.					
4 Kooperatifin yönetim sürecine katılırsam kooperatifi etkileyen faaliyetlerin bir parçası olabilirim. (yatırım kararlarının alınması, yönetim kurulu üyelerini seçme gibi)					
5 Kooperatifin yönetim sürecine katılmak benim için oldukça önemlidir.					

	1	2	3	4	5
1 Kooperatif yönetimi, ortaklarının fikrini alarak kooperatifi yönetir.					
2 Kooperatif yönetimi, seçimle iş başına geldiği için ortaklar kooperatifin faaliyetlerini bireysel olarak etkileyemezler.					
3 Kooperatif yönetimi, kişisel çıkarlarından çok kooperatifin başarısı için çaba sarfeder.					
4 On yıl öncesi ile karşılaştırıldığında kooperatif yönetiminin, ortakların menfaatleri doğrultusunda davrandığını bilmek daha kolay hale gelmiştir.					
5 On yıl öncesi ile karşılaştırıldığında kooperatif yönetiminin yaptığı faaliyetleri bilmek daha kolay hale gelmiştir.					
6 Kooperatifin yönetim sistemi kooperatifi başarılı bir şekilde yönetemediğinde, yönetim sistemi değiştirilmelidir. (daha profesyonel bir yönetim sistemi getirilmesi gibi)					
7 Kooperatif yönetiminin, profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmesi ortakları olumlu yönde etkiler.					
8 On yıl öncesi ile karşılaştırıldığında kooperatif yönetiminin almış olduğu kararlar, beklentilerimi daha iyi karşılamaktadır.					

	1	2	3	4	5
1	Bu kooperatife karşı güçlü bir bağlılık hissediyorum.				
2	Kooperatifimde kendimi "aileden biri" gibi hissediyorum.				
3	Bu kooperatife karşı "duygusal bağlılık" hissediyorum.				
4	Bu kooperatif benim için çok büyük anlama sahip.				
5	Bu kooperatiften ayrılmayı düşünmek için çok az seçeneğe sahip olduğumu hissediyorum.				
6	Bu kooperatiften ayrılmamanın olumsuz sonuçlarından biri mevcut alternatiflerin yetersiz olmasıdır.				
7	İstesem bile şimdi bu kooperatiften ayrılmak benim için çok zor olur.				
8	Bu kooperatiften şimdi ayrılmak istediğime karar veririm, hayatım çok fazla alt üst olur.				
9	Şimdi kooperatifimden ayrılısam kendimi suçlu hissederim.				
10	Kooperatifime çok şey borçluyum.				
11	Bu kooperatif benim sadakatimi hak ediyor.				
12	Kendi yararım bile olsa kooperatifimden şimdi ayrılmak doğru olmaz.				

	Evet	Hayır
1	Başkan ya da yönetim kurulu üyesi olarak kooperatif yönetiminde herhangi bir pozisyonda görev aldınız mı?	
	Asla	Bazen
2	Kooperatifin genel kurulunda ne sıklıkla oy kullanıyorsunuz ?	
	Her zaman	

1	Yaşınız ? ( ) 25 yaş ve altı ( ) 26-35 yaş ( ) 36-45 yaş ( ) 46-55 yaş ( ) 56-65 yaş ( ) 66-75 yaş ( ) 76 yaş ve üzeri				
2	Eğitim durumunuz ? ( ) Okur-yazar değil ( ) ilkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Yüksekokul ( ) Lisans ( ) Yüksek lisans				
3	Kaç yıldır bu kooperatife ortakınız ? ( ) 1 ve 1 yıldan daha az ( ) 2-7 yıl ( ) 8-13 yıl ( ) 14-19 yıl ( ) 20-25 yıl ( ) 26-31 yıl ( ) 32 yıl ve üzeri				
4	Kooperatifinize günlük ortalama kaç litre süt veriyorsunuz ? ( ) 20 litre ve daha az ( ) 21-30 litre ( ) 31-40 litre ( ) 41-50 litre ( ) 51-60 litre ( ) 61-70 litre ( ) 71 litre ve üzeri				

Sabırla yanıtladığımız için teşekkür ederim.